

Miskolci Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Polgári Jogi Tanszék

Csákó Györgyi

A KÁROSULT VÉDELME A FELELŐSSÉGBIZTOSÍTÁSBAN

PhD értekezés

Tudományos vezető:

Dr. Bíró György
egyetemi tanár

Alprogram címe:	A biztosítási szerződési jogviszony dogmatikai rendszere, különös tekintettel a felelősségbiztosításokra
Alprogramvezető:	Dr. Bíró György egyetemi tanár Dr. Miskolczi Bodnár Péter egyetemi tanár

Miskolc,
2000

I. Bevezető gondolatok

A közelmúltban - jogharmonizációs kötelezettségeinkre is figyelemmel - megkezdődött a Polgári Törvénykönyv átfogó revíziója.

A felülvizsgálat célja egy korszerű, a nemzetközi gyakorlatnak és elvárásoknak is megfelelő Polgári Törvénykönyv megalkotása, ezáltal a jogbiztonság magasabb szintre emelése, a más törvényekkel, illetve jogszabályokkal való viszony, a "főszabály-kivétel" kapcsolatok áttekinthetőbbé, egyértelművé tétele, a jogkeresők eligazodásának megkönnyítése a személyi és vagyoni viszonyaikat meghatározó joganyagban.

Az új Polgári Törvénykönyvvvel szemben elvárás, hogy az 1990-től készült törvények szintézisével a magánjog terén a rendszerváltás folyamatának egyfajta kodifikációs lezárása, összegzése legyen.

Várhatóan a kodifikációs munka az átlagosnál szélesebb körben fogja érinteni a biztosítási szerződések jogát tartalmazó XLV. Fejezetet, hiszen a kezdetektől számtalan kritikával illette mind a tudomány mind a gyakorlat, és amíg - bár nem feltétlenül pozitív értékelés mellett - a biztosítási közjog EU-normákhoz közelítése töretlenül halad, a biztosítási szerződések jogáról ugyanez nem mondható el. Egyetlen kivételként talán a kötelező gépjármű felelősségbiztosítások joganyaga említhető, amely - a folyamatos európai jogalkotásnak köszönhetően - folyamatosan

változik, megfelelő a vonatkozó irányelvi jognak. Legfrissebb jogszabályaink egyikeként megszületett ugyanis a gépjármű üzembentartójának kötelező felelősségbiztosításáról szóló 171/2000. (X. 13.) Korm. rendelet, mely 2001. január 1-től felváltja az 58/1991. (IV. 13.) Korm. rendelet.

Egyebekben a jogharmonizációs folyamat a biztosítási magánjog területén eddig nem különösebben érezte a hatását, ez ügyben fellendülés a most kibontakozó Ptk. kodifikációs folyamatban várható.

Különösen sok elvárás fogalmazódott meg az utóbbi időben a felelősségbiztosítás szabályozásával szemben, amely a biztosítási fejezetben belüli elhelyezését, valamint a szabályozás részletességét, tartalmát illetően jelentős revízióra szorul. Ennek oka a felelősség folyamatos szigorodása folytán a felelősségbiztosítási piacon tapasztalható konjunktúra, mely jelent pillanatban a szakmai felelősségbiztosítások területén érzékelhető a legmarkánsabban. Cáfолhatatlan bizonyítéka ennek, hogy az AIDA ez évi VI. Budapesti Biztosítási Kollokviumát teljes egészében a „Szakmai felelősség és szakmai felelősségbiztosítás” témájának szentelte.

Éppen a szakmai felelősségbiztosítások egyik klasszikusa, az ügyvédi felelősségbiztosítás - annak is a nyilvánvaló hézagai - irányították a figyelmet e dolgozat témájára: a felelősségbiztosítási szerződésbe alanyként a dare kötelezettség beálltakor csatlakozó károsult személyére.

A felelősségbiztosítás lényege két kötelmi viszony: egy biztosítási szerződés és egy kárkötelem találkozása a károkozó biztosított közvetítésével.

Ennek - véleményem szerint - egyenes következménye, hogy a felelősség és a felelősségbiztosítás egymástól el nem választható, elsődleges céljuk közös: a vagyoni reparáció, a károsult vagyonában beállott csökkenés helyreállítása a károsult és a biztonságkeresés a potenciális károkozó szempontjából.

E tétel bizonyítását a felelősség fejlődési folyamatának történelmi elemzésén keresztül fogom levezetni, rögzítve azokat a fordulópontokat, melyek elvezettek a biztosítási fedezet iránti igényig. Ezt követően felidézem a felelősség fejlődésének azon mozzanatait, melyek újabb és újabb felelősségbiztosítási módok kidolgozását indukálták.

Az alapvetés második pillérét a károkozás folytán összekapcsolódó két jogviszony - a kárkötelem és a felelősségbiztosítási jogviszony - elemzése, illetve a kettő összefüggései adják.

A felelősségbiztosítás céljának ismerete szükséges ahhoz, hogy kritikai elemzését adhassuk a jelenlegi szabályozási modellnek, és érdemben hozzászólhassunk a jövőbenihez.

A dolgozat gerincét a felelősségbiztosítás jogi (közjogi és magánjogi) környezetének leíró elemzése és a magyar biztosítási piac felelősségbiztosítási szegmensének ténykutatáson alapuló bemutatása adja.

A közjogi környezet elemzése során elsősorban azt vizsgálom, hogy milyen vélt vagy valós Uniós elvárások befolyásolták az utóbbi évek jogalkotási tendenciáit, a magánjogi szabályozásnak pedig azokat a mozzanatait igyekszem kiemelni, melyek a biztosítási szerződéseken belül a felelősségbiztosítás markáns jellemzőit hordozzák.

Az értekezés legnagyobb egységét a piacon kínált felelősségbiztosítási termékek bemutatása, leíró-értékelő elemzése alkotja, melynek során a tipizálás azon módjait emelem ki, amelyek alkalmasak a károsult helyzetének bemutatására. Ilyenek: a biztosítással fedezett tevékenységi kör, az önkéntes, illetve kötelező jelleg, vagy a biztosítási összeg meghatározásának módja.

A célom ezzel, hogy bemutassam: a jelenleg létező jogi környezet, illetve azt, hogy az abban kifejlődött biztosítási termékek mennyire képesek (vagy nem képesek) eleget tenni az első részben megfogalmazott céloknak.

Lezárásként önkéntelenül adódik a „Hogyan tovább?” kérdése, azaz milyen javaslatok fogalmazódhatnak meg a felelősségbiztosítási szerződések újraszabályozása során.

II. A felelősségbiztosítás célja és funkciója

A felelősségbiztosítás céljának és funkcióinak bemutatásához a történeti kutatás módszerét hívtam segítségül, hiszen hitelesebb választ semmi nem adhat, mint a jogintézmény kialakulásának folyamata, mozgatórugói, gazdasági, társadalmi háttere.

E fejezet célja, hogy bemutassa a polgári jogi felelősség fejlődési folyamatát, kiemelve azokat a mozzanatokat és csomópontokat, amelyek végső soron a felelősségbiztosítással való fedezés igényéhez a felelősségbiztosítás megjelenését és fejlődését indukálták.

A fejlődési folyamat bemutatását a fenti célok érdekében úgy bontom két szakaszra, melynek elválasztó vonalán a felelősségbiztosítás megjelenése helyezkedik el.

Reményeim szerint e fejezet elegendő bizonyítékot szolgáltat ahhoz, hogy a témaválasztás megalapozottságát igazolja és meggyőzze az olvasót arról, hogy a felelősség és a felelősségbiztosítás végső célja közös: a megbomlott vagyoni egyensúly helyreállítása a kártérítés útján. E cél elérésében a felelősségbiztosítás egy olyan eszköz, amely alkalmas a kárkötelem kötelezetti oldalának megerősítésére azáltal, hogy a bizonytalan teljesítőképességgel (és készséggel) bíró károkozó helyett - visszterhes szolgáltatásként egyfajta társadalmi kárelosztás keretében a biztosító álljon helyt.

A történeti vizsgálódások elvezetnek oda, hogy levonhassuk azokat az elméleti következtetéseket, melyek további részletes vizsgálódásaink alapját képezik, jelesül hogy mi a felelősségbiztosítás célja, rendeltetése illetve, hogy ezt mennyiben és milyen feltételekkel képes betölteni.

1. A felelősség fejlődéstörténete a felelősségbiztosítás megjelenéséig

1.1. A kezdetektől a lex Aquiliáig

A kontinentális jogrendszerek kártérítési jogának gyökerei a római jogban erednek, amikor a közjogi jellegű büntetés és a magánjogi jellegű kártérítés nem vált el egymástól, nem különült el a megtérítés, és a büntetés csak bosszú és megtorlás volt, akármilyen volt is a sérelem.¹

A felelősség differenciálatlan, korlátlan és a magatartás értékelésétől független eredményfelelősség volt. "A sértő nem az intenciója, hanem pusztán tettének tárgyilag sértő volta alapján, s ennek mértéke szerint, azaz az általa tényleg felidézett eredményhez képest felel."²

A római deliktuális kötelmi jog legmeghatározóbb alkotása, és a modern kártérítési jog alapja az ie. 3. század elején keletkezett lex

¹ Marton Géza: A római magánjog alapelemeinek tankönyve. ("Méliusz" könyvkereskedés, Debrecen, 1943.) Ld. 86. old. [RÓMAI MAGÁNJOG]

² Marton Géza: A polgári jogi felelősség (TRIORG Kft. Budapest, évszám nélkül) ld. 36. old. [POLGÁRI JOGI FELELŐSSÉG]

Aquilia, amely - kezdetekben büntető jellegű³ - keresetet (actio legis Aquiliae) adott a sértettnek.

A kártérítés szempontjai a posztklasszikus jogban kerültek előtérbe, és jelentős kiterjesztést nyertek. Míg kezdetben az igény csak a testi dologban okozott, fizikai behatás következtében előálló rongálási károkra vonatkozott, és csak a tulajdonost illette meg, a pretori jog később kiterjesztette a nem fizikai behatással okozott vagy nem a dolog valóságos megrongálódásával járó károkra, Justinianus pedig a szabad ember megsértéséből eredő kárra, azzal, hogy a kereset megillette a haszonélvezőt, záloghitelezőt és egyéb érdekelteket is. A klasszikus korban már nem csak a szorosan vett dolog értékét, hanem a tulajdonos egész interesszójét figyelembe vették.⁴

A fejlődés tehát minden jog ősi állapotában az eredményfelelősségből indult ki és csak lassan engedte beszivárogni a tényállásba a szubjektív elemeket, mely végső soron a személyes szemrehányhatósággá, vétkességgé alakult.

A szubjektív elemek megjelenését Marton Géza⁵ egyrészt a szerződési jog területén elterjedt bonae fidei indiciumoknak,

³ A marasztalás egyszeresre ment, a visszamenő becslés - megölt rabszolga vagy barom egy évre visszamenő legnagyobb értékére, megsebzett rabszolga vagy barom, illetve megrongált dolog visszamenőleg 30 napon belüli legnagyobb értéke - a tényleges kárt jóval meghaladhatta - jellemezte a poenalis actiok szabályainak alkalmazása, a több tettes elleni halmazódás lehetősége. A igényt a tettes károkozó halála megszüntette, a hatalom alatti cselekménye miatt a keresetet noxaliter a családfő vagy dominus ellen lehetett indítani. A tagadó alperes duplumban való marasztalását írta elő.

⁴ [RÓMAI MAGÁNJOG] 255. old.

⁵ Szladits Károly: Magyar magánjog XI. Fejezet: Kártérítési kötelmek jogellenes magatartásból (írta Marton Géza) (Grill Károly Kiadóvállalata, Budapest, 1942.) [MAGYAR MAGÁNJOG]

másrészt a bizantinus jogtudomány hatásának tulajdonítja, melyet a lelki motívumokat előtérbe helyező kereszténység eszméje inspirált.

A középkori és újkori jogtudományban az általánosító törekvések tovább folytatódtak, ezzel párhuzamosan - a glosszátorok és a kommentátorok munkája révén kikoptak a felelősség pönális eredetére emlékeztető mozzanatok, így a kereset halmozódását felváltotta az egyetemlegesség, a kötelezettség átszállhatott az örökösökre, eltűnt a visszamenő becslés, a duplumba marasztalás és a noxalis jelleg.

E fejlődési folyamat nyomán a természetjogászok rögzítették a magánjogi jellegű kártérítési kötelelem elvi alapját: a tiltott cselekményen alapuló - büntethetőségtől független - megtérítési kötelezettséget, mely a XVIII.-XIX. századi európai kodifikációk felelősségi jogának elvi alapját képezte.

1.2. Az első európai kodifikációk felelősségi rendszere

A kártérítési felelősség ezen szabályanyagának kialakulása a klasszikus kapitalizmus keretei között, a magántulajdon sérthetetlensége és korlátatlansága, a szerződési szabadság alapelvi környezetében az egész polgári jog fellendülési folyamatához köthető.

Leglényegesebb eredményei:⁶

- a) a polgári jogi és büntetőjogi felelősség következetes elkülönítése,
- b) a polgári jogi deliktum általánosítása.
- c) a vétkesség, mint egységes felelősségi alap deklarálása,
- d) az okozott kárhoz igazodó teljes kártérítés elve.

A XVIII-XIX.századi kontinentális⁷ törvénytörvények felelősségi rendszere teljes egészében a római jogi alapokon nyugodott, mégis lényeges különbségek fedezhetők fel a német jog uralta területeken és a francia jogban.

1.1.1. A Code Civil felelősségi rendszere

A Code Civil a polgári rend törvénytörvénye, a forradalom vívmányait teljes egészében tükrözi: így a polgári jogegyenlőséget, a felszabadított földtulajdont, a vállalkozás szabadságát, a szekularizált családjogot, a család védelmét, a végintézkedés szabadságát, a kötelező leszármazói öröklést. Ez tükröződik felelősségi rendszerén is: a szabadság csak a közrend által korlátozható.

⁶ Sólyom László: A polgári jogi felelősség hanyatlása. (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977.) [HANYATLÁS] 79. Oldal, Ujváriné Antal Edit: Felelősségtan. (Novotni Kiadó, Miskolc, 1999.) [FELELŐSSÉGTAN] 18. oldal

⁷ Marton Géza leszögezi, hogy az angolszász jogfejlődés lényegesen elűt a kontinentális jogfejlődéstől, és nem is gyakorolt rá befolyást [MAGYAR MAGÁNJOG 785. old.], bár Sólyom László szerint e fejlődés hasonló csomópontokon ment keresztül úgy, mint a büntetőjog és polgári jog szétválása, a szubjektív felelősség ideológiájának megjelenése és a kárfelelősség általánosodása. Ez a fejlődési folyamat az utóbbi évszázadban jelentősen közelítette a két különböző jogrendszert. [HANYATLÁS] 119. oldal

A Code Civil 1382. §-a szerint: "Minden emberi ténykedés, amely másnak kárt okoz, kötelezi azt, akinek hibájából a kár keletkezett, annak megtérítésére."

Eszerint a cselekvő terhére esik minden elnézés, elővigyázatlanság és a felelősség kiterjed a felügyelet alatti személyek (gyermekkorúak, tanulók) alkalmazottak, állatok által okozott, és az épületbeomlásokból származó kárra.

A kár megtérítése alatt a Code Civil a teljes kár megtérítését értette, mely magában foglalta az elmaradt hasznot, sőt később az erkölcsi kárt is. Mentésülésnek akkor van helye, ha a károkozó bizonyítja, hogy a kár valami külső okból eredt.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a francia felelősségi jog a vétkesség fogalmat teljesen objektivizálja, melyet Marton Géza a vétkesség leple alatt megbújó tárgyi felelősségnek minősít.⁸

1.1.2. Az ALR, az ABGB és a BGB felelősségi rendszere

A német jog mind a deliktuális, mind a kontraktuális felelősség területén sokkal inkább ragaszkodott a Justinianusi hagyományokhoz. Felelősségi mérceként - a vétkességi elv alapján - a diligens pater familias követelményét fogadta el, megtartva természetesen az eredmény felelősség hagyományait is, pl.: a hajós fogadós felelőssége, vagy az épületből kiöntött, kiejtett tárgyak okozta károkért való felelősség körében.

⁸ [MAGYAR MAGÁNJOG] 789. oldal

Az 1794. január 01-én hatályba lépett Allgemeines Landrecht (ALR) kortársa ugyan a Code Civilnek, tartalmát tekintve azonban attól elmarad, a kialakuló polgári társadalom viszonyait tükrözi. Az ALR rendszerét „konceptiózus kazuisztika” jellemzi, esetenként azonban már találhatók benne általános jellegű normák.

Az ALR felelősségi rendszere vétkességi alapú, a kártérítési kötelezettséget a szándékossághoz, illetve a gondatlanság három fokozatához köti, ennek függvényében kerül meghatározásra a kártérítés mértéke.

Hasonló a kiinduló pontja az ABGB-nek (1811) is, amikor 1295. §-ában kimondja, hogy „minden vétkes károkozó köteles a kár megtérítésére”. A kártérítés tehát alapvető jog. Kárnak nevez minden hátrányt, mely valakinek vagyonában, jogaiban vagy személyében bekövetkezett. E tényleges kártól megkülönbözteti annak a haszonnak az elmaradását, „melyet valaki a dolgok rendes folyama szerint várhat.”

A kártérítés célja az eredeti állapot helyreállítása, mértéke az okozott veszteség, azzal hogy a kártérítés a vétkesség fokához igazodik.

Az 1324. § kimondja, hogy "Gonosz szándékból, vagy feltűnő gondatlanság által okozott kár esetében, a károsodott teljes elégtételt, egyéb esetekben pedig csak tulajdonképpeni kártalanítást követelhet. E szerint kell azon esetekben, hol a törvényben ezen általános kifejezés: "kártérítés" fordul elő, megítélni, hogy a kártérítés melyik neme teljesítendő."

Az elmélet a vétkekesség fokától függő marasztalást elítéli, mivel a megoldás a büntetőjog eszközrendszeréhez tartozik, a polgári jognak a kártérítés objektivitására kell törekednie: ha a törvény kártérítésre kötelez a károsult teljes kárát meg kell téríteni.⁹

A fejlődés egy következő szakaszán - a liberálkapitalizmus letűnésének korában - készült a BGB (1900), mely bár már nyilvánvaló irány a felelősség szigorodása és objektivizálódása, ebből semmit nem tükröz.¹⁰ A BGB kártérítési kötelezettség beálltát más személy életének, testi épségének, szabadságának, tulajdonának illetve egyéb jogosultságának szándékos vagy súlyosan gondatlan megsértéséhez köti. [823. §]

Polgári jogi felelősség fejlődésének ezt a stádiumát nevezi Sólyom László¹¹ klasszikus arányúnak, amikor az egyensúly a felelősség (a károkozó szempontja) és a kártérítés (a károsult szempontja) egyenértékű szemléletében testesült meg, amely azonban törékeny egyensúly, csak a klasszikus kapitalizmus vegytiszta rendszerében életképes és történetileg legtisztább formában a Code Civil uralta területeken kimutatható.

A motorizáció, a nagyarányú iparosodás a XIX. század utolsó évtizedeiben ezt az egyensúlyt felborította, a károkozások robbanásszerű megnövekedését hozta, ezzel együtt az okozott károk egyre szélesebb közönséget érintettek, elviselhetetlen mértékűvé váltak. E folyamat a gyengébb fél, a károsult pozícióját lényegesen rontotta, hiszen kárigényével szemben a megfelelő jogi és gazdasági

⁹ [HANYATLÁS] 90. oldal

¹⁰ [HANYATLÁS] 93. oldal

¹¹ [HANYATLÁS] 31. oldal

háttérrel rendelkező nagyvállalkozó eredményesen védekezhetett, a vétkesség hiányának a bizonyításával mentesült a felelősség alól.

A fennálló szubjektív alapú felelősségi rendszer ezen új követelményeknek nem tudott megfelelni, ezért a felelősség szigorodása, szigorítása halaszthatatlanná vált. A szabályozás a klasszikus magánjogi kódexeken kívül, speciális törvényhozás keretében valósult meg.¹²

Kiindulópontja a külön szabályozásnak az 1838. évi porosz vasúti törvény volt. A vasút volt ugyanis az első „nagyüzem”, amely a velejáró veszélyeket a szélesebb közönség körei közé viszi ki, érthető tehát, hogy a törvényhozás visszahatása is itt mutatkozott meg először. Alig pár évvel azután, hogy a vasúti közlekedés megindult, a porosz törvényhozás megalkotta korszakalkotó törvényét a vasút felelősségéről.

Eszerint a vasút köteles minden kár megtérítésére, "mely a vasúton való szállításból akár a szállított személyekre és árukra, akár más személyekre vagy dolgaikra háramlík". A felelősség alóli mentesülés lehetősége rendkívül szűk, csak akkor jár eredménnyel, ha a károkozó bizonyítja, hogy "a kár a sértett hibájából vagy valamely kívülről eredő s el nem hárítható véletlenből ered".¹³ E törvény alkalmazását a gyakorlat kiterjesztette valamennyi vaspályán közlekedő járműre.

¹² A "külön szabályozás" elsőként a német jog uralta területeken indult meg. A francia szabályozás lényegében objektív jellege - a bírói gyakorlat által kiszélesítve - alkalmasnak mutatkozott a változások kezelésére.

¹³ [MAGYAR MAGÁNJOG] 807. oldal

A következő törvénymű az 1871. évi Felelősségi törvény, mely a porosz vasúti törvény terjedelmét egyrészt megszorította - amennyiben azt csak az utasok vagy más személyek által elszenvedett halál vagy testi sértés esetére korlátozta, a dologi károk kizárásával - másrészt azonban hatalmas új alkalmazási területet hódított azzal, hogy - ugyancsak halál és testi sértés okozta kár esetében - megállapítja a felelősségét annak, aki bányát, kőfejtőt, homokbányát vagy gyárat tart üzemben. A felelősség feltételeként előírja, hogy a halált vagy testi sérülést valamely közreműködő (meghatalmazott, képviselő vagy az üzemvezetéssel vagy a munkások felügyeletével megbízott személy) feladatai teljesítése körében elkövetett hibájával okozta, fenntartva ezzel a felelősség szubjektív megalapozását.

A törvény ez utóbbi rendelkezése elméleti szempontból rendkívül fontos, mert - azzal, hogy a nagyobb ipari és bányaüzemek szigorított felelősségét bevezette, a társadalom gazdasági tevékenységének széles mezejét érintve, ráirányította a figyelmet a „vétlen felelősség”¹⁴ problematikájára és egyben megalapozta a felelősségbiztosítások kialakulását és specializálódási folyamatának első csomópontját, az üzemi felelősség körében.

A sort két hasonló célú törvény: az 1909. évi Gépjármű törvény (Kraftfahrzeuggesetz) és az 1922. évi légiforgalomról szóló törvény (Luftverkehrsgesetz) zárja.

¹⁴ Marton Géza a vétkességi elveken alapuló felelősségi rendszer legnagyobb hibáját abban látja, hogy nem képes kezelni a „tisztesseges forgalomban előálló” károkat, illetve nem magyarázható általa a harmadik személyek tényeiért fennálló felelősség. [MAGYAR MAGÁNJOG] 793-795. oldal

A gépjármű üzemeltetője felelős a gépjármű üzemeltetése által okozott minden kárért (tehát nem csak testi sérelemért), kivéve, ha bebizonyítja, hogy a baleset elháríthatatlan esemény okozta, mely nincs összefüggésben sem a jármű szerkezetével, sem a gépezet hibájával. A törvény szerint elháríthatatlannak tekintendő valamely esemény akkor, ha az a károsult, az üzemén kívül álló személy vagy állat magatartása vezethető vissza, feltéve, hogy a vezető „kellő gondosságot tanúsított a körülményekhez képest”.

A légi közlekedésről szóló törvény felelősségi rendszere teljesen objektív, a légijármű tulajdonosa felel minden kárért, még a vis majorért is.

Ezekből a törvénytörvényekből már egyértelmű a felelősség alapjának objektivizálására való törekvés, azonban még visszavissza szivárog a szubjektív, vétkességi alap.

1.3. A magyar kártérítési jog fejlődése

A modern magyar kártérítési jog gyökerei alig nyúlnak vissza az 1848 előtti időkre. Összefogó tételesjogi művek híján a korbeli íróink az általános pandektajogi (esetleg észjogi) tanokra, utóbb az ABGB-re támaszkodva foglalják össze röviden a kártérítési jog szabályait, amiből egyenesen következik, hogy a rendszert római jogi alapokon, a vétkesség elvére alapítják.

Az igazi modern kártérítési jog kialakulása az 1867 utáni időkben történik, az ABGB-re támaszkodva, mely az abszolutizmus ideje alatti, körülbelül egy évtizedre terjedő idő alatt beivódott a gyakorlatba és a hazai jog helyreállítása után is - egyéb törvényi

támpontok híján - még jó ideig megőrizte befolyását. Ezt az uralmat a készülődő Polgári Törvénykönyv Tervezete (1900) és Javaslatái (1912) tudták megtörni és az AGBG-től való teljes függetlenedés jegyében a bíróságok gyakorlatára is befolyást gyakoroltak.

Az AGBG-hez való viszonyból folyt, hogy bíróságaink a vétkességi elvhez csatlakoztak, figyelembe véve azokat a korlátozásokat, amelyeket a törvény a vétkességi elvvel szemben elismert: a hajós-fogadás esete, cselekvőképtelenek felelőssége, stb. Illetve az AGBG-től függetlenül objektív jellegű gyakorlat fejlődött ki az alkalmazottakért való felelősség kérdésben. Azt, hogy ezek a kivételes esetek szöges ellentétben állnak az elfogadott felelősségi alappal, náluk sem okozott különösebb gondot.

Határozott és objektív irányú külön felelősség alakult ki nálunk is - szintén német mintára - a közlekedési és ipari üzemek körében előforduló balesetek nyomán. Kiindulópont volt az 1871. évi német Reichshaftpflichtgesetz által inspirált 1874. évi XVIII. tc. a vaspályák által okozott halál vagy testi sértés miatt való felelősségről.

Eszerint a vasút felelőssége megállapítható, kivéve, ha bebizonyítja, hogy a halált vagy a testi sértést elháríthatatlan esemény (vis major), egy harmadik személy elháríthatatlan cselekménye - melyet nem volt képes megakadályozni -, vagy a károsultnak saját hibája okozta.

Ezt az eredetileg csak a gőzvasutakra alkotott szabályt a gyakorlat kiterjesztette más hasonló közlekedési eszközökre:

gőzhajókra, lóerejű vagy elektromos vontatású közúti vasutakra, sőt később a gépjárművekre is.

A német iránytól független fejlődést nyert az ipari felelősség kialakulása. A magyar törvényhozó nem vette át a német Reichshaftpflichtgesetz-nek a gyárakra, bányákra vonatkozó rendelkezéseit a felelősség szigorát feloldó korlátozásaival (minthogy a felelősség csupán a felügyelő vétkessége alapján állapítható meg), így e téren szabad kezet hagyott a bírói gyakorlatnak. A gyakorlat a szükséges törvényhozási támpontokat az ipartörvényekben¹⁵, valamint még az ipari munkások baleseti védelméről szóló 1893. évi XXVIII. tc. találta meg.

E törvények kötelezik a vállalat tulajdonosát védőberendezések létesítésére, melyek elmulasztása megalapozza a mulasztó polgári jogi és büntetőjogi felelősségét, ha mulasztása miatt baleset történt.

A bírói gyakorlat nagyszerű újítása volt, hogy ezt a "polgári törvény szerinti felelősséget" az 1874. évi XVIII. tc. szerinti szigorú (véletlen) felelősség értelmében fogta fel, - elhagyva a törvényben foglalt tartalmi megszorítást: a kárnak halál vagy testi sértés esetére való korlátozását - és az így kialakított vétkes felelősséget nemcsak az üzemben alkalmazottak, hanem az üzemen kívülálló, más károsultak javára is alkalmazta.

A bírói gyakorlat az ipari balesetek körében mindannyiszor megállapította ezt a (valódi vagy vélelmezett) vétkességet a védőberendezések létesítése körül, amikor a vállalat tulajdonosa

¹⁵ 1872. évi VIII. tc. és 1884. évi XVII. tc.

nem bizonyította, hogy a baleset vis major, egy harmadik személy elháríthatatlan közrehatása vagy a sértett hibájának eredménye volt. Ez volt az ún. "ipari kulpa" tana¹⁶, amely a századfordulóig uralkodott a magyar elméletben.

Új szempontokat hozott a felelősség felfogásába a magyar polgári törvénykönyv 1900-ban közzétett Tervezete. Ez a mű, bár érthetően a közelben létrejött hatalmas német törvényhozási alkotás, a BGB hatása alatt született, mégis éppen a felelősségi jog terén jelentékeny újításokat hozott.

Újdonsága főként abban mutatkozott, hogy míg a BGB a vétlen felelősségnek alig egy-két esetét (a cselekvőképtelenek és állatok okozta károkra vonatkozókat) s ezt is szinte leplezve lopta be a vétkes (deliktuális) felelősség esetei közé, addig a Tervezet szerkesztői az addig ismert vétlen felelősségi eseteknek egész sorozatát gyűjtötték össze egy fejezetbe.

E fejezet tartalmazza a cselekvőképtelenek méltányossági felelősségét, az épületkárra, állatkárra, a gyúlékony- és robbanóanyagok tartásából, iparüzem folytatásából, s különösen a veszélyes üzemekből eredő, a kidobott, kiöntött vagy felfüggesztett dolgok leeséséből származott károkért való felelősséget, továbbá a fogadás felelősségét az utasok befogadott áruiért, a gazda felelősségét alkalmazottainak feladatuk ellátása közben jogellenesen és vétkesen okozott kártételeiért, ide értve az állam felelősségét is alkalmazottaiért.

¹⁶ [MAGYAR MAGÁNJOG] 783. oldal

A Tervezetnek e határozott lépése, mellyel egységes keretbe foglalta a vétkességi alapelvtől eltérő felelősségi eseteket, rövidesen kezdte éreztetni hatását a magyar elméletre és gyakorlatra is. A Tervezet által felhozott eseteket a tárgyi felelősség eseteiként kezelték, és feladva a vélelmezett vétkesség tanát a vasúti és ipari felelősség körében is, e rendkívüli felelősségi esetek egységes alapjául elfogadta a veszélyesség (veszélyeztetés) gondolatát - ami mellett kiegészítőleg még az érdekelv is felmerül, valamint a bírói gyakorlat utal a vállalat nagy terjedelmére, mint külön felelősségfokozó mozzanatra is.

Gyakorlat és elmélet egyaránt úgy fogta fel e vétlen felelősségi eseteket, mint a "veszélyes üzemek" egyedi, sajátos felelősségét, amely követi és kiegészíti a vétkességen alapuló generális felelősségi rendszert. Magát a veszélyességi kritériumot is, előbb csak a nagyüzemeknél (vasutak, gyárak, bányák) ismerték fel, utóbb kiterjesztették a kisebb, de még természeti erők igénybevételeével dolgozó üzemekre, sőt egyéb veszélyes munkálatokra is (pinceásás, kavicsbányászás, fertőtlenítés, féregirtás, stb.).

Ezen az alapon nyert szabályozást a gépjármű károk miatti felelősség és a légi közlekedéssel kapcsolatos baleseti felelősség szabályozása is.

A fejlődést a Polgári Törvénykönyv 1912-ben megjelent Javaslata zárta le, azzal az elvi fontosságú rendelkezésével, amely a bíró részére megadta azt a lehetőséget, hogy a szubjektív alap elhagyásával is megállapíthassa a károkozó felelősségét bármely

esetben, "amennyiben ezt, tekintettel a körülményekre, különösen az érdekelt felek vagyoni viszonyaira a méltányosság megkívánja"¹⁷.

Ez a szakasz, bár kialakulásának története szerint kétségtelenül a cselekvőképtelenek méltányossági felelősségére vonatkozó külön szabály kiszélesítése volt, a maga általános fogalmazásában nem hagy kétséget az iránt, hogy rajta keresztül a vétkességi mellett az objektív felelősségi elv jut, bár csak kisegítőnek gondolt, de mégis általános érvényhez.

E két korszakalkotó újítással, ti. a vétlen felelősségnek bár csak kisegítő jellegű, de szerves és elvi alapon történt bekapcsolásával a vétkes felelősség rendszerébe s ezzel kapcsolatosan egyszersmind a méltányossági gondolat bevezetésével a felelősségi mérlegelésbe, hazai felelősségi jogunk a fejlődés élére került az európai nemzetek között.

2. A felelősségbiztosítás megjelenése

A felelősség fentiekben bemutatott szigorodási folyamata, a károkozó és a károsult között meghúzódó feszültség kikényszerítette a biztosítási védelem kidolgozását, a felelősségbiztosítás behatolását a felelősség különböző területeire.

Ezt követően a felelősség és a felelősségbiztosítás fejlődése nem választható ketté, a felelősség térhódítása újabb és újabb területeken indukálta a felelősségbiztosítás specializálódását. Ezt a

¹⁷ [MAGYAR MAGÁNJOG] 785. oldal

specializálódási folyamatot az irodalom¹⁸ öt nagy csomópont köré gyűjti:

1. Üzemi felelősségbiztosítások

A munkaadó felelőssége, a munkaviszony keretében a munkavállalót ért károk felelősségbiztosítása.

2. Gépjármű biztosítások

A gépjárművek üzemtartójának, használóinak felelősségbiztosítása, illetve az egyéb, fokozott veszéllyel járó tevékenységek biztosítása.

3. Termék-felelősségbiztosítás

A termékek előállítójának, forgalmazójának felelősségbiztosítása illetve ezzel párhuzamosan megjelent a szerződésszegési kockázatok biztosítása iránti igény megjelenése.

4. Szakmai felelősségbiztosítások

A különböző - magas kárgyakoriságú, nagy kárveszélyességű - hivatások, foglalkozások gyakorlásával, illetve az ezek keretében elkövetett „műhibák” okozta károk fedezetét nyújtó felelősségbiztosítások.

5. A környezetszennyezési károk felelősségbiztosítása.

ad.1. Történetileg az első nagy kihívás - mint azt a fentiekben részletesen megismertük - az ún. üzemi baleseti károkért való

¹⁸ Lábady Tamás: Fejezetek a felelősségbiztosítás köréből. (Szikra Nyomda Pécs, 1989.) [FEJEZETEK], valamint Bárd Károly: Kártérítési felelősség és biztosítás (<http://www.pont.hu/collega/2euf/ii4/krttrtsi.htm>)

munkaadói helytállás biztosítása volt. A szigorodó felelősségnek ez az első jelentős területe sajátos átalakulási folyamaton ment keresztül, ugyanis ebben a körben jelentek meg először a kötelező biztosítások és a magánbiztosítás rendszerét rövid időn belül megelőzte a társadalombiztosítás, így mára a magánbiztosítás itt részben kiegészítő funkciót lát el.

A munkaadó számára a társadalombiztosítás (és hasonló rendeltetésű más intézmények) mellett két irányúan is fennmarad a magánbiztosítás iránti igény: egyrészt azokra a károkra, amelyeket a társadalombiztosítás rendszere nem fedez (pl.: üzemi baleset esetén a baleseti járadékon, rokkantsági nyugdíjon felüli keresetveszteségek) és az előbbiek mellett a társadalombiztosítás regresszus igényére, aminek keretében a károkozótól visszaköveteli szolgáltatásainak árát.

Különös hangsúlyt kap ezen a területen a felelősségbiztosítás feszültségfeloldó szerepe azáltal, hogy a munkaadó és a munkavállaló elkerüli a közvetlen jogvitát, így az nem terheli a felek magánjogi jellegű, mégis függő viszonyát.

ad.2. A fokozott veszéllyel járó tevékenységhez kapcsolódó szigorított, ún. veszélyes üzemi vagy objektív felelősség megjelenése a különböző jogrendszerekben nagyságrendekkel növelte a kártérítési helyzeteket, amelyekben lényegében a "vértlen" károkozó is kártérítési kötelezettséggel tartozik. A klasszikus veszélyes üzem a vasút, akár az állami, akár a magánvasút, önmaga azonban nem váltotta ki a biztosítási fedezet igényét, egyszerűen annál az oknál fogva, hogy a vasút bonitása a legnagyobb összegű

kártérítést eredményező tömeges balesetek esetén sem volt megkérdőjelezhető.

A biztosítás igénye korunk legtömegesebben megjelenő veszélyes üzemével, a gépjárművek elterjedésével, a gépjárműközlekedéssel függ össze. Így a fejlődés második csomópontja a gépjárművekkel a gépjármű üzemeltető felelőssége alapján keletkező kártérítés biztosítása. A gépjárművek kötelező felelősségbiztosítása - kevés kivételtől eltekintve¹⁹ - minden országban gyökeret vert, sőt e kártípus csak a kötelező felelősségbiztosítás útján rendezhető, sőt voltak olyan álláspontok, melyek szerint ezek a károk csak egy általános kár - és balesetbiztosítás keretében fedezhetők²⁰.

ad. 3. A termékfelelősség-biztosítás - kezdetben az általános felelősségbiztosítások részeként, majd mint önálló felelősségbiztosítás - egyidős a termékfelelősségi kockázat súlyosbodásával, amely viszonylag fiatal ágazata a felelősségbiztosításnak, de lassan több évtizedes múltra tekinthet vissza. A kockázat igazi felismerése Amerikából indult és európai története végül az Európai Unió termékfelelősségi irányelvek és ezt követően a nemzeti jogszabályok megszületésével vált általánossá és kodifikálttá.

E fejlődési csomópont felelősségtani hátterét a kötelelem klasszikus struktúrájának a felbomlása, ezen belül is annak elismerése adta, hogy nem feltétlenül szükséges közvetlen

¹⁹ Az USA egyes államaiban, illetve a Szovjetunió utódállamaiban ma sincs kötelező gépjármű felelősségbiztosítás.

²⁰ Eörsi Gyula: A létfenntartás biztosítása közlekedési balesetek károsultjainál (Állam és Jogtudomány 1966. 375. oldal)

jogviszony az alanyok között ahhoz, hogy jogkövetkezményeket lehessen alkalmazni. Károsultvédelmi nézőpontból ez azt jelenti, hogy a termék hibája folytán kárt szenvedett személy igényét több fórumon érvényesítheti, nem csak a vele közvetlen jogviszonyban álló „kereskedővel” szemben, hanem a termék gyártójával (importálójával) szemben is.

Az, hogy a biztosítók tétován és lassan reagáltak a termékfelelősség új kihívására, az a szerződésszegéssel okozott károk biztosíthatósága körüli bizonytalanságokkal magyarázható.

Az ezzel kapcsolatos elemzések²¹ kiindulópontja, hogy biztosítási szempontból a biztosítási esemény jövőbeni bizonytalan jellege és a kontraktuális felelősség előre láthatósága látszólag nem egyeztethető össze. A szerződésszegések azonban nem csak objektív (teljesítési, szavatossági) kötelezettségeket teremtenek, hanem kártérítési kötelezettséget is megalapozhatnak, ha a kártérítés nem teljesítés helyébe lépő szolgáltatás.

Lábady összegezve azt állapítja meg, hogy a „teljesítési érdek megsértésén nyugvó kártérítési kötelmek nem biztosíthatók, míg a jogosult egyéb jogainak épségben tartásához fűződő érdek megsértésén alapuló szerződésszegési kárfelelősség viszont általában a felelősségbiztosítás jogintézményébe integrálható”²².

További, nem jogi, hanem biztosítási elvi probléma származott abból is, hogy a kockázatok felmérhetősége megfelelő statisztikák

²¹ Novotni Zoltán: A szerződésszegés és a szerződésen kívüli károkozás elhatárolása a felelősségbiztosításoknál; (Biztosítási szemle, 1977. évf.4-5. szám)
[FEJEZETEK] 135. oldal, Eörsi Gyula: Elhatárolási problémák az anyagi felelősség körében (KJK, Bp. 1962.)

²² [FEJEZETEK] 137. oldal

hiányában a biztosítók számára nem állt rendelkezésre. Végül az amerikai termékfelelősségi biztosítási kártérítés riasztó számai (s nem csupán az ún. büntető kártérítés - a punitive damage) is hozzájárultak a biztosítási piac tartózkodásához, vagy ami azonos eredményre vezetett a szinte prohibítív jellegű magas díjtételekhez.

E tartózkodás azonban múltóban van, ami jelentős mértékben a biztosítók tapasztalatainak, statisztikáinak (no meg a biztosítók közötti verseny) bővülésével, s a termékfelelősség nemzetközi és nemzeti jogi megközelítésében beállott változásokkal az európai integráció nyomán született nemzeti termékfelelősségi törvényekkel magyarázható.

A termékekhez fűződő - országhatárokon átnyúló - feszültségek végleges biztosítási megoldásának hiánya mégsem a biztosítók magatartásával magyarázható, hanem azzal, hogy a károkért potenciálisan felelős termelők, forgalmazók még ritkán élnek valamennyi termékükhöz, forgalmazási területükhöz kapcsolódó biztosítás igénylésével, gyakran nem is a biztosítás kétségtelen áremelő hatására hivatkozva.²³

Mindezek ellenére kijelenthetjük, hogy ma már a kockázati körben is teljes megoldást nyújthat a felelősségbiztosítás.

ad.4. Nem csupán az Egyesült Államok riasztó példái - ahol egyes foglalkozások folytatásának ellehetetlenülése is felmerült a potenciális károkozás nagyságrendje, majd a felelősségbiztosítás magas díjszintje miatt - teremtettek "piacot", s vezetett tömeges

²³ Hazánkban ezt azzal kell kiegészíteni, hogy a termékfelelősségi törvény, illetve annak szankciórendszere közel évtizedes fennállása ellenére sem tudott meghonosodni.

biztosítási kötelezettséghez, a szakmai felelősségbiztosítások elterjedéséhez.

Orvosok, ügyvédek, könyvvizsgálók, veszélyes-hulladék szállítók, biztosítási alkuszok, egyéb szakmák gyakorlói számára számos jogszabály írja elő felelősségbiztosítás megkötését, mint a működés feltételét.

Nyilvánvaló tény, hogy az e foglalkozásokkal okozható károkat a biztosítók - a felelősségbiztosítás díjtól is függő limitjeire, önrészesedésre és kizárásra tekintettel - az esetek jelentős részében nem teljes összegben térítik meg, ennek ellenére a biztosító bonitása megnyugtatja a potenciális károsultakat és a foglalkozásokat szinte elkerülhetetlenül kísérő „műhibák” nem vezetnek a foglalkoztatást folytató anyagi összeomlásához.

Az, hogy az egyes foglalkozásokhoz tapadó kárfelelősség teljes megnyugtató megoldást találhat e szakmai felelősségbiztosítás által, annak függvénye, hogy megfelelő jogi háttérrel, a limit körültekintő meghatározása esetén a szerződés, a díj, a kockázatkizárások, az önrész és a kártérítési felelősségbiztosítás megfelelő megoldás lehet.

Ezt igazolja, az a mind inkább általánossá váló tény, hogy a foglalkozások gyakorlásához felelősségi fedezetként a jogszabályok a felelősségbiztosítást írják elő, más fedezeti formák (pl. bank-, vagyoni garancia) helyett.

ad.5. A környezetvédelem mind inkább globális problémává váló kihívása megtörte a biztosítás "ellenállását" a

környezetszennyezési károkért való felelősségbiztosítási fedezet nyújtásában is.

Az ellenállás gyökerei azonosak voltak a termékfelelősség, vagy a szakmai felelősség területén is jellemző visszafogottságával: a biztosító kalkulációjához elengedhetetlenül szükséges statisztikai adatok, kárstatisztikák hiányoztak.

Az áttörés azonban ma sem teljes. A biztosítási fedezet ma is erős korlátok között alapvetően a baleseti jellegű környezetszennyezési károkat öleli fel. A biztosítás - jellegénél fogva - lényegében nem tud megbirkózni a folyamatos szennyezési károk fedezetével, a környezeti károk olyan fontos részelemeinek térítésével, mint amilyenek a helyreállítási, rehabilitációs, tereprendezési, stb. munkák költségei.

Így - ellentétben minden eddigi károkozási kihívással - a környezetszennyezés területén nem beszélhetünk arról, hogy a biztosítás teljes megoldást nyújthatna a potenciális károsultnak és károkozónak, a környezetszennyezés körül különösen élesen kibontakozó sokszor társadalmi méretű feszültségek feloldására.

A biztosítás igénye egyre nagyobb, ismertek a jogszabályi törekvések e területen is kötelező biztosítás valamilyen formában, körben való megvalósítására. Mégis azt kell mondanunk, hogy e rendkívül veszedelmes károkozási fronton, a károk fedezetét (a feszültségek feloldását) csak több fedezeti megoldás - a potenciális károkozók felelősségbiztosítása és bizonyos kárfajtákra létrehozott más fedezeti formák (poolok), a potenciális károsultak saját

(vagyon- és személy-) biztosításai, az állami, kommunális állandó és eseti fedezeti alapok - együttesen eredményezhetik.

A fenti csoportosítás aligha végleges. A technika fejlődése, a számítógép, a televízió, a mikrohullám alkalmazása, a mobil telefon mind új kárforrásokat, potenciális károsultakat és károkozókat sejtetnek. A károk megismerése, felmérése elvezethet a felelősségbiztosítás újabb és újabb - elkülöníthető, sajátos problémákat adó és megoldásokat kívánó - területeire.

Nem véglegesek az egy-egy vázolt területhez tartozó megoldandó kérdések sem, hiszen a környezeti károk biztosítási fedezetének megoldatlansága, a személyiségi jogok védelme, az adatvédelem, a munkahelyi diszkrimináció, munkatársak zaklatása, mind újabb kihívások, amelyekre a biztosításnak választ kell majd adnia.²⁴

²⁴ Bárd Károly: Kártérítési felelősség és biztosítás (<http://www.pont.hu/collega/2euf/ii4/krtrtsi.htm>) [VÁZLAT]

3. A felelősségi jog tovább fejlődésének irányvonalai az Európai Unióban

Az Európai Unió a jogharmonizációs folyamatban elsődlegesen a közjogi, közigazgatási szabályok közelítésére helyezte a hangsúlyt. Ha azonban figyelembe vesszük azt, hogy a folyamat célja az egységes belső piac megteremtése, az áruk és szolgáltatások szabad áramlásának biztosítása, könnyen beláthatjuk, hogy nem kerülhető meg a magánjogi, általános szerződési jogi normák közelítése sem.

Ennek érdekében - bár korántsem akkora „hírveréssel”, mint a közjogot érintő jogalkotás - több az egységes európai polgári jog alapelveit, és alapintézményeit lefektető mű is készül(t).

Ilyen tevékenységet folytat az Európai Kötelmi Jogi Bizottság - Ole Lando vezetésével -, mely 1995-ben jelentette meg „Az európai kötelmi jog alapelvei” című tervezet első változatát. Az UNIDROIT keretében ténykedik a Storme-bizottság, mely a Nemzetközi Kereskedelmi Szerződések Alapelveit foglalta össze. Ezzel párhuzamosan természetesen az Európai Unió irányelvei is befolyásolják a tagállamok, illetve a csatlakozás előtt álló államok jogalkotását.²⁵

A felelősségi jogot illetően párhuzamosan folyik a felelősség általános szabályainak lefektetése, illetve bizonyos speciális felelősségi formák szabályainak közelítése a veszélyes tevékenységek körében. A felelősségi szabályok illetén

²⁵ Christian v. Bar: Gemeineuropäisches Deliktsrecht (Beck, München 1996.) 385-402. pont

csoportosítása - minthogy megállapításra kerül az egységes felelősségi jog „Általános része”, illetve „Különös része” határozott koncepciónak tűnhet, bár nem tűnik konzekvensnek az a megoldás, hogy a különös szabályok lefektetése jóval előrébb tart.

Szembetűnő, hogy az irányelvi jog összehasonlítva a hagyományos szubjektív alapú felelősségi rendszerekkel általában szigorúbb felelősséget²⁶ ír elő. A hagyományos, szubjektív alapú felelősség - egyre nyilvánvalóbb, hogy - csak a természetes személyek felelősségi jogában tud uralmon maradni.

Általános tendencia, hogy valamennyi irányelv tiltja a felelősség kizárását személyi sérülés esetén, előszeretettel alkalmazza az egyetemleges felelősség konstrukcióját, és egységesedni látszik az elévülési időtartam meghatározása, miszerint a kártérítési igények a károkozó tudomására jutásától számított három év alatt évülnek el.

A speciális felelősségi alakzatok közül az alábbiak játszanak kiemelt szerepet:

1. A gépjármű felelősség és felelősségbiztosítás körében a „Harmadik irányelv”,²⁷ mely rögzítette, hogy

- a kötelező biztosításnak a vezető kivételével valamennyi utas személyi sérüléseire ki kell terjednie;

²⁶ 85/374. EGK irányelv a hibás termékért való felelősségről szóló jogi és államigazgatási előírások harmonizációjáról; 92/59 EGK irányelv az általános termékbiztonságról; 78/319 EGK irányelv a mérgező és veszélyes hulladékokról, irányelv tervezet a hulladékanyag okozta kártérítési felelősségről;

²⁷ 90/232 EGK irányelv a tagállamok gépjármű felelősségbiztosításra vonatkozó jogszabályi harmonizációjáról;

- a biztosításnak „egyetlen biztosítási díj” alapján az Európai Közösség egész területét le kell fednie;
- a kártérítés nem tehető függővé attól, hogy a károsult igazolja, hogy a károkozó nem képes a kártérítés megfizetésére, vagy azt megtagadta.

2. A környezeti károkért való felelősség nyitott kérdés annak ellenére, hogy a Tanács több alkalommal vállalta a szabályanyag kidolgozását. Több javaslat⁴ is porondon van - elsősorban a hulladékgazdálkodási tevékenységgel összefüggésben okozott károk vonatkozásában - a vonatkozó jogszabályok megalkotására azonban még nem került sor.

A javaslatokból megállapítható, hogy a felelősség vétkességtől független szigorú felelősség, mentesülésre csak vis maior bizonyítása esetén van lehetőség. A károsult közrehatása kármegosztásra vezethet. A kártérítés módjaként a javaslat a „teljes helyreállítást”, a személyi és dologi károk megtérítését határozza meg.

Aggályosnak mutatkozik a környezeti károk vonatkozásában az is, hogy a fenti szigorú felelősség mögé milyen biztosítási fedezet vagy egyéb pénzügyi biztosíték állítható.²⁸

⁴ Javaslat a hulladékok által okozott károk polgári jogi felelősségviseléséről; javaslat a hulladéklerakókról;

²⁸ ld. 2/ad. 5. pontját

4. Elméleti alapvetés

A történeti fejlődési folyamat ismeretében lássuk, hogy milyen kép tárul elénk a felelősség által megalapozott kárkötelmi jogviszonyokról, illetve az azok fedezésére szolgáló felelősségbiztosítási jogviszonyokról:

4.1. A kárkötelmi jogviszonyok sajátosságai

4.1.1. A kártérítés alapelvei

A magánjogi felelősség alapelveit - feldolgozva a téma nemzetközi és hazai irodalmát - Marton Géza „A polgári jogi felelősségről” írott monográfiájában átfogóan lefektette.

Szerinte a jogi felelősség megállapítása során a jogalkotót két szempont vezérli, egyrészt a károk lehető elhárítására való törekvés, másrészt az elkerülhetetlen károk „elrendezéséről” való gondoskodás. E két elv ötvöződik minden jogág felelősségi rendszerében azzal, hogy a hangsúlyok az egyes jogágakban eltérőek.

A bekövetkezett károk elrendezésének eszköze a szankció, amely alapvető célját illetően lehet represszív és reparatív). A represszív szankciók lényege a büntetés (szabadságtól való megfosztás, testi büntetés, halál), amely azon túl, hogy az elkövetett jogsértés súlyához igazodik, jelentős megtorló elemet is tartalmaz. E szankció fajta elsősorban a büntetőjog területén jellemző, a polgári jogban szerepe elenyésző.

A magánjogi polgári jogi szankciók döntően restitutív célzatúak, a károkozást megelőző állapot helyreállítását (teljes vagyoni reparáció) célozzák természetben vagy a pénzbeli ellenérték megfizetésével. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ebben a szankció fajtában ne jutna szerephez a hátrányelem, hiszen a prevenciós célzat a felborult vagyoni egyensúly helyreállításán túl megkívánja a hasonló jogsértések megelőzésére való törekvést a jövőre nézve.

A felelősség legáltalánosabb és legtágabb alapelveként az érdekelvet határozza meg, melynek lényegét abban látja, hogy „minden emberi aktivitás összes folyamányait, az előnyösöket éppúgy, mint a hátrányosokat, vissza kell vezetni ugyanarra a számlára, az illető aktivitás gazdájáéra, mert csak így derül teljes világosság annak az aktivitásnak szociális értékességére, vagy értéktelenségére, azaz támogatást érdemlő vagy repressziót követelő voltára. Ugyanez az egyéni szemlélet oldaláról nézve azzal az általános emberi igazságérzetből folyó regulával fejezhető ki, hogy az, aki egy aktivitás előnyeit élvezi, viselje annak hátrányait.”²⁹ Ez lényegében megfelel a „casus nocet domino” római jogi alapelvének.

Attól függően azonban, hogy mutatkozik-e lehetőség a kár megelőzésére, Marton az érdekelv elé helyezi a prevenció elvét, mely a törvényhozó számára az első és legfontosabb feladat. Véleménye szerint a prevenció lehetősége a károkozások legnagyobb hányadában fennáll, ezért ez lesz a magánjogi felelősség szükségképpen uralkodó elve, melynek érdekében a jogalkotó

²⁹ [A POLGÁRI JOGI FELELŐSSÉG] 101. oldal

felelőssé kell, hogy tegye a károkozót minden jogellenes cselekedetért pusztán azon az alapon, hogy a károkozást előidézte. Ez alkalmas kell, hogy legyen mind a speciális prevencióra - az adott károkozó visszatartására a további károkozástól - mind a generális prevencióra - a hasonló károk más általi elkövetésének megelőzésére.

Ennek sikertelensége esetén azonban a felborult vagyoni egyensúlyt helyre kell állítani, hiszen a polgári jog, mint a vagyoni viszonyok joga, nem hagyhatja figyelmen kívül azt az esetet, amikor a prevenció célzat nem járt vagy nem járhatott eredménnyel, erre az esetre gondoskodnia kell a károkozás hátrányos következményeinek kiküszöböléséről, melynek eszköze a teljes kártérítés, a reparáció.

A reparáció és a prevenció elve az irodalomban verseng egymással, egyesek a reparációt, mások a prevenciót helyezik előtérbe. Véleményem szerint a kettő között nem lehet sorrendet felállítani, mert a két elv együtt kell, hogy szolgálja a (potenciális) károsultak védelmét.

Lényegében hatályos kártérítési jogunk is ezen elvek mentén épül fel, alapelvei a teljes kártérítés elve, a káron szerzés tilalma és a károsulti magatartás értékelése a szankció megállapításánál alkalmas a megkívánt egyensúlyi helyzet fenntartására.

4.1.2. A kárkötelem szerkezete

A károkozás sajátos, zömmel akaratlan kötelmi viszonyokat hoz létre. A jogviszony jogosulti oldalán a károsult, kötelezett oldalán a károkozó helyezkedik el.

Károsulti pozícióban a polgári jog bármely alanya - természetes személyek, jogi személyek, jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek - szerepelhet. Természetes személy károsult lehet akkor is, ha cselekvőképtelen, korlátozottan cselekvőképes, vagy vétőképtelen.

Károkozói pozícióban azonban csak olyan személy szerepelhet, akinél a felelősség valamennyi feltétele fennáll. Természetes személyeknél - az egyéb feltételek megléte esetén is - szükséges, hogy a károkozó vétőképes legyen. Ez alól csupán egyetlen esetben, méltányosságból lehet kivételt tenni. Természetesen mindkét pozícióban egyidőben több személy is megjelenhet. A többalanyú kötelmi helyzetre speciális szabályokat rendel alkalmazni a Ptk., ha a károkozók közös károkozásáról van szó: felelősségük a károsulttal szemben - főszabályként - egyetemleges.

A jogviszony közvetlen tárgya mindig az a magatartás, amelyre a jogosult alanyi joga irányul, illetőleg amelyre a kötelezett jogi kötelezettsége vonatkozik.

Károkozás esetén tehát a közvetlen tárgy maga a kár megtérítése, amelyet a jogosult, a károsult követelhet a károkozótól. A kártérítésnek azonban különböző módjai lehetnek.

A jogviszony tartalma azoknak a jogoknak és kötelezettségeknek az összességét foglalja magába, amelynek a jogviszonyban a feleket - károsult-károkozó - megilletik, vagy terhelik.

A károsult fő jogosultsága a kártérítés, a teljes reparáció követelése. A károsult igénye, hogy az okozott kár megtérítésre kerüljön: azaz helyzetében (vagyonában és lehetőleg személyében) olyan helyzet álljon be, mintha a károkozás meg sem történt volna.

A károsult mind a kár megelőzése, mind a kár enyhítése körében úgy köteles eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Amennyiben e kötelezettségének nem tesz eleget, következményeit viselni tartozik.

A Ptk. vélelmezi a károkozó felelősségét, de a bizonyítás a károsultat terheli a kár, annak mértéke és az okozati összefüggés vonatkozásában.

A káronszerzés általános tilalmából fakad, hogy ha a károkozó a teljes kárát megtérítette a károsultnak, a károsult nem tarthatja meg még azt is, ami a dologból megmaradt, illetve más módon megtérült. A maradványt (residuumot) vagy a károkozó kapja meg, ha a teljes kárt megtérítette, vagy a károsult tarthatja meg. Ebben az esetben azonban a kártérítésből le kell vonni a maradvány értékét. Ugyanez a helyzet, ha a károsodott vagyontárgy helyébe valamilyen más dolog, érték lépett (surrogatum).

A károkozó jogosult a káronszerzés tilalmára hivatkozva a residuumra, valamint hivatkozhat arra, hogy a károsult is közrehatott a kár bekövetkezésében.

A károkozó fő kötelezettsége a reparáció, a teljes kárnak a megtérítése, amely magában foglalja azokat a költségeket is, amelyek a károsultnál a kárenyhítés körében felmerültek. Amennyiben a károkozó mentesülésre hivatkozik, őt terheli annak bizonyítása, hogy magatartása nem volt jogellenes, vagy nem volt felróható.

4.1.3. Kártelepítés, kártérítés

A kártelepítés klasszikus szabálya a casus nocet domino elve - amely Marton megfogalmazásában az érdekelv kifejeződése - a kártérítési felelősség fejlődési folyamatában uralkodó elvből kivétellé lépett hátra, csak abban az esetben érvényesül, ha a kár megtérítésének más forrása nem áll rendelkezésre.

A prevenciós céloknak leginkább az felel meg, ha kárt arra telepítjük, aki azt okozta. A károkozó kártérítési felelőssége akkor állapítható meg, ha annak törvényi feltételei - a jogellenes kár bekövetkezése, a károkozó magatartás és a kár közötti okozati összefüggés - fennállnak, és a károkozó nem tud bizonyítani mentesülésére vezető okot.

Az előbbieken ismertetett alapelveknek megfelelően a kártérítés során természetesen értékelést nyer a károsult magatartása - közrehatás a kár bekövetkeztében, illetve az őt terhelő

kármegelőzési és kárenyhítési kötelezettség elmulasztása - mely alapot szolgáltat a kár megosztására.

A kártelepítési módoknak e két végpontja között számos más megoldás alakult ki. Ilyenek a jogszerű károkozási helyzetekből eredő károk telepítésének sajátos szabályai kártalanítás keretében, a méltányossági kártérítés és a károk társadalmi elosztására kialakult megoldások.

Kárelosztásra kerül sor, amikor a károk meghatározott célra létrehozott pénzalapokból (pl. a gépjárműfelelősség-biztosítás körében a Kártalanítási Számla), illetve társadalombiztosítás vagy biztosítás keretében kerülnek megtérítésre.

A biztosítás lényege ebben a körben, hogy az azonos veszélynek kitett személyek közösségében porlasztja el a bekövetkezett károkat. A veszélyközösséget általában a potenciális károsultak alkotják, kivételesen azonban alkothatják a potenciális károkozók is, mint ahogyan ez a felelősségbiztosítás lényegében megvalósul.³⁰

4.2. A felelősségbiztosítási jogviszonyok sajátosságai

A felelősségbiztosítás a biztosításoknak az a neme, amelynél a biztosító azt a kárt köteles megtéríteni, amelyet a biztosított az őt terhelő felelősség alapján harmadik személynek köteles megfizetni.

A felelősségbiztosítás két legjellemzőbb vonása tehát, hogy

- kár megtérítésére irányul,

- melyet harmadik személy részére kell teljesíteni és amelyért a felelősségbiztosítás alapján a biztosító áll helyt.

A felelősségbiztosítás jogi jellege, a jogviszony sajátosságai és tárgya körül kiterjedt elméleti viták folynak megjelenésétől napjainkig.

A biztosító belépése a kárkötelembé illetve a károsult mint harmadik személy belépése a biztosítási jogviszonyba érdekes összefüggésekre vezet. Ezekre Novotni professzor³¹ utal, amikor felelősségbiztosítást hasonlítja a

- a tartozásátvállalással annyiban, hogy a kötelezett személyében szerződés alapján jogutódlásszerű helyzet keletkezik, és a tartozásátvállaló illetve a felelősségbiztosító helyzete az eredeti kötelezett pozíciójához igazodik;
(Lényeges különbség azonban, hogy a tartozásátvállalás hatályosulásának, azaz az alanyváltozásnak feltétele a kötelezett tartozásának fennállása illetve a jogosult hozzájárulása az alanycseréhez, a felelősségbiztosításnál azonban még „ismeretlen” mind a károkozás (tartozás), ezzel együtt a biztosító helytállási kötelezettsége. Valójában ez tartozáselvállalás, amikor is a károkozó mellé lép kötelezetti (kártérítő) pozícióba a biztosító.)

³⁰ [FELELŐSSÉGTAN] 33. oldal

³¹ Novotni Zoltán: A felelősségbiztosítási jogviszony alapkérdései a magyar jogban (Kandidátusi értekezés, Miskolc 1981.) [ÉRTEKEZÉS] 46. oldal.

- a harmadik személy javára szóló jogviszonnyal, melynek nyomán a kötelemben eredetileg nem szereplő harmadik személy (a kedvezményezett) válik jogosulttá;
(Eltérés viszont, hogy míg a kedvezményezett jogosultsága a javára kötött szerződésen alapul, a károsult joga nem a felelősségbiztosítási szerződésből, hanem a kárkötelemből ered.)
- A felelősségbiztosításnak jogi jellegét tekintve számos olyan vonása is van, amely alkalmassá teszi arra, hogy a kötelmi érdek - a kártérítés - biztosítékaként funkcionáljon. Ezért vannak olyan nézetek melyek a felelősségbiztosítást a készfizető kezességgel rokonítják.
(A készfizető kezes pozíciójához a biztosítóé annyiban hasonlít, hogy a biztosító a károkozó adóssal együtt egyetemlegesen felel azért a tartozásért, melyért az adós mellett szerződési kártérítési kötelezettséget vállalt azzal, hogy a kezesi szerződést a jogszabály pótolja, ui. jogszabályi rendelkezés hiányában nincs jogviszony a biztosító és a károsult között, márpedig ez a jogviszony a kezességnek fogalmi eleme.)

Novotni professzor azonban rámutatott a készfizető kezes és a felelősségbiztosító helyzete közötti további különbségre,³² mégpedig arra, hogy míg a kezes kötelezettsége nem válhat terhesebbé, mint amilyen a kezesség elvállalásakor volt - vagyis a kezesség lényegében meghatározott követelés biztosítására vonatkozik - addig a felelősségbiztosító a kárkötelem természetéből adódóan a károkozás előre nem látható minden következményét vállalja. Nem vitatja azonban, hogy lényeges azonosság állapítható meg a két intézmény között annyiban, hogy a károsultnak sincs önálló,

³² [ÉRTEKEZÉS] 46. oldal

különálló, a károkozó felé érvényesíthető követeléstől eltérő igénye, csakúgy mint a készfizető kezessel szemben fellépő jogosultnak.

4.2.1. A felelősségbiztosítás a biztosítási jogviszonyok rendszerében

Terjedelmes irodalma van annak a kérdésnek, hogy a hogyan helyezhető el a felelősségbiztosításnak a biztosítási szerződések rendszerében.

Kezdetben a tudomány nem ismerte fel a felelősségbiztosítás önállóságát, többen a viszontbiztosítással, vagy a balesetbiztosítással azonosították. Gellér Andor és Túry Sándor Kornél az elsők, akik a magyar jogirodalomban a felelősségbiztosítást önálló biztosítási alakzatnak tekintik.

Ez az önállóság hatályos jogunkban sem tükröződik, hiszen a felelősségbiztosítás szabályai a Ptk. XLV. Fejezetében, következetlenül a 2. pont alatt, a vagyonbiztosítási szerződések körében kerültek elhelyezésre, holott markáns jellemzői megkülönböztetik attól.

1. A vagyonbiztosításnál a biztosítási érdek közvetlenül, a felelősségbiztosításnál csak közvetve kötődik a biztosított vagyonához. Ennek megfelelően a bekövetkezett károk is közvetlenül illetve közvetve érintik a biztosított vagyonát.
2. A biztosítási esemény a vagyonbiztosítások körében általában objektíve elháríthatatlan, a biztosított akaratától

független külső esemény, legfeljebb a biztosított enyhén gondatlan magatartását tűri meg, a szándékosság vagy súlyos gondatlanság a biztosító mentesülését eredményezi. Ezzel szemben a felelősségbiztosítás fogalmi eleme a biztosított felelősséget magalapozó károkozó magatartása, illetve az ezzel összefüggésben vele szemben támasztott kártérítési igény.

3. A vagyonbiztosítás jogosultja az objektíve elháríthatatlan káresemény károsultja, a felelősségbiztosításé a felelősségre vonható károkozó.
4. A vagyonbiztosítás körében a biztosítással célzott joghatás az elpusztult vagy megsérült vagyontárgyak pótlása, kijavítása, az eredeti állapot helyreállítása, hiszen a biztosítási érdek a biztosított vagyonában bekövetkezett csökkenés kompenzálása. A felelősségbiztosítás a károkozó biztosított szempontjából a meglévő vagyoni helyzet konzerválására, a várható vagyoncsökkenés megakadályozására törekszik azáltal, hogy a biztosítottat terhelő kártérítési kötelezettséget szerződés függvényében a biztosító vállalja át.

Megjegyzendő, hogy a felelősségbiztosítási fedezet jogszabályi előírása ettől tovább mutat, hiszen a reparációs célnak előtérbe helyezve a károsult vagyonában beállott csökkenés helyreállítását célozza.

A teljes kártérítés elvéhez képest a biztosító szolgáltatása teljes vagy részleges lehet, egyrészt az önrész, másrészt a kártérítési limit függvényében. A biztosító által teljesített

kártérítést meghaladó kárát a biztosított közvetlenül a károkozóval szemben érvényesítheti.

A vagyonbiztosítási és felelősségbiztosítási jogviszonyok közötti leglényegesebb különbségeket bemutató táblázat³³ a dolgozat függelékében található.

A fentiekből is látható, hogy a vagyonbiztosítás a károk telepítésének elsődleges formája, a szerződő fél azért köt biztosítást, hogy esetleges vagyoni kárai egyéb kártelepítési formák elkerülésével, vagy elhagyásával térüljenek meg, míg a felelősségbiztosítás másodlagos kártelepítési eszköz, a károkozói felelősség, illetve az abból eredő kártérítési kötelezettség áthárítása a biztosítóra.³⁴ Ennek folytán a felelősségbiztosítás alkalmas a kötelem kötelezetti oldalának olyan megerősítésére, mivel az eredeti kötelmi helyzet fenntartása és alanyváltozás nélkül lehetővé teszi harmadik személy, a felelősségbiztosító teljesítését a kötelezett helyett.

A polgári jogban immár jelentős terjedelmű irodalommal rendelkezik a kötelem hagyományos kétpólusú, relatív szerkezetű struktúrájának bomlási folyamata. Ennek a bomlási folyamatnak egyik markáns jelensége, hogy az eredetileg kétszemélyes kötelem későbbi létszakában szerkezetileg megváltozik, hárompólusúvá válik. Így van ez a harmadik személyek javára szóló szerződések körében, az engedményezett, átvállalt kötelmek esetén, vagy amikor a kezes teljesít.

³³ Novotni Zoltán: A biztosítási szerződések joga (Jogi Továbbképző Intézet Budapest, 1993.) [BIZTOSÍTÁSI SZERZŐDÉSEK] 117. oldal

³⁴ [ÉRTEKEZÉS] 51. oldal

Egyes ügylettípusoknál, mint a bizomány, a fuvarozás vagy az életbiztosítás, szükségszerűen jelentkezik a kötelelem teljesítésében érdekelt, rendszerint alanyi jogosultsággal is rendelkező harmadik jogalany (átvevő, kedvezményezett, stb.).

4.2.2. A felelősségbiztosítás tárgya és a biztosítási esemény

A biztosítás tudományának sokáig vitatott kérdése volt, hogy mi a jogviszony tárgya, mi az a "substratum", amely a biztosítási szerződés lényegét adja.

Voltak olyanok, akik a biztosítás tárgyának a biztosított személyt vagy dolgot tekintették, amelyet a károsodás fenyeget, mások magát az eseményt mint veszélyt vélték a biztosítás tárgyának, megint mások a biztosítási összeget.³⁵

A modern tudományban azonban már egyértelműen elismerést nyert az az álláspont, mely szerint a biztosítás tárgya az az érdek, amelyet a biztosított a biztosítási szerződés megkötésével védeni kíván. E szerint a felelősségbiztosítási érdek abban áll, hogy a biztosított valamely személyével összefüggő ténynél fogva másnak személyében, javaiban kárt okozott és ezért felelőssé válik és mentesítésre szorul.³⁶ A jogviszony közvetett tárgya tehát az érdek a kár megtérítése alóli mentesítésre.

A jogviszony közvetlen tárgya, mint szolgáltatás a biztosító által vállalt folyamatos helytállási kötelezettség (praestare) -

³⁵ Túry Sándor Kornél: A felelősségbiztosítás (Kilián Frigyes Egyetemi Könyvkereskedése Budapest, 1923.) [FELELŐSSÉGBIZTOSÍTÁS] 6. oldal

³⁶ [ÉRTEKEZÉS] 66-77. oldal

ellenérték (ellenszolgáltatás) fejében, mely helytállási kötelezettség a biztosítási esemény bekövetkeztésével dare kötelezettséggé alakul.

A biztosítási esemény tehát az a felfüggesztő feltétel, melynek bekövetkezte átalakítja a felek jogviszonyát, esedékessé teszi a biztosító teljesítését, ez a felelősségbiztosítási szerződések körében a biztosított azon károkozó magatartása, mely anyagi jogi felelősségét megalapozza.

4.2.3. A kárkötelem és a felelősségbiztosítási jogviszony összekapcsolódása

A felelősségbiztosítási jogviszony átalakulását a szerződés létszakaiban legszemléletesebben az alábbiak szerint lehet bemutatni.³⁷

A felelősségbiztosítási jogviszony létrejöttének állapotában hagyományos szerkezetű, kétoldalú kötelem, melyben a biztosító illetve a biztosított kölcsönös jogosultságai és kötelezettségei adják a kötelem tartalmát.

A teljesítési időszak azonban lényegesen megváltoztatja ezt a szerkezetet. Teljesítés esetén ugyanis szükségszerűen jelentkezik egy másik kötelmi helyzet, tipikusan kárkötelem - mely vagy szerződésen kívüli károkozásból, esetlegesen szerződésszegésből ered -, mely egy alanyi ponton, a biztosított személyében találkozik,

³⁷ [ÉRTEKEZÉS]

és „elválaszthatatlanul egybeforr a felelősségbiztosítási jogviszonnyal”

A korábbi kétszereplős felelősségbiztosítási jogviszony így három pólusúvá alakult át ugyanúgy, mint a biztosított károkozó és a károsult közötti jogviszony is.

A felelősségbiztosítás hagyományos jogi megoldása szerint, mely a Ptk. szabályaiban is érvényesült, a károsult követelését csak az eredeti kötelem alapján, tehát - főszabály szerint - csak a biztosítottal szemben érvényesítheti, ugyanakkor a biztosító a biztosított alanyi joga alapján csakis a károsult javára teljesíthet.

A károsult alanyi jogosultsága mindig a károkozó biztosított ellen irányul, és onnan elégíthető ki, a biztosított alanyi jogosultsága a biztosító teljesítése felé irányul, de jogi kötelezettsége a károsulttal szemben áll fenn. A biztosítónak - a felelősségbiztosítási jogviszony alapján alanyi jogosultsága csak a biztosítottal szemben áll fenn, de a biztosítottal szemben fennálló kötelezettségének úgy tesz eleget, ha a károsult igényét kielégíti.

A károsultnak a biztosítóval szemben alanyi jogosultsága nem elismert, de a teljesítés elfogadásával szükségszerűen jogi kapcsolatba kerülnek. A kárkötelem és a felelősségbiztosítási jogviszony változatlanul és a károsult személyében érintkezik az alanyi oldalon, a károsult jogi helyzete azonban megváltozik egyetlen és egységes kárigénye két irányba indul, melyet vagylagosan ugyan, de csak egy irányban érvényesülhet.

A teljesítés stádiumában három oldalúvá alakult jogviszony kötéseit Novotni professzor így jellemzi:

- a) a biztosító és biztosított között fennálló kapcsolat a fedezeti jogviszony, hiszen az a célja, hogy a biztosított kötelezettségére anyagi fedezetet teremtsen;
- b) a biztosító és a károsult között létrejövő kapcsolat szolgáltatási jellegű, mivel a teljesítés minden esetben ezen a csatornán történik;
- c) a károsult és a károkozó jogi kapcsolatára a rendellenes joggyakorlás, rendellenes eredmény a jellemző, ezért ez a jogviszony jogsérelmi (kártérítési) kapcsolat marad akkor is, ha a reparáció a szolgáltatási jogviszony útján történik.

A felelősségbiztosítási jogviszony szerkezete a kárigény rendezését követően az alaphelyzetté, vagyis a kétoldalú relatív szerkezetté alakul vissza.

A biztosítottak a felelősségbiztosítási jogviszony teljesítési stádiumában jogosultak, szerepük a teljesítési létszakban teljesen elhalványul, minthogy ők követelhetik mentesítésüket a kártérítési kötelezettség alól - ezt követően azonban kötelezett pozícióba léphetnek a biztosító regressz joga folytán.

A károsult pozíciójának értékelése körében számtalan nézet verseng, melyek néhány kivételtől eltekintve valamilyen szinten elismerik a jogviszony alanyaként a károsultat.

Novotni professzor szerint a károsult a felelősségbiztosítási jogviszony teljesítési szakaszában válik alannyá, mivel olyan elkülönült, autonóm személy, akinek a jogviszony kifejlődésében és megvalósulásában döntő szerepe van. Ezen alanyi jogosultságot azonban csak a károkozóval szemben ismeri el.

Van olyan nézet,³⁸ hogy „a károsulti pozíció és a kárfizetésért felelős biztosító szembenállása jogviszony-keletkező jogi tény” - mivel a károsulti pozíció önmagában jogviszonyt keletkeztet, de a károkozóval szemben -, hiszen úgy került a károsulti pozícióba, hogy kára keletkezett és ehhez a pozíciójához járul az a jogi lehetősége, hogy a károkozó mögött álló, de annak jogán térítő biztosítóval szemben álljon”.

Ezen álláspontok, különösen az utóbbi károsultvédelmi szempontból nagyon lényeges momentumot rögzít, nevezetesen azzal, hogy a károsult jogalanyiságát elismeri a biztosítóval szemben is, lerakja a dogmatikai alapját a károsulti közvetlen igényérvényesítés jogosultság általános elismerésének a felelősségbiztosítóval szemben.

³⁸ Takáts Péter: A szocialista együttműködés alapelve és a felek együttműködése a biztosítási jogviszonyokban (Biztosítási Szemle 1979/2. szám)

4. Az alapvetés összegzése

Megállapíthatjuk, hogy a felelősségbiztosítási gondolat, azaz a felelősségbiztosítás igénye lényegében egykorú az általános polgári jogi felelősség intézményével, hiszen amint a kárfelelősség általános szabálya bekerült a nagy magánjogi törvénykönyvekbe, rögtön megjelent az az igény, hogy a károkozót - aki felelős a másnak okozott kárért - valamilyen módon mentesíteni lehessen ennek a felelősségnek a hátrányos jogkövetkezményei alól. A közös gyökerek így nem engedik meg, hogy elválasszuk egymástól a felelősség és a felelősségbiztosítás vizsgálatát.

Az, hogy a kezdeti - elsősorban a német - irodalom egymástól teljesen függetlenül kezelte a két jogintézményt és a biztosítási védelem egyetlen funkcióját a károkozó mentesítésében látta, kizárólag a történeti folyamat egyoldalú, gazdasági szempontokat mellőző szemléletén alapult: azon, hogy a felelősség biztosíthatóságát elsőként a potenciális károkozók a saját érdekükben kényszerítették ki.

Nem vitás, hogy a felelősségbiztosítás közvetlen célja a károkozó felelősségbiztosított által másnak okozott kár megtérítésének - megtérítés kötelezettségének - átvállalása, és ily módon a károkozó vagyonát fenyegető leendő csökkenés megakadályozása, nem hagyhatjuk azonban figyelmen kívül azt a tényt, hogy a kár ténylegesen a jogviszonyba kívülről csatlakozó harmadik személy, a károsult vagyonában vagy személyében áll be a károkozó magatartás hatására.

Rövid időn belül felismerést nyert az a tény, hogy nem a felelősségtan van a felelősségbiztosításért, hanem a felelősségbiztosítás van azért, hogy fedezze a jogszabályban megállapított felelősség hátrányos következményeit, vagyis a felelősségbiztosítás szabályainak kell igazodni a polgári jogi felelősség funkcionális szabályaihoz.

A kárfelelősség intézményének versengő motívumai közül - a károkozást követően - a reparatív funkció kerül előtérbe - nem elhanyagolva természetesen a kártérítés preventív és szűk körben repressziós funkcióját sem -, célja ekkor a vagyoni viszonyok terén az eltolódott vagyoni egyensúly helyreállítása, azaz a károsultat olyan helyzetbe kell hozni, mintha a károkozás be sem következett volna.

A felelősségbiztosítás általánosan elfogadott fogalma szerint az elsődleges cél változatlanul a károkozó mentesítése olyan kötelezettség alól, amely őt a kárfelelősségre vonatkozó szabályok alapján terheli (jogvédelmi funkció). A biztosítási érdek hordozója tehát a károkozó biztosított. Nem tekinthetünk el azonban a biztosítási összeg végső gazdasági rendeltetésétől vagyis, hogy a károsult vagyonában keletkezett hiányt a biztosítás teljes egészében pótolja és ebben a vonatkozásban közös a kárfelelősség céljával (kártérítési funkció).

A felelősségbiztosítás tehát nem más, mint a kárkötelem kötelezetti oldalának megerősítése, amely - anélkül, hogy az eredeti (kár)kötelmi helyzet megszűnne - lehetővé teszi, hogy a gazdaságilag és szakértelem tekintetében is erősebb pozícióban lévő biztosító teljesítsen a kötelezett helyett.

Végigvezetve a gondolatmenetet világossá válik, hogy a felelősségbiztosítás céljának és rendeltetésének meghatározásánál nem állhatunk meg a károkozói érdek védelménél, szükségképpen eljutunk a károsult védelme iránti érdekhez.

Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint hogy a felelősségbiztosítás történeti és specializálódási szakaszai követik a károkozók és károsultak igényeit, a fejlődést a közöttük lévő feszültség, illetve ezen feszültség feloldásának társadalmi igénye generálja. Így jelent meg történetileg először a munkavállalót ért károk felelősségbiztosítása és a gépjármű felelősségbiztosítás, később a termékfelelősség-biztosítás, a közelmúltban a szakmai felelősségbiztosítások sora, valamint napjainkban a környezetszennyezési károk felelősségbiztosítása.³⁹

³⁹ [VÁZLAT]

III. A felelősségbiztosítás a szabályozás rendszerében

1. A közösségi biztosítási jog hatásai belső jogunkra

Az Európai Unióhoz való csatlakozást előkészítő jogharmonizációs tevékenység hazánkban 1988 óta töretlenül folyik, a jogalkotás során kötelezően figyelembe vesszük az irányadó közösségi jogot.

A pénzügyi szolgáltatások területe kiemelt helyet foglal el a jogharmonizációs folyamatban, amelynek három pillére az alapítás szabadsága, a szolgáltatások szabadsága és a tőke szabad mozgása.

A biztosítási tevékenységre vonatkozó szabályok közelítését a vonatkozó irányelvek három lépcsőben képzelték el.

Az első generációs irányelvek⁴⁰ az alapítás szabadságát kívánták megteremteni.

Az Irányelv szabályai az alábbiakra terjednek ki:

- a biztosítási tevékenység megkezdésének és folytatásának megkönnyítése érdekében szükséges a nemzeti felügyeleti jogszabályok eltéréseinek megszüntetése;
- a szolgáltatás biztonsága megköveteli, hogy a biztosítást művelő vállalkozások megfelelő pénzügyi garanciákkal rendelkezzenek;

⁴⁰ A Tanács 73/230 (EGK) számú irányelve az életbiztosítás körén kívül első közvetlen biztosítási tevékenység megkezdésére és gyakorlására vonatkozó jogszabályok és közigazgatási rendelkezések összehangolásáról.

- a biztosítási ágazatok művelését egységesen engedélyhez kell kötni, meg kell határozni az engedély megadásának és visszavonásának feltételrendszerét, az engedélyezési eljárásban biztosítani kell a bírósági felülvizsgálat lehetőségét.

A második generáció irányelvei⁴¹ azokat a rendelkezéseket tartalmazzák, amelyek a szolgáltatások szabadságának tényleges gyakorlását hivatottak szolgálni.

Ennek érdekében biztosítani kell, hogy

- az Európai Közösség területén székhellyel rendelkező biztosítók termékeiket a tagállamokban szabadon terjeszthessék;
- a biztosítást igénybe vevők számára lehetővé kell tenni, hogy ne csak a saját országukban letelepedett biztosítók, hanem a közösségben székhellyel rendelkező biztosítók szolgáltatásait is igénybe vehessék.

Rögzíti az Irányelv, hogy a biztosítási szerződési jogra vonatkozó szabályanyag továbbra is eltérő marad azzal, hogy részletesen szabályozza a szerződésre irányuló jog választásának szabályait.

Rendelkezéseket tartalmaz az Irányelv a kötelező biztosítási szerződésekre.

⁴¹ A Tanács 88/357 (EGK) számú irányelve az életbiztosítás körén kívül eső közvetlen biztosításra vonatkozó jogszabályok és közigazgatási rendelkezések összehangolásáról és a szolgáltatásnyújtás szabadságának tényleges gyakorlását elősegítő rendelkezések lefektetéséről.

Az irányelvek harmadik generációjának⁴² feladata a szolgáltatások magasabb szintű szabad áramlását kívánja elősegíteni azáltal, hogy a korábban már lefektetett szabályokat tovább részletezi. Rendelkezik az állomány-átruházás szabályairól, a biztosítóknál történő részesedés szerzésről.

Láthatjuk, hogy a jogharmonizációs folyamat elsősorban a biztosítási közjog területét célozta meg, a biztosítási szerződési jog közelítését nem tekinti az egységes belső piac kialakításához szükséges előfeltételnek, csupán azt rögzíti, hogy az alkalmazandó jog választása során a biztosított érdekeinek messzemenő szolgálatát kell figyelembe venni.

Ebből kiindulva született meg hazánkban is a biztosítási közjog keretszabálya, a biztosító intézetekről és biztosítási tevékenységről szóló 1995. évi XCVI. törvény.

⁴² A Tanács 92/49 (EGK) sz. irányelve az életbiztosításról különböző közvetlen biztosításról szóló törvények és rendeletek összehangolásáról.

2. A biztosítási tevékenység közjogi környezete hazánkban

A biztosító intézetekről és a biztosítási tevékenységről szóló törvény (Bit.) azoknak a nagyjelentőségű szervezeti törvényeknek⁴³ a láncolatába illeszkedik, amelyek a fentiekkel összefüggésben a magyar pénz- és tőkepiaci rendszer egy-egy területét átfogóan szabályozzák.

A törvény elsődleges célja a magyar biztosításügy, a magánbiztosítás szervezeti kereteinek korszerű, az európai szabályozási normákkal összhangban álló jogi rendezése azzal, hogy kiinduláskor az első generációs irányelvek kerültek hangsúlyozottan figyelembe vételre és a csatlakozás további lépéseiben közelítjük a biztosítási joganyagot a második és harmadik generációs irányelvekhez.

Ennek a folyamatnak egy jelentős lépése a Bit. novelláris módosítását megvalósító 2000. évi XCVIII. törvény, mely 2001. január 1-én lép hatályba⁴⁴.

⁴³ Ezeknek a törvényeknek a sorában említhetjük a pénzügyintézetekről és a pénzügyintézeti tevékenységről szóló 1991. évi LXIX. törvényt, és az egyes értékpapírok nyilvános forgalomba hozataláról és forgalmazásáról, valamint az értékpapír tőzsdéről szóló 1990. évi VI. törvényt, vagy a Magyar Nemzeti Bankról szóló 1991. évi LX. törvényt.

⁴⁴ A Bit. novella az alábbi célokat tűzte maga elő:

- az elmúlt időszakban a Bit. által életre hívott szabályrendszer gyakorlati működése során szerzett tapasztalatok és a biztosítási piac változásai folytán szükségessé váló módosítások elvégzése;
- az Európai Unió biztosítási irányelveivel összhangban álló rendelkezések folyamatos beépítése a Bit.-be; Ezek között is kiemelkedő helyet foglalnak el a fogyasztóvédelmi célzatú módosítások.
- Lépéseket tesz a novella a pénzügyi szolgáltatásokra vonatkozó jogszabályok tartalmának összehangolása felé, amikor más jogszabályokkal, így mindenekelőtt a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvénnyel azonos vagy hasonló módon szabályoz egyes kérdéseket.

A Bit. hatálya a belföldön folytatott biztosítási és azzal közvetlenül összefüggő tevékenységre,⁴⁵ - azaz a biztosítási rendszer további, biztosítónak nem minősülő szereplőinek, a biztosításközvetítőknak, a biztosítási szaktanácsadóknak, valamint a külföldi székhelyű biztosító magyarországi képviselőinek tevékenységére terjed ki. A biztosítási rendszer résztvevőin kívül - speciális szabályként - a hatály kiterjed a belföldiek által külföldi biztosítóval kötött biztosítási szerződések egyes eseteire is.

A hazai biztosítási rendszer hagyományait, a nemzetközi fejlődés irányait is figyelembe véve a Bit. fenntartja a biztosítási tevékenység korábbi szervezeti kereteit: biztosítási tevékenység részvénytársaságként, biztosító szövetkezetként vagy egyesületként folytatható.

A biztosítási tevékenységet végző intézmények legelterjedtebb formája, a biztosító részvénytársaság, mely a biztosítási tevékenység teljes körét végezheti. Mögöttes jogszabálya kezdetben a gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvény, jelenleg az 1997. évi CXLIV. törvény.

Sok évtizedes hiányt pótol a Bit, mikor részletesen szabályozza a biztosító szövetkezet alapításának és működésének feltételeit. Ezt szolgálja a szövetkezetekről szóló 1992. évi I.

⁴⁵ A törvény hatálya nem terjed ki számos, biztosítási tevékenységnek minősülő, illetve a biztosítási tevékenységhez több szoros kapcsolódási ponttal illeszkedő, ám lényegi elemekben attól különböző területre. Így a törvény rendelkezéseit nem kell alkalmaznia társadalombiztosítási tevékenységre, továbbá azon ellátási, támogatási és segélyezési célokat szolgáló intézmény tevékenységére, amely a rendelkezésre álló eszközök mértékétől függően nyújt szolgáltatást és amelynél a tagsági díjat átalányként határozzák meg; és az ún. felosztó -kirovó rendszerre. Nem tartozik a törvény hatálya alá az állami megbízásból vagy állami garanciával végzett exporthitel-biztosítási tevékenység.

törvényben meghatározott általános, a szövetkezetekre általában irányadó szabályoktól való eltérések meghatározása.

A sokszínű, a piacgazdaság követelményei szerint működő biztosítási piac mintegy félévszázados elsorvasztása sem szüntette meg az egyesületi forma által nyújtott előnyöket felhasználó biztosító iránti igényeket, amint ezt a meglévő,⁴⁶ és napjainkban várhatóan egyre nagyobb számban megjelenő⁴⁷ biztosító egyesületek is bizonyítják. A törvény mindezt szem előtt tartva, az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény rendelkezéseire figyelemmel próbálja meg úgy szabályozni a biztosító egyesületek működését, hogy ezzel a lehető legnagyobb mértékű elterjedésüket és fejlődésüket szolgálja.

A törvény sajátos fogalmi elemek - így különösen a kölcsönösség, a kizárólag tagság megléte esetén nyújtható szolgáltatás és a nyereségérdekeltség hiánya (az ún. non-profit jelleg) - nyújtotta keretek között rendezi az egyesületi formában folytatott biztosítási tevékenység feltételeit. Az egyesület nem nyereségérdekeltségű biztosító. A törvény ezért kimondja, hogy a tárgyévi nyereségnek az alapszabályban meghatározott részét a biztosítottaknak az alapszabályban meghatározott formában⁴⁸ vissza kell juttatni.

A törvény rendezi a biztosításközvetítők régóta szabályozást igénylő helyzetét. A törvény fogalmi meghatározást ad a biztosításközvetítői tevékenységre, továbbá rögzíti, hogy biztosításközvetítői tevékenységet csak biztosítási alkusz és

⁴⁶ Pl. a Magyar Ügyvédek Biztosító és Segélyező Egyesülete.

⁴⁷ Pl. a Szabadalmi Ügyvivők Biztosító és Segélyező Egyesülete.

⁴⁸ Ld. a MÜBSE segélyező tevékenysége

biztosítási ügynök (a biztosító által megbízott vagy azzal munkaviszonyban álló ügynök) végezhet.

A piaci tevékenység feltételeinek előreláthatósága, a biztosítókkal szemben a törvény és a Felügyelet által támasztott követelmények egyértelműsége teremthet meg azáltal, hogy a törvény tételesen felsorolja az Európai Közösség irányelveivel összhangban lévő engedélyezési tárgyköröket. A Bit. indoklása szerint a törvény az engedélyezési tárgyköröket és ezzel a Felügyelet korábbi általános jellegű felhatalmazását a szakmailag indokolt határok közé szorítja⁴⁹, ennek a kijelentésnek az értékelésére a későbbiekben még részletesen visszatérek.

Az Európai Közösség ún. első generációs irányelveiben foglaltaknak megfelelően a törvény a tevékenységi engedély biztosítási áganként és ágazatonként való megadására ad módot. Kimondja továbbá - az európai közösségi jog által tett kivételeknek megfelelően -, hogy új biztosító élet- és nem-élet biztosítási ág együttes művelésére nem alapítható. Ez jelentős lépést jelent a két biztosítási ág közötti pénzügyi átcsoportosítások megakadályozása felé.

⁴⁹ Az Európai Közösség második és harmadik generációs irányelveire hivatkozással a törvény hosszabb távon valamennyi biztosítási módozat engedélyköteles voltának megszüntetését tűzte célul azzal, hogy a módozatok engedélyezése az egyéb ügyfélvédelmi intézmények kialakulásáig, a szakmai és etikai normák betartása alapján működő biztosítási piac teljes körű kiépüléséig indokolt, de csak az emberi élettel, egészséggel és testi épséggel összefüggő, valamint a kötelező jelleggel előírt biztosítási módozatok esetében. Erre tekintettel a baleset és betegségbiztosítások, az életbiztosítások, a házassági és születési biztosítások valamint a kötelező biztosítások körében 1998. december 31-ig fenntartotta a korábbi engedélyhez kötöttség elvét. A törvény kimondja, hogy eddig az időpontig a Felügyelet engedélye szükséges az élet típusú biztosítási ágba, valamint a nem-élet biztosítási ágon belül található baleset és betegség ágazatokba tartozó módozatokhoz vagy ezek módosításához, illetve a jogszabály által a természetes személyek, jogi személyek és jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságok számára kötelezően előírt módozat terjesztésének megkezdéséhez vagy annak módosításához.

A Bit. az ügyfelek és a biztosítási piac biztonsága érdekében a Felügyelet engedélyéhez köti

- a biztosítási tevékenység megkezdését és megszüntetését;
- a biztosítási tevékenység módosítását;
- a biztosítási állomány átruházását;
- a biztosítók átalakulását, egyesülését, szétválását;
- a biztosítási alkuszi és szaktanácsadói tevékenység megkezdését;
- meghatározott mértéket meghaladó befektetések eszközlését;
- a belföldi székhelyű biztosító által külföldön működő biztosító, biztosítási alkusz vagy biztosítási szaktanácsadó alapítását, vagy külföldi biztosítóban, biztosítási alkuszi vagy biztosítási szaktanácsadói tevékenységet folytató gazdasági társaságban részesedés megszerzését, külföldi képviselet, fiók létesítését;
- a belföldi székhelyű biztosítási alkusz által külföldön működő biztosítási alkuszi vagy biztosítási szaktanácsadói tevékenységet folytató gazdasági társaság alapítását, továbbá ilyen társaságban vagy biztosítóban befolyásoló részesedés szerzését, illetve külföldi tartós képviselet, fiók létesítését;
- biztosító részvénytársaságban vagy szövetkezetben befolyásoló vagy azt meghaladó mértékű részesedés megszerzését;
- a biztosítók szakmai érdekképviselte által kidolgozott mintafeltételek elfogadását.

Az alapítási engedély megadása során a leglényegesebb kritériumok: a törvényben meghatározott mértékű jegyzett tőke⁵⁰ megléte, amely a biztosítási tevékenység biztonságos végzését segíti elő, s különösen az alapítást követő években van kiemelkedő jelentősége, a törvényben meghatározott személyi⁵¹ és tárgyi⁵² feltételek fennállása, valamint a biztosító üzleti terve.

A Felügyelet a biztosítási tevékenység terjedelmére, a biztosítási szerződésben vállalandó kötelezettségek teljesítésére vonatkozó tények és adatok birtokában dönt arról, hogy a biztosító tervezett tevékenysége megalapozottá teszi-e a biztosítási szolgáltatások teljesítésére vonatkozó kötelezettség vállalását.

A törvény megszabja a Felügyelet számára az engedélyezés során követendő szempontok kereteit is, kiszámíthatóvá téve a felügyeleti döntéseket és az ügyfelek érdekeinek fokozott védelmét szolgálva.

A törvény az ügyfelek érdekeinek védelmében és a későbbi jogviták számának csökkentését segítő - összhangban a korábbi

⁵⁰ A jegyzett tőke fix organizációs tőkerészből és változó biztonsági tőkerészből áll. Az organizációs tőkerész részvénytársaság esetében százmillió forint, szövetkezetnél ötvenmillió forint egyesületnél egymillió forint. A biztonsági tőkerészt biztosítási ágazatonként és szervezettípusonként külön-külön kell meghatározni.

⁵¹ A vezetőkkel szemben támasztandó követelmények szigorúbbak, mint általában a gazdaság más területein, csak büntetlen előéletű, megfelelő felsőfokú iskolai végzettséggel és megfelelő szakmai tapasztalatokkal, valamint jó üzleti hírnévvel rendelkező személy alkalmazható vezetőként. A törvény a nemzetközi és a kialakult hazai gyakorlattal összhangban határozza meg, hogy milyen személyek alkalmazása szükséges feltétlenül a biztosítási tevékenység biztonságos folytatásához. Így kötelezően alkalmazandó első számú vezető, vezető biztosításmatematikus (aktuárius), vezető jogtanácsos számviteli rendért felelős vezető, a biztosító szervezeti jogi formájának, működési méreteinek, illetve díjbevétele nagyságának megfelelően belső ellenőrzési szervezetet, vagy belső ellenőr.

⁵² A tevékenység ellátásához szükséges megfelelő színvonalú és mértékű helyiségek és a megfelelő adat nyilvántartási rendszerek rendelkezésre állása biztosíthatja ugyanis a biztosító, a biztosítási alkusz és a biztosítási szaktanácsadó kulturált és jogszabályi előírásoknak megfelelő munkáját.

szabályozás alapelveivel, illetve a Polgári Törvénykönyvnek a biztosítási szerződésekre vonatkozó rendelkezéseivel - felsorolja, mely kérdéseket kell minden esetben a biztosítási szerződési feltételekben rendezni.

A biztosítási szerződésnek tartalmaznia kell:

- a biztosítási esemény meghatározását, az alkalmazott kizárásokat;
- a biztosítási esemény bejelentésének módját, határidejét;
- a díjfizetésre, illetve a biztosítottnak, szerződő félnek, kedvezményezettnek a szerződésből eredő jogaira és kötelezettségeire, azok teljesítésének módjára, idejére, teljesítésük elmaradásának következményeire vonatkozó rendelkezéseket;
- a biztosító szolgáltatásának megjelölését, a teljesítés módját, idejét, külön feltételeit, a biztosító mentesülésének vagy szolgáltatása korlátozásának feltételeit;
- értékkövetés esetén annak részletes szabályait;
- a szerződés megszűnése esetére a biztosított, szerződő fél, kedvezményezett jogainak és a biztosító kötelezettségeinek ismertetését;
- a biztosítottnak járó többlethozam jóváírásának rendjét;
- betegség-, baleset- és felelősségbiztosítás esetén - amennyiben járadékfizetéssel jár - a járadék tőkésítésére vonatkozó szabályokat;
- az egyes igények elévülési idejét;

- életbiztosításnál, amennyiben maradékjog (így különösen visszavásárlási érték), illetve életbiztosítási kötvénykölcsön nyújtásra lehetőség van, azok részletes szabályait;
- a befektetési egységhez kötött életbiztosítások befektetéseinek elhelyezéséről és értékéről való napi tájékozódási lehetőséget;
- a személyes adatok kezelésére vonatkozó elvi és gyakorlati tudnivalókat.

3. A biztosítási magánjog szabályai, különös tekintettel a felelősségbiztosításra

Ebben a fejezetben a biztosítási szerződéseket - és így a felelősségbiztosítási szerződéseket - érintő két leglényegesebb szabálytömeget vizsgálom: a biztosítási szerződések meghatározó formai kereteit adó általános szerződési feltételeket, valamint a biztosítási szerződések részletes szabályait, ebben a részben azonban már hangsúlyozottan a felelősségbiztosítási szerződések joganyagára fókuszálva.

3.1. Az általános szerződési feltételek a biztosítási szerződések jogában

A szerződéses kapcsolatok jelentős hányada általános szerződési feltételek alkalmazásával bonyolódik le. Különös jelentősége van az általános szerződési feltételeknek a pénzügyi szolgáltatások területén, hiszen a pénzszolgáltatási szerződések és a

biztosítási szerződések - egy elenyésző hányadtól eltekintve - előre „gyártott” blanketták útján jönnek létre.

3.1.1. Az általános szerződési feltételek jogi szabályozásának kezdetei

Az általános szerződési feltételek terminológiáját az 1977. évi Ptk. Novella vezette be jogrendszerünkbe, azonnal megragadva az intézmény „gyenge pontját”, a benne rejlő indokolatlan egyoldalú előny alkalmazásának,⁵³ illetve az erre alapuló megtámadásnak a lehetőségét.

Az akkori szabályozás nagy hiányossága volt, hogy nem határozta meg az általános szerződési feltételek fogalmát, a Ptk. rendelkezéseiből lesűrhető ászf-fogalom szűk, és csak a jogi személyek által egyoldalúan meghatározott szerződési feltételek indokolatlan egyoldalú előnyt tartalmazó kikötéseivel szemben biztosította a megtámadás lehetőségét akár közérdekű kereset, akár egyedi kereset alapján.

Tovább fokozta a szabályozás kuszaságát a tisztességtelen piaci magatartásról szóló 1990. évi törvény, mely 20-22. §-aiban gazdasági erőfölénnyel való visszaélés eseteként lényegében eltérő tartalommal és jogkövetkezményekkel szabályozta az általános szerződési feltételeket. A Tpt. 20. § szerint tilos a gazdasági erőfölénnyel visszaélni, így különösen a szerződéses kapcsolatokban - ide értve az általános szerződési feltételek alkalmazását is -

⁵³ Ld. erről részletesen Bíró György: Az értékállandóság biztosítékai a kötelmi jogviszonyokban. (Kandidátusi értekezés. Miskolc, 1992.) IV. rész

indokolatlan egyoldalú előnyt kikötni vagy hátrányos szerződési feltételek elfogadását kikényszeríteni. E tilalom megsértése, mint jogszabályba ütköző kikötés a Ptk. szerint a tilos szerződések kategóriájába tartozna, a Tpt. azonban speciális igényérvényesítési lehetőségeket állapított meg a versenyfelügyeleti eljárás keretei között.⁵⁴

3.1.2. Az általános szerződési feltételek hatályos szabályai⁵⁵

A jogharmonizációs folyamat ezt a területet sem hagyhatta érintetlenül, a modern fogyasztóvédelem hazai intézményrendszerét megalapozó 1997. évi jogalkotási hullám a fogyasztási szerződések tisztességtelen feltételeiről szóló 93/13 EKG irányelv hatására alapjaiban formálta át az általános szerződési feltételek joganyagát.⁵⁶

A hatályos szabályozás megadja

- az általános szerződési feltétel fogalmát,
- azokat a kritériumokat, amelyek alapján a feltétel tisztességtelen, egyoldalú és indokolatlan volta megállapítható,
- a megtámadhatóság feltételeit és jogkövetkezményeit.

⁵⁴ E probléma részletes elemzését id. Fazekas Judit: Fogyasztói jogok, fogyasztóvédelem című művében (KJK Budapest, 1995.) V. Fejezet, 1.3. pont

⁵⁵ Az általános szerződési feltételek hatályos szabályait részletesen elemzi Bíró György: A kötelmi jog és a szerződés tan közös szabályai (Novotni Kiadó Miskolc, 2000.) című egyetemi tankönyvében, valamint a Szerződési jog - fogyasztóvédelem (HVG-ORAC, Budapest, 2000. szerk.: Sáriné Simkó Ágnes)

⁵⁶ A szabályozás két szinten valósult meg. Törvényi szinten a Ptk. vonatkozó szakaszainak, elsősorban a 208. §-ának módosításával és a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvénnyel, illetve alsóbb szinten a fogyasztóval kötött szerződéseken tisztességtelennek minősülő kikötésekről szóló 18/1999. (II.5.) Korm. rendelet.

A Ptk. 209/C §-a szerint „Általános szerződési feltételnek minősül az a feltétel, amelyet az egyik fél több szerződés megkötése céljából egyoldalúan, előre meghatároz és amelynek meghatározásában a másik fél nem működhetett közre.” A contrario nem beszélhetünk ászf-ről, ha a szerződési feltételek meghatározása akarategységben történt, ezt azonban az ászf-et használó félnek kell bizonyítania.

Az általános szerződési feltétel akkor válik a szerződés részévé, ha kidolgozója lehetővé tette, hogy a másik szerződő fél annak tartalmát megismerje, és azt a szerződő fél kifejezett nyilatkozatával vagy ráutaló magatartással elfogadta.

Külön ki kell emelni a tájékoztatás során a szokásos szerződési gyakorlatot, a szerződésre vonatkozó rendelkezésektől, vagy valamely korábban a felek között alkalmazott kikötéstől eltér.

A törvény megfogalmazásából is kitűnik, hogy - a korábbi pejoratív megközelítéssel szemben - az ászf. önmagában nem hordoz érvénytelenséget, csak abban az esetben, ha „a jóhiszeműség követelményének megsértésével a feleknek a szerződésből eredő jogosultságait és kötelezettségeit egyoldalúan és indokolatlanul az egyik fél hátrányára állapítja meg.” [Ptk. 209/B §] Ezzel együtt nem vitás, hogy az általános szerződési feltétel - egyoldalú kidolgozottsága folytán magán viseli a tisztességtelenség bélyegét, hiszen számos esetben a szerződő fél választási lehetősége nem valódi alkupozíció, csak az elfogadás vagy az elutasítás jogát hordozza magában.

Tisztességtelen a feltétel különösen akkor, ha a szerződésre irányadó lényeges rendelkezésektől jelentősen eltér vagy összeegyezhetetlen a szerződés tárgyával, illetve rendeltetésével.

A tisztességtelen általános szerződési feltételt a sérelmet szenvedett fél - tehát bárki, akivel szemben azt alkalmazták - megtámadhatja.

Ezt meghaladóan - ha tisztességtelen általános szerződési feltételt gazdálkodó szervezet alkalmazta - megtámadásra jogosultak a külön jogszabályban arra felhatalmazott szervezetek.

Hatályos jogunk ilyen popularis actiot biztosít:

- az ügyész;
- a miniszter, az országos hatáskörű szerv vezetője;
- a jegyző és a főjegyző;
- a gazdasági és szakmai kamara, a hegyközségi szervezet;
- a fogyasztói érdekképviselői szervezet [Ptké. II. 5. §] számára.

A megtámadási határidő a sérelmet szenvedő fél teljesítésekor, részletekben való teljesítés esetén az első részlet teljesítésével, ha pedig a sérelmet szenvedett fél kényszerhelyzetben volt, a kényszerítő körülmény megszűnésekor kezdődik. A megtámadás határideje egy év.

Sikeres megtámadás esetén a szerződés a megtámadással érintett részében érvénytelen lesz, kivéve ha a szerződést a felek az érvénytelen rész nélkül meg sem kötötték volna; ez esetben az egész szerződés érvénytelenné válik.

A fél általi sikeres megtámadás tehát érdemben azt eredményezi, hogy a tisztességtelen kikötés a sérelmet szenvedett féllel szemben nem kényszeríthető ki. Ehhez képest a külön jogszabályban meghatározott szervezetek megtámadása alkalmas annak biztosítására is, hogy a sérelmes kikötések a későbbiekben ne kerülhessenek alkalmazásra, hiszen az ilyen perben hozott ítélet jogereje valamennyi, a kikötést alkalmazó gazdálkodó szervezettel szerződő félre kiterjed, kivéve a megtámadásig már teljesített szerződéseket.

3.1.3. A fogyasztói szerződések megtámadhatósága

Az általános szerződési feltételek megtámadhatóságán túl a Ptk. megtámadási jogot ad arra az esetre is, ha a fogyasztó⁵⁷ és a gazdálkodó szervezetek közötti szerződés (ún. fogyasztói szerződés) tisztességtelen kikötése tartalmaz. [Ptk. 209/A. §]

Az általános szerződési feltételek, valamint a fogyasztói szerződések vonatkozásában tisztességtelennek minősülő kikötések példálózó felsorolását a fogyasztóval kötött szerződésben

⁵⁷ A Ptk. 685. § b) pontja értelmében fogyasztó - a közüzemi szerződések alkalmazása kivételével a gazdálkodó vagy szakmai tevékenysége körén kívül szerződést kötő személy.

tisztességtelennek minősülő kikötésekről szóló 18/1999. (II.5.) Korm. rendelet tartalmazza.⁵⁸

3.1.4. Az általános szerződési feltételek szabályainak alkalmazhatósága a biztosítási szerződések jogában

A Bit. hatályba lépése előtti szabályozás érdekes elméleti vitát indukált a biztosítási szabályzatok és feltételek megítélése körében.

59

Mind a Ptké., mind az 56/1986. (XII. 10.) MT rendelet a biztosítási szabályzatok és szerződési feltételek preventív kontrollját írta elő: alkalmazásuk feltétele előbb a pénzügyminiszter, majd az Állami Biztosítás Felügyelet jóváhagyása volt.

Éppen erre hivatkozással a jogalkotó az általános szerződési feltételekre vonatkozó bírói (korrektív) kontroll hatályát a biztosítási szerződések körében szűkíteni igyekezett, amikor az 1977. évi Novella által bevezetett 209. § miniszteri indoklása a következőket tartalmazza: „Nem állapítható meg indokolatlan

⁵⁸ Bár nem tárgya a dolgozatnak, nem hagyható szó nélkül a rendelet sajátos szankció rendszerét, melynek Ptk-hoz való viszonya kísértetiesen hasonlít Ptk-Tpt. 3.1.1. pontban ismertetett konkurencia-harcához.

A Ptk. a tisztességtelen szerződési kikötések ellen generálisan a megtámadhatóság szankciójával kíván védelmet nyújtani. Ehhez képest a rendelet megkülönbözteti a „fekete listán” szereplő tilos kikötéseket, melyek mint ilyen, semmisek, valamint a „szürke listás” feltételeket, melyek - a feltétel kidolgozójának sikertelen bizonyítása esetén - eredménnyel megtámadhatók.

Abban az esetben, ha a kikötés sem a „fekete”, sem a „szürke” lista alapján nem ítéltető meg, tisztességtelensége a Ptk. generális szabályai szerint még mindig megtámadható.

A cél - melynek érdekében a jogalkotó az újabb következetlenséget megengedte magának - világos, ez azonban véleményem szerint nem mindig szentesíti az eszközt.

egyoldalú előny olyan általános szerződési feltételek esetében, amely megfelel a központi szerv által kellő formában jóváhagyott szabályzatnak (pl. pénzügyi szabályzat, állami biztosító szabályzata).”

Az indoklás több ponton is támadható, a benne megfogalmazottak Takáts Péter szerint a biztosítási szabályzatok jogi értékelése körüli dogmatikai bizonytalanságának - minthogy a szabványszerződéseknek normatív erővel bírnak - tulajdoníthatók.

A Bit hatályos szövege azonban már nem hagy kétséget afelől, hogy a biztosítási szabályzatok és biztosítási szerződési feltételek általános szerződési feltételek és, mint ilyenek a Ptk. szabályai szerint megtámadhatók.⁶⁰

A biztosítók különböző módon alkotják meg szerződési feltételeiket, így adott esetben elég nehéz annak a feladata, aki tanulmányozni szeretné a szerződésre irányadó valamennyi rendelkezést. A biztosítási szerződések standardizálása általában több szinten valósul meg, melynek általános sémája az alábbiak szerint összegezhető:

a) Általános szabályzat

A valamennyi felelősségbiztosításra vonatkozó feltételeket a felelősségbiztosítás általános szabályzata elnevezés alatt találhatjuk meg. Amennyiben a szerződés megkötésekor a felek e szabályzat alkalmazását kötik ki (pl. az ún. különös szabályzatokban rögzített

⁵⁹ A kérdés elemzését ld. Takáts Péter: A biztosítási szabályzatok és feltételek sajátosságai a polgári jogban (Biztosítási Szemle, 1980/1 szám)

⁶⁰ Bit. 155. §

utalással), akkor előírásait figyelembe kell venni úgy a termékfelelősség-biztosítás, mint a munkáltatói felelősségbiztosítás során. Ennek megfelelően itt a legáltalánosabb szabályokat találhatjuk meg (a szerződés létrejötte, változás bejelentési kötelezettség, stb.), amelyek ismerete azonban nélkülözhetetlen a szerződésből fakadó jogok és kötelezettségek helyes gyakorlásához.

b) Különös szabályzat

Minden felelősségbiztosítási szerződésre irányadó általános szabályzat alatti szinten helyezkedik el a különös szabályzat (különös feltételek). Itt lephetjük meg a felek között létrejött szerződésnek pl. a biztosított kockázatára és a biztosító által ígért szolgáltatásra vonatkozó rendelkezéseit.

c) Kiegészítő biztosítás

A különös szabályzatok által nem fedezett biztosítási események kivédésére kiegészítő biztosítások megkötésével nyílik mód, amelyek módosítják a különös szabályzat nyújtotta védelem körét. A kiegészítő biztosítások alkalmazásával a biztosított és a biztosító igényeihez jobban igazodhat a létrejövő biztosítási szerződés, hiszen mindkét oldal (a szerződő és a biztosító) itt is mérlegelheti, hogy milyen további kockázat ellen kíván védekezni, illetve a kérdéses kiegészítő biztosítások megkötésével milyen kockázatokra nyújt fedezetet.

d) Záradék

A biztosítás „személyre szabottságának” megteremtéséhez szolgál eszközül az ún. záradékok használata, amelyekkel a biztosító az egyébként alkalmazandó szerződési feltételek egyes pontjait módosítja, így pl. újabb kockázatok fedezetbe vonására ad lehetőséget vagy eltekint valamely, a biztosított számára hátrányos feltétel érvényesítésétől, de az is előfordulhat, hogy szigorítja az ügyfél kötelezettségeit tartalmazó előírásokat.

3.1.5. Egyedi biztosítási szerződések

Bár a fentiek alapján megállapíthatjuk, hogy a biztosítási szerződések szinti mindig általános szerződési feltételek alapján jönnek létre, nem zárható ki azonban az sem, hogy a szerződés - a szerződéskötési folyamat általános sémája szerint, a klasszikus értelemben volt ajánlattétel és annak elfogadása útján a biztosított sajátos biztosítási igényeinek megfelelően jöjjön létre (egyedi biztosítási szerződés).

Az egyedi szerződéseknek általában ott van létjogosultsága, ahol a biztosítási érdek nem köthető nagyobb veszélyközösséghez, vagy a szokásostól eltérő, általában nagy kárveszéllyel járó, magas kockázatú tevékenység biztosításáról kell gondoskodni.

Az egyedi szerződések - bár nem gyakran alkalmazzák őket - nem tekinthetők új jelenségnek a biztosítási szerződések jogában, újdonságot ezeknek a szerződéseknek a fogyasztóvédelmi szempontú megközelítése jelent, minthogy ezek a szerződések ún. fogyasztói

szerződéseknek minősülnek. Ezáltal kiterjed rájuk az általános szerződési feltételek körében gyakorolható megtámadási jogosultsággal paralel védelem.

3.2. A felelősségbiztosítási szerződés szabályozása a polgári jogban;

A Ptk. 559. § (1) bek. értelmében "A felelősségbiztosítási szerződés alapján a biztosított követelheti, hogy a biztosító a szerződésben megállapított mértékben mentesítse őt olyan kár megtérítése alól, amelyért jogszabály szerint felelős."

A biztosított felelőssége egyaránt lehet szerződésen kívüli károkozás következménye - ez a felelősségbiztosítási szerződések alaptípusa - és szerződésszegés. A szerződésszegésen alapuló felelősség abban az esetben releváns (tipikus pl. szakmai felelősségbiztosítások esetében), ha az a biztosított felróható magatartásán alapszik. Lényeges továbbá, hogy a biztosító helytállási kötelezettségét nem csak a biztosított polgári jogi felelőssége alapozza meg, szóba jöhet a biztosító helytállása pl. a munkajogi felelősség körében is.

A szerződés létrejötte és tartalma vonatkozásában a biztosítási szerződések általános szabályai és bizonyos körben a vagyonbiztosítás szabályai jönnek szóba.

A felelősségbiztosítás sajátosságai leginkább a teljesítéskor és az azt követő létszakban mutatkoznak meg.

A teljesítés létszaka a biztosítási esemény bekövetkezésével indul, amikor a biztosítottat jogszabály szerinti kártérítési felelősség terheli. A biztosító helytállási (praestere) kötelezettsége dare kötelezettséggé alakul, melynek alapján az alábbi kötelezettségek terhelik:

1. Köteles a biztosítottat mentesíteni az őt terhelő kártérítési kötelezettség alól, amely legtöbbször abban nyilvánul meg, hogy a károsult irányába térítést fizet.

Lényeges leszögezni, hogy a biztosított kártérítési kötelezettsége a károsulttal szemben nem szűnik meg, a teljesítést saját felelősségbiztosítására hivatkozva nem tagadhatja meg, csupán arra jogosult, hogy felelősségbiztosítási szerződésben meghatározott mértékben saját kötelezettsége vonatkozásában a biztosítót teljesítésre hívja fel.

A biztosított kezéhez a biztosító csak abban az esetben teljesít, ha az a károsult igényét kielégítette. Erre a biztosított "önkéntesen" nem jogosult - a Ptk. rendelkezéseivel összhangban valamennyi biztosítási szabályzat rendelkezik arról, hogy a biztosított kártérítési követelést a önállóan nem ismerhet el, kártérítést nem fizethet - erre csak abban az esetben van mód, ha

- a károsult és a biztosított közötti egyezséget a biztosító tudomásul vette, az egyezségi eljárásban maga is részt vett vagy annak eredményét magára nézve elismerte,
- vagy a károsult által a biztosított ellen indított perben részt vett, vagy a perbeli részvételéről lemondott.

Ellenkező esetben a biztosított kiteszi magát annak, hogy biztosító javára nem téríti meg az általa kifizetett kártérítést.

2. Megilleti az a jogosultság, hogy részére a biztosító a szerződésben meghatározott körben jogvédelmi szolgáltatást nyújtson. Ez a szabályzatok értelmében általában az egyezségi tárgyalásokra és a polgári peres képviseletre terjed ki. Vannak azonban olyan szabályzatok is, melyek a jogvédelmet - esetlegesen többletdíj fizetése mellett - kiterjesztik a büntetőeljárásban történő képviseletre is.

Erre a biztosítónak nyilvánvalóan akkor van lehetősége, ha a biztosított az ellene indított perről értesítette. Ez a biztosítottnak - függetlenül attól, hogy a jogvédelmet igényli-e vagy sem - feltétlenül kötelezettsége.

3. A biztosítót - ha a károkozó biztosított felelőssége megállapítható - a károsulttal szemben nem mentesíti károkozó magatartás szándékos vagy súlyosan gondatlan természete sem. Más kérdés és a teljesítést követő létszakra tartozik, hogy a szándékosan vagy súlyosan gondatlanul okozott károk esetén a biztosító jogosult arra, hogy az általa kifizetett kártérítést a biztosítottól visszakövetelje.

Ez az elv a kártérítési felelősség prevenciós funkciójával van összefüggésben, lényege, hogy a kártérítés a károsult védelme érdekében feltétlenül jár, azonban a károkozó biztosított mentesítése csak a társadalmilag elfogadott és megengedett végleges.

4. A biztosító mentesítési kötelezettsége a teljes kártérítés elvéhez képest általában alacsonyabb mértékű. Általánossá vált ugyanis a gyakorlatban önrész és kártérítési limit meghatározása ami azzal a következménnyel jár, hogy a biztosító az önrészt meghaladó kár megfizetése alól mentesít, a szerződésben meghatározott plafon erejéig. Lényeges továbbá, hogy a biztosító mentesítési kötelezettsége általában nem terjed ki az elmaradt haszonra. Az ezt meghaladó kártérítés a biztosítási szerződésen kívül a biztosított károkozó és a károsult kötött közvetlenül kerülhet rendezésre.

A teljesítés létszakát követően eshetőleges a biztosító visszakövetelési joga azokban az esetekben, ha a kár szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartás következménye. A súlyos gondatlanság eseteit az egyes szabályzatok a biztosítással fedezet tevékenység jellegéhez igazodóan egyediesítve határozzák meg. Általában súlyosan gondatlannak minősítik a szabályzatok az ittas vagy bódult állapotban okozott károkat, szakmai hatósági előírások nyilvánvaló megszegését vagy valamely hatósági engedélyhez kötött tevékenység engedély nélküli végzését.

A fenti szabályok a szerződési szabadság elve alapján létrejövő biztosításokból indul ki, azonban a Bit.69. § (1) bekezdése értelmében törvény biztosítási szerződéskötési kötelezettséget írhat elő.

A legismertebb ilyen kötelezés a gépjárművek üzembentartóit érinti, lényegében ez a tevékenység a gépjárművek tömeges elterjedése óta valamilyen formában állandóan jelen van jogrendszerünkben. Kezdetben ex lege biztosításként, majd az 1991.

óta biztosítási szerződéskötési kötelezettségként a gépjármű üzemben tartásának feltétele.

Ennek nyomán számos jogszabály tartalmaz olyan rendelkezést, amely meghatározott szakmák tevékenységek gyakorlása során ilyen kötelezettséget állapít meg. Jelenleg több mint ötven szakma, tevékenység esetében kerül előírásra biztosítási szerződéskötési kötelezettség.

Biztosításkötési szerződéskötési kötelezettséget állapít meg egyebek között:⁶¹

- a befektetési alapokról szóló 1991. évi LXIII. törvény 37. §-a (2) bekezdésének b) pontja az alapkezelő könyvvizsgálójára,
- a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény 236. §-a (2) bekezdése az önálló bírósági végrehajtóra,
- a biztosítóintézetekről és a biztosítási tevékenységről szóló 1995. évi XCVI. törvény 33. §-ának (2) bekezdése a biztosítási alkuszra,
- a biztosítóintézetekről és a biztosítási tevékenységről szóló 1995. évi XCVI. törvény 39. §-ának (3) bekezdése a biztosítási szaktanácsadóra,
- a biztosítóintézetekről és a biztosítási tevékenységről szóló 1995. évi XCVI. törvény 95. §-a (2) bekezdésének d) pontja a biztosító könyvvizsgálójára,
- a biztosítóintézetekről és a biztosítási tevékenységről szóló 1995. évi XCVI. törvény 9. számú mellékletének 2. pontja a lőtér üzemeltetőjére,

⁶¹ Az összeállítás az ez évi AIDA kollokvium résztvevői számára készült és egy olyan átfogó felmérés alapját képezi, mely bemutatja a szakmai felelősségbiztosítások helyzetét szerte a világon.

- a biztosítóintézetekről és a biztosítási tevékenységről szóló XCVI. törvény 9. számú mellékletének 3. pontja a nem állami szociális intézmény fenntartójára,
- a biztosítóintézetekről és a biztosítási tevékenységről szóló 1995. évi XCVI. törvény 9. számú mellékletének 4. pontja a nem állami gyermekellátást végző intézmény fenntartójára,
- a biztosítóintézetekről és a biztosítási tevékenységről szóló 1995. évi XCVI. törvény 9. számú mellékletének 5. pontja a felvonók és mozgólépcsők ellenőrzőjére,
- a biztosítóintézetekről és a biztosítási tevékenységről szóló 1995. évi XCVI. törvény 9. számú mellékletének 6. pontja a pénzfeldolgozási tevékenység folytatójára,
- a biztosítóintézetekről és a biztosítási tevékenységről szóló 1995. évi XCVI. törvény 9. számú mellékletének 7. pontja a műszaki termékek megfelelőségét vizsgáló, ellenőrző és tanúsító tevékenység folytatójára,
- a biztosítóintézetekről és a biztosítási tevékenységről szóló 1995. évi XCVI. törvény 9. számú mellékletének 8. pontja a gázértékesítési tevékenység folytatójára,
- az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 108. §-ának (2) bekezdése az egészségügyi szolgáltatóra,
- az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 164. §-ának (2) bekezdése az emberen orvostudományi kutatást végző intézményre,
- az értékpapírok forgalomba hozataláról, a befektetési szolgáltatásokról és az értékpapír tőzsdéről szóló 1996. évi CXI. törvény 17. §-a (1) bekezdésének b) pontja az értékpapír letétkezelési, értékpapír letéti őrzési tevékenységet végezni kívánó befektetési szolgáltatókra,

- az értékpapírok forgalomba hozataláról, a befektetési szolgáltatásokról és az értékpapír tőzsdéről szóló 1996. évi CXI. törvény 209. §-a (3) bekezdésének b) pontja az elszámolóházra,
- a gyógyszerterek létesítéséről és működésük egyes szabályairól szóló 1994. évi LIV. törvény 41. §-a a személyi joggal rendelkezőre, a felelős vezetőre, a haszonbérelőre és a hatósági vezetőre,
- a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény 13. §-a (1) bekezdésének e) pontja a pénzügyi szolgáltatóra,
- a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény 16. §-a (4) bekezdésének b) pontja a pénzfeldolgozási tevékenységet végző jogi személyre,
- a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény 133. §-a (1) bekezdésének a) pontja a hitelintézet könyvvizsgálójára,
- a jelzálog-hitelintézetéről és a jelzáloglevélről szóló 1997. évi XXX. törvény 16. §-a (4) bekezdésének c) pontja a jelzálog-hitelintézet vagyonellenőrére,
- a közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvény 10. §-ának (2) bekezdése a közjegyzőkre,
- a légi közlekedésről szóló 1995. évi XCVII. törvény 69. §-a a polgári repülőtérre, valamint a magyar légi jármű lajstromba bejegyzett, tovább a magyar tulajdonban lévő, lajstromozásra nem kötelezett polgári légi járműre,
- a Magyar Állatorvosi Kamaráról és a magán állatorvosi tevékenység szabályozásáról szóló 1995. évi XCIV. törvény 28. §-a (2) bekezdésének c) pontja a magán állatorvosra,

- a Magyar Könyvvizsgálói Kamarától és a könyvvizsgálói tevékenységről szóló 1997. évi LV. törvény 5. §-ának f) pontja a Magyar Könyvvizsgálói Kamara tagjára,
- a postáról szóló 1992. évi XLV. törvény 13. § (1) bekezdésének d) pontja a postai szolgáltatóra,
- a szabadalmi ügyvivőkről szóló 1995. évi XXXII. törvény 2. §-a (3) bekezdésének a) pontja a szabadalmi ügyvivőre,
- a temetőkről és a temetkezésről szóló 1999. évi XLIII. törvény 33. §-a (2) bekezdésének b) pontja a temetkezési szolgáltatóra,
- az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény 13. §-a (3) bekezdésének f) pontja az ügyvédre,
- a vállalkozás keretében végzett személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység átmeneti szabályairól, a Személy-, Vagyonvédelmi és Magánnyomozói Szakmai Kamaráról szóló 1998. évi IV. törvény 4. §-a (2) bekezdésének b) pontja a vállalkozás keretében végzett személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenységet folytató vállalkozóra,
- az egyes értékpapírok előállításának, kezelésének és fizikai megsemmisítésének biztonsági szabályairól szóló 98/1995. (VIII. 24.) Korm. rendelet 3. §-a (1) bekezdésének a) pontja az értékpapírt előállító nyomdára,
- a felszámolók névjegyzékéről szóló 167/1993. (XI. 30.) Korm. rendelet 2. §-a (1) bekezdésének b) pontja a felszámolóra,
- a közúti közlekedési szolgáltatásokról és a közúti járművek üzemben tartásáról szóló 89/1988. (XII. 20.) Mt. rendelet - a 121/1998. (VI. 17.) Korm. rendelet 1. §-a által módosított - 5/A. §-a (8) bekezdésének b) pontja a taxi engedéllyel rendelkező vállalkozásra,

- az orvosi, a klinikai szakpszichológusi, illetve az egyéb egészségügyi és szociális tevékenység gyakorlásáról szóló 30/1989. (XI. 15.) SZEM rendelet 5. §-ának (3) bekezdése a magángyakorlatra jogosító engedéllyel rendelkező orvosra,
- az utazásszervező és -közvetítő tevékenységről szóló 213/1996. (XII. 23.) Korm. rendelet 8. §-a (1) bekezdésének c)-d) pontja az utazási vállalkozóra.

A biztosítási szerződéskötési kötelezettséget megállapító jogszabályok elsősorban felelősségbiztosítás megkötésére kötelezik a meghatározott tevékenységek folytatóit, ugyanakkor egyes esetekben a jogszabály más biztosításról tesz említést:

- az értékpapír-letétkezelési vagy értékpapír letéti őrzési tevékenységet végezni kívánó befektetési szolgáltató vagyonbiztosítás megkötésére köteles,
- a közraktár esetében szintén vagyonbiztosítás kerül előírásra (a közraktár ugyanakkor köthet felelősségbiztosítást is, s ha ezt nem teszi, az általa kiállított közraktári jegyekben feltüntetett áruérték nem lehet több, mint saját tőkéjének ötszöröse),
- utazásszervezői, illetve -közvetítői tevékenységet csak az folytathat, aki (egyebek között) vagyoni biztosítékkal⁶² rendelkezik.

A jogszabályok többsége kizárólagos jelleggel szól a biztosításról, egyes esetekben azonban a jogalkotó nem kizárólag

⁶² Vagyoni biztosíték lehet (a pénzbeli letét vagy a bankgarancia mellett) a jogszabályban meghatározott összegre kötött kezési biztosítás vagy az utazási vállalkozó által utasai javára kötött olyan biztosítási keretszerződés, amely az utazási vállalkozó fizetéseképtelensége esetén fedezetet nyújt az előleg, illetve részvételi díj visszafizetésére és sürgősségi helyzetben a hazaszállítás és a kényszerű kinttartózkodás költségeire.

biztosítás útján látja elérhetőnek a kitűzött célt, vagyis azt, hogy az adott tevékenység folytatója által a tevékenység során okozott károk lehetőség szerint minden körülmények között megtérítésre kerüljenek, s a biztosításon kívül más biztosíték is elfogadható. A biztosítás mellett a következő megoldásokra találhatók példák a jelenleg hatályos jogszabályokban:

- biztosíték (környezeti biztosíték) adása,
- vagyoni biztosíték,
- pénzügyi fedezet,
- pénzbeli letét,
- céltartalék képzése,
- bankgarancia.

1. Biztosítási fedezet megléte általában a hatósági engedélyezés feltétele. Ilyen előírással találkozunk a biztosítási alkusz, biztosítási szaktanácsadó, többes biztosítási ügynök, nem állami szociális intézmény fenntartója, nem állami gyermekellátást végző intézmény fenntartója, pénzfeldolgozási tevékenység folytatójára, műszaki termékek megfelelőségét vizsgáló, ellenőrző és tanúsító tevékenység folytatója, gázértékesítési tevékenység folytatója, egészségügyi szolgáltató, értékpapír-letétkezelési, értékpapír letéti őrzési tevékenységet végezni kívánó befektetési szolgáltató, pénzfeldolgozási tevékenységet végző jogi személy, magán állatorvos, postai szolgáltatók esetében, vállalkozás kertében végzett személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenységet folytató vállalkozó, értékpapírt előállító nyomda vonatkozásában.

2. A biztosítási kötelezettséget megállapító jogszabályok szinte minden esetben hiányosnak tekintendők: a legtöbb esetben nem rendelkeznek a felelősségbiztosítási jogviszony azon kérdéseiről, amelyek a kötelező jelleg szempontjából jelentőséggel bírnak, így például:

- a minimális biztosítási összegről,
- a káreseménykénti (évenkénti, stb.) limitről és
- az önrészesedésről.

3. A jogszabályok általában nem térnek ki a fenntartási kötelezettségre sem, amely alapvető fontosságú, hiszen a biztosítási kötelezettség megkövetelésének célja nem egyszerűen a felelősségbiztosítási szerződés megkötése, hanem az, hogy a felelősségbiztosítási fedezet az adott tevékenység végzése alatt folyamatosan fennálljon.

IV. A felelősségbiztosítási módozatok tipizálásának lehetséges módjai, a károsulti érdekre koncentrálva;

A felelősségbiztosítási módozatok tipizálására számos megoldással találkozhatunk, ezek közül azonban csak néhány alkalmas arra, hogy felfedezzük azokat a momentumokat, melyek a károsulti érdek nem elhanyagolható szerepére utalnak.

1. A biztosítással fedezett tevékenységi kör jellege

A biztosítással fedezett tevékenységek alapján a felelősségbiztosítás kötődhet valamely hivatás gyakorlásához (szakmai felelősségbiztosítások) a tevékenység fokozottan veszélyes jellegéhez (gépjármű üzemben tartása, környezetkárosító tevékenység, lőtér üzemeltetése, stb.). Ebben a körben zömmel kötelező biztosításokkal találkozunk, de jelentős nagyságú külön csoportot alkotnak az egyéb - a szerződési szabadság alapján létrejövő - általános magánjogi és szakmai felelősségbiztosítások is.

Ebben a fejezetben a magyar biztosítási piac felelősségbiztosítási szegmensét kívánom bemutatni abból a szempontból, hogy mennyiben képes kiszolgálni a jelentkező igényeket, illetve a rendelkezésre álló termékek hogyan értékelhetők a potenciális károsultak szemszögéből.

Kutatásaim során törekedtem arra, hogy - lehetőleg több biztosító termékét összehasonlítva - minél teljesebb képet adhassak a választott területről, ezzel együtt nem állítom, hogy az áttekintés

teljes körű volna. Arra azonban mindenképpen alkalmas, hogy a korábbiakban megfogalmazott kritikai megjegyzéseim igazolást találhassanak bennük.⁶³

1.1. Általános felelősségbiztosítások

Az általános felelősségbiztosítások közös jellemzője, hogy általában valamely vagyonbiztosítás részeként a biztosított által jogszerűen végzett tevékenység során, szerződésen kívül okozott károkat téríti meg a biztosító, amelyekért a biztosított felelősséggel tartozik. A károkozás révén a károsult élete, egészsége vagy testi épsége károsodik, illetve vagyoni kára keletkezik. köthetők

A biztosító szolgáltatásának alapja lehet a károkozónak a Ptk. 339.§-a alapján vagy valamely speciális felelősségi alakzat alapján fennálló felelőssége. A biztosító az általa kidolgozott szabályzatban és kötvényben meghatározott mértékben és feltételek szerint mentesíti a biztosítottat az olyan károk megtérítése alól, amelyért a magyar polgári jog szabályai szerint felelőséggel tartozik.

A szabályzatok általában kizárják kockázatból a szerződésszegésből eredő károkat - a károkozásnak szerződésen kívül okozottnak kell lennie - illetve a károkozásnak a biztosított kötvényen feltüntetett tevékenységi köre szerinti minőségben kell bekövetkeznie, **biztosítási esemény** tehát a biztosított szerződésen kívüli károkozása a szerződésben feltüntetett jogszerűen gyakorolt

⁶³ Az elemzés alapját a biztosítótársaságoktól beszerzett szabályzatok és biztosítási feltételek, közvetlen kapcsolatfelvétel útján beszerzett információk, valamint az alábbi irodalom képezte:

- Zavodnyik József-Papp Árpád: A vállalkozások felelősségbiztosítása (SALDO Budapest, 1996).
- Gergely Edit-Péterffy Éva: Biztosításszakmai ismeretek. A felelősségbiztosítás (PHARE Budapest, 1998.)

tevékenysége során, illetve az ebből eredő kártérítési kötelezettség. A kár megnyilvánulhat a károsult életének, testi épségének és egészségének károsításában, vagy vagyoni károsodásban.

A biztosító általában megtéríti a felelősségi károk járulékát is, azaz a kamatot, az igényérvényesítési költségeket és egyéb jogvédelmi kiadásokat is.

Az általános felelősségbiztosítás a **biztosítottak** széles körére terjedhet ki:

- magánszemélyekre, pl. valamely ingatlan tulajdnosaként, használójaként;
- a biztosított hozzátartozóira [Ptk. 685. § b) pont] a hozzátartozói minőség és az állandó együttlakás fennállása esetén;
- jogi személyekre illetve jogi személyiség nélküli gazdasági társaságokra, egyéni vállalkozókra pl. valamely gazdasági tevékenység folytatójaként;
- jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági vagy polgári jogi társaságokra, személyegyesülésekre.

A kockázatviselés **időbeli és területi hatálya** általában korlátozott. A magyarországi gyakorlatban nem jellemző az ún. „előrebiztosítás” azaz olyan a kockázat vállalása olyan károkozó eseményért, amelyek bekövetkezése a szerződés hatályba lépése előtt történt, illetve csak külön kikötés alapján vállalja a biztosító a szerződés hatálya alatt bekövetkezett, de a biztosított által a szerződés megszűnéséig be nem jelentett károsodások megtérítését. Így az időbeli hatályt illetően feltétel, hogy a kárt a biztosított a szerződés hatálya alatt okozza, a kár a szerződés hatálya alatt következzen be, illetve, hogy az ez idő alatt a biztosítóhoz

bejelentésre kerüljön. A területi hatályt illetően a szerződések a Magyar Köztársaság területén bekövetkezett károsodásokra terjednek ki.

Az általános felelősségbiztosítások társaságonként eltérő **kizárásokat és korlátozásokat** tartalmaznak. A kockázatkizárást néhol az indokolja, hogy azok biztosítása külön módozatként önállóan szerepel (pl. termékfelelősség biztosítás, fuvarozási biztosítások, gépjárművek, gépi erővel működtetett berendezések biztosítása) általában azonban a kockázat rendkívüli nagysága, vagy fel nem mérhetősége az alapja. Ennek megfelelően a kizárások általában két csoportra oszthatók:

a) Egyáltalán nem téríti meg a biztosító a kárt, illetve kizárja fedezetbe vonását azoknak a kockázatoknak, melyek:

- hasadó anyagok robbantása, nukleáris reakciók, radioaktív sugárzás,
- gépjárművek, járművek gépi erővel működtetett munkagépek károkozása,
- lassú állagromlás (zaj, füst, korom, rázkódás, stb.) által bekövetkezett károk,
- harci cselekményekkel, háborús eseményekkel összefüggő károk,
- fuvarozói minőségben okozott károk,
- robbanóanyagok tárolása,
- vegyszerek használatából eredő károk,
- olyan tevékenységből eredő károk, amelyek különböznek a kötvényben feltüntetett tevékenységtől,
- biztosítottak és hozzátartozóik egymásnak okozott kárai,

- szerződésben vagy egyoldalú nyilatkozatban a biztosított által vállalt jogszabályban rögzített felelősségénél szigorúbb helytállási kötelezettség,
- kötbér, bírság és hasonló jellegű költségek.

b) Kiegészítő szabályzatok alapján, külön díj megfizetése ellenében, nyújtanak fedezetet bizonyos kockázatokra. Ezek általában a következők:

- termékfelelősség,
- környezetszennyezési károk,
- üzemi balesetek,
- elmaradt vagyoni előny megtérítése.

A biztosító szolgáltatása a **kártérítés**, melynek jogszabályi alapja a magyar polgári jog, különös tekintettel a Polgári Törvénykönyv. A kártérítés terjedelme - a Ptk. kártérítési szabályaihoz a teljes kártérítés elvéhez képest - sajátos annyiban, hogy a biztosító csak azt az értéket téríti meg, amelytől a károsult valamely dolog megsemmisülése, megrongálódása, illetve értékcsökkenése folytán elesett (*damnum emergens*), illetve az elpusztult vagyontárgy pótlásának, a javításának költségeit (indokolt költségek). Megtéríti továbbá a biztosító a kármegelőzés és kárenyhítés költségeit is, valamint az indokolt jogvédelmi költségeket is. Ezen túlmenően azonban az elmaradt haszon (*lucrum cessans*) nem természetesen kerül megtérítésre, az mindig a konkrét szerződési feltételek függvénye, ennyiben a felelősségbiztosítás alapján fizetett kártérítés elmarad az általános polgári jogi kártérítéstől.

A biztosítót a károsulttal szemben nem mentesíti a biztosított szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartása sem, a károsulttal szemben ezekben az esetekben is helytállni tartozik, ha azonban a kártérítést a károsultnak megfizette, a biztosítottal szemben **viisszkereseti joga** támad (Ptk. 559. §). Tipikus súlyosan gondatlan magatartás a felelősségbiztosítások körében, ha a kárt a biztosított

- jogszabályban előírt engedély nélkül végzett,
- jogszabályban előírt személyi és tárgyi feltételek hiányában végzett tevékenységgel,
- a foglalkozás/tevékenység szabályainak súlyos megsértésével,
- az irányadó hatósági vagy egyéb előírások súlyos, folyamatos vagy ismétlődő megsértésével, vagy
- súlyosan ittas állapotban vagy bódító, károsító szerek hatása alatt

okozta.

A tipikusabb biztosítások ebben a körben:

1. A lakás-, illetve ingatlantulajdonosi minőséghez kapcsolódó felelősségbiztosítás, mely az ingatlan-, illetve lakástulajdonosok vagyonbiztosítási szerződésének kiegészítéseként felelősségbiztosítás köthető.

A biztosítottja lehet a kötvényben megjelölt épület, lakás, melléképület, építmény, telek tulajdonosa, bérlője, illetve az épületek, építmények építtetője, felújítója, a vele közös háztartásban élő hozzátartozója, továbbá gyakran a háztartási alkalmazottak is.

2. Különös hangsúlyt kapnak a felelősségbiztosítások körében - mint fentebb láthattuk ez volt kialakulásuk elindítója - azok a tevékenységek, melyek valamilyen vonatkozásban szigorúbb felelősséget vonnak maguk után.

Ilyenek a mezőgazdasági nagyüzemek tevékenységével összefüggő károk (pl. vegyszerhasználat növényvédelmi vagy tápanyag-utánpótlás célból, állatok károkozása, munkagépek útrongálása) a szállodák, panziók, fürdők felelősségbiztosítása. Mint láttuk ezek a kockázatok az általános felelősségbiztosítási szerződésekből ki vannak zárva.

3. A jelentős kockázat a felelősség olyan személyek károkozásért, akiknek belátási képessége hiányzik vagy korlátozott, mind a magánszemélyek (szülő, gyám, gondnok) mind a gondozónak minősülő intézmények (oktatási-nevelési intézmények, gondozóintézetek).

Ez utóbbi körben a felelősségbiztosítási fedezet megléte - a bekövetkező károk nagyságrendje és tömegesebb volta miatt - rendkívül fontos lehetne akár úgy is, hogy a felügyeletet párhuzamosan ellátó, adott esetben egyetemlegesen marasztalható több gondozó (pl. az iskola és a szülők) közösen kötnének biztosítást. Elterjedésének jelen pillanatban azonban a potenciális „károkozók” fizetőképessége jelenti gátját.

4. Az utóbbi időben rendkívül elszaporodtak a háziállatok okozta károk, melyek zömmel súlyos személyi sérüléssel,

maradandó károsodással, halállal járó belesetek formájában jelennek meg magas vagyoni és nem vagyoni károkat okozva.

A mentesülés lehetősége a károkozó állat „veszélyességétől” függően a felróhatóság illetve a tevékenységi körön kívül eső elháríthatatlan ok bizonyítása esetén lehetséges. Ez a károkozó kör is - különösen az utóbbi - kör igényelné a biztosítási fedezet állattartó általában az állat tulajdonosa, jelenleg azonban csak a lakás- és ingatlanbiztosítások némelyike tartalmaz bizonyos kockázatvállalást.

1.2. Szakmai felelősségbiztosítások

A szakmai felelősségbiztosítások bizonyos nagy kockázattal járó szakmák gyakorlóinak károkozásai ellen kívánnak védelmet nyújtani oly módon, hogy a szakma gyakorlásának feltételévé teszik a felelősségbiztosítási fedezet meglétét. Már jelenleg is harmincnál több jogszabállyal, rendelettel találkozunk, amely az adott tevékenység folytatásának feltételül előírja felelősségbiztosítási fedezet meglétét önállóan, vagy vagyoni fedezettel kombinálva, s számuk folyamatosan nő.

A szakmai felelősségbiztosítás hazai feltételeit áttekintve megállapítható, hogy igen nagy fejlődésen ment keresztül. Míg 1996-ban 12 szakma számára kínáltak felelősségbiztosítást a biztosítók - még azokat az igényeket sem tudták teljes körűen kielégíteni, melyek jogszabályban előírt biztosítás megkötésére

vonatkozó kötelezettség nyomán keletkeztek, addig az idei évben már 20 fölé emelkedett ez a szám.

Ennek ellenére még mindig igaz az a megállapítás, hogy a kereslet és a kínálat között igen nagy szakadék tátong, mivel a biztosítók nagy óvatossággal kezelik a szakmai felelősségbiztosítás kérdését.

Ennek okát abban találhatjuk, hogy az utóbb időben elszaporodott - és ezzel együtt nagy publicitást kapott - ügyvédi és orvosi felelősségbiztosítási ügyek, melyek különösen az orvosi tevékenység körében csak peres eljárás keretében, bírósági ítélettel „tudtak megoldódni”. A kárgyakoriság mellett ebben a körben az okozott károk mértéke is kiugróan magas, gondoljunk csak arra a legegyszerűbb ügyvédi „műhibára”, amikor az ingatlan adásvételi szerződés készítését megelőzően az eljáró ügyvéd nem vagy nem megfelelően győződik meg az ingatlan ingatlan-nyilvántartási állapotáról, az esetleges széljegyek tartalmáról és az ügyfél szerződésszerű tulajdonszerzése meghiúsul. Egy ilyen balfogás akár egy szokásos értékű ingatlan esetében is több tízmillió forintos kárt okozhat.

Magyarországon a Hungária Biztosító Rt. kínálata a leggazdagabb, húszféle szakma, tevékenység gyakorlói köthetnek náluk szakmai felelősségbiztosítást. A másik véglet meglepő: a biztosítási monopólium másik „örököse”, az ÁB-Aegon Biztosító Rt. egyáltalán nem műveli ezeket a módozatokat. A többi hazai biztosító társaság általában néhány szakma számára kínál felelősségbiztosítási termékeket, jelentős szerepet tölt be még a

magyar piacon az AXA-Colonia Biztosító Rt., az OTP Garancia Biztosító Rt. és a Generali-Providencia Biztosító Rt.

A biztosító részvénytársaságok mellett jelentős szerephez jutnak - ebben a körben különösen - a szakmai alapon szerveződött biztosító egyesületek⁶⁴, gondoljunk csak a Magyar Ügyvédek Biztosító és Segélyező Egyesületére, mely az ügyvédi kar több mint 98%-át biztosítja, de hasonló egyesületet hoztak létre a személy-, és vagyonörök, magánnyomozók, és várhatóan a közeljövőben a szabadalmi ügyvivők is.

1.2.1. Felszámolók szakmai felelősségbiztosítása

A felszámolók névjegyzékéről szóló 167/1993. (XI. 30.) Korm. rendelet szerint felszámolói tevékenységet az folytathat, aki szerepel a Pénzügyminisztérium által vezetett névjegyzékben.

A névjegyzékbe való felvétel nyilvános pályázat alapján történik, a névjegyzékbe felvehető az a korlátolt felelősségű társaság, illetve kizárólag névre szóló részvényekkel rendelkező részvénytársaság, amely legalább ötvenmillió forint összegű jegyzett tőkével, vagy a felszámolói tevékenységéből eredő esetleges kártérítési kötelezettségeinek fedezésére legalább ötvenmillió forint összegű biztosítási fedezettel, vagy bankgaranciával rendelkezik. A jegyzett tőke minimum illetve a biztosítási fedezet és a bankgarancia kombinálódhat azzal, hogy a

⁶⁴ Hasonló törekvés mutatkozik a kötelező gépjármű felelősségbiztosítások piacán is, a Közlekedési Non-profit Biztosító Egyesület a közelmúltban kezdte meg a termék terjesztését. A kiadott tájékoztató szerint a biztosítási díjai akár 10-15%-kal is alatta maradhatnak a nyereségorientált társaságok díjainak.

jegyzett tőke ebben az esetben sem lehet alacsonyabb tízmillió forintnál. Sajátos (vagyonpótló) megoldás ez abból a szempontból, hogy a biztosítási szerződéskötési kötelezettség vagylagos, csak abban esetben áll fenn, ha a felszámolónak nincs - feltehetőleg a tevékenységének veszélyességéhez igazodó - vagyona.

A **biztosítottak** körébe a biztosítottak azon alkalmazottai és a biztosított tevékenység ellátásában megbízás alapján közreműködő személyek is beletartoznak, akinek magatartásáért a biztosított felelősséggel tartozik.

A **biztosítási esemény** úgy kerül megfogalmazásra, hogy a biztosító a biztosított helyett megtéríti azokat a károkat, amelyekért a biztosított tevékenység gyakorlása során a biztosított nem az adott helyzetben általában elvárható gondossággal eljárva okozott.

Kizárt a kockázatból az a kár, amelyet a biztosított:

- a törvény, vagy szakmai szabály által tiltott tevékenységgel okozott,
- az a követelés, amely kizárólag a biztosított felszámolói díját, illetve kiadásait érinti,
- az a kár, amelyet hibás számítógépes program használata okozott,
- az elmaradt haszon,
- az a kár, amely a biztosított által elkövetett üzleti titoksértés, vagy hitelrontás következménye,
- a biztosítottra személyesen kiszabott bírság és büntetés, stb.

A biztosító visszakövetelési joga itt is akkor nyílik meg, ha a biztosított a kárt jogellenes és szándékosan, vagy súlyosan gondatlanul okozta. Súlyosan gondatlannak minősül a károkozás, ha

- a biztosítottat a felszámolói névjegyzékből a folyamatban lévő felszámolás alatt törölték, ezt a körülményt a bíróságnak bejelenteni elmulasztotta, vagy ugyan bejelentette, de az új felszámoló kijelöléséig hatáskörét túllépte, és a kár ennek következménye,
- a biztosított a tudomására jutott bűncselekményt a hatóságnak bejelenteni elmulasztotta, és a kár ennek következménye.

A biztosított - káreseményként - a megállapított kárösszegeből önrészesedés címén 10 %-ot, de legalább a szerződésben meghatározott összeget maga viseli.

A biztosító káreseményenként és évente meghatározott maximum összeg erejéig téríti meg a biztosított helyett a szerződés hatálya alatt okozott és a biztosítottat szemben érvényesített károkat.

A biztosított a biztosító hozzájárulása nélkül kártérítési igényt nem ismerhet el, egyezséget nem köthet, kártérítést nem fizethet, ezen kötelezettség megsértése azonban a biztosítóra nem hat ki.

A biztosítási eseményt a biztosított annak bekövetkezte, illetve tudomására jutása után, illetve amikor vele szemben kártérítési követeléssel léptek fel, két napon belül köteles írásban bejelenteni a biztosítóhoz. Ha a káreseménnyel összefüggésben bírósági vagy más

hatósági eljárás volt vagy van folyamatban, úgy annak során hozott határozatot köteles a biztosított a biztosítónak bemutatni.

1.2.2. Biztosítási alkuszok és szaktanácsadók felelősségbiztosítása

A Bit. 33. § (1) bekezdése értelmében biztosítási alkuszi tevékenységet - kizárólagos tevékenységként - a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének engedélyével részvénytársaság, legalább ötmillió forint törzstőkével folyamatosan rendelkező korlátolt felelősségű társaság, vagy külföldi székhelyű biztosítási alkusz magyarországi fióktelepe végezhet. Az engedély megadásának feltétele, hogy az alkusz legalább káreseményenkénti huszonötmillió forint összegű, Magyarországon tevékenységi engedéllyel rendelkező biztosítóval kötött felelősségbiztosítással, vagy azonos értékű vagyoni biztosítékkal rendelkezzen. A felelősségbiztosítás fenntartására irányuló kötelezettséget a Bit. kifejezetten nem írja elő, arra csak áttételesen lehet következtetni abból, hogy az engedélyezési feltételek fennállásának hiányában - így pl. akkor, ha az ellenőrzés során megállapítást nyer, hogy az alkusz érvényes felelősségbiztosítással nem rendelkezik - az engedély visszavonható.

Biztosítási szaktanácsadó esetén a felelősségbiztosítás vagy a vagyoni biztosíték minimális mértéke tizenötmillió forint, a szerződést a tevékenységi engedély megszerzését követő 90 napon belül kell megkötni.

Biztosítási esemény

A biztosító a biztosított helyett a károsultnak forintban megtéríti azokat a vagyoni károkat, amelyeket a biztosított a biztosítási alkuszi, szakmai műhibával a szerződő partnerének - vagy azon természetes vagy jogi személyeknek, akiknek a szolgáltatást nyújtja - okozott, és amelyekért a biztosított a magyar jog szabályai szerint kártérítési kötelezettséggel tartozik.

A biztosítottak körének, tehát az alannyá válás feltételeinek meghatározása is igen részletes. A szerződés értelmében a biztosítási fedezet a Felügyelet írásbeli engedélyével biztosítási alkuszi, illetve biztosítási szaktanácsadói tevékenységet folytató, Magyarországon székhellyel rendelkező, a cégjegyzékbe bejegyzett gazdasági társaságra, illetve a társaság azon tagjaira, vezető tisztségviselőire, valamint biztosítás szakmai tevékenységet folytató alkalmazottaira terjed ki, akik a szerződés mellékletét képező adatközlőben név szerint feltüntetésre kerülnek.

A biztosítás területi hatálya kimondja, hogy a biztosító a biztosított által Magyarországon elkövetett szakmai műhiba következtében, Magyarország területén bekövetkezett károkat téríti meg.

A következő pontban a biztosító kockázatviselése kerül meghatározásra, amely szerint a biztosító a biztosított helyett a károsultnak kizárólag azokat a károkat téríti meg, amelyek a biztosított saját biztosítási alkuszi, illetve biztosítási szaktanácsadói alaptevékenységének végzése közben, illetve következtében álltak elő.

A **kockázatviselés** a biztosítási szerződés hatálya alatt végzett tevékenységek során elkövetett szakmai műhibával okozott, illetve ugyancsak a biztosítási szerződés hatálya alatt bekövetkezett károkra terjed ki, amennyiben azokat a biztosított e szerződés hatálya megszűnését követő egy éven belül a biztosítónak bejelentett.

Biztosítással **nem fedezett káresemények** jellemzően az alábbiak:

- a külföldi bíróságok előtt érvényesített, a külföldi jog megsértése vagy be nem tartása miatti, a külföldön végzett tevékenység miatti károk,
- a biztosított fizetési nehézségei, illetve fizetéseképtelensége, így csőd, felszámolási eljárás miatt,
- a biztosított tevékenységének hatósági felfüggesztése miatti,
- a biztosított belső pénztárkezelése során előforduló hiányok miatti, a beszedett biztosítási díjak kezelése során előforduló vétségek, a biztosított személyzetének vagy a biztosított által igénybe vett személyeknek hanyag, vagy hűtlen kezelése miatt,
- a biztosított által vagy javára kötött másik felelősségbiztosítással fedezetbe vont,
- a biztosítottal szemben kötbér, bírság és egyéb büntetés jellegű kötbér, valamint a gazdasági (üzemszüneti) veszteség (pl. elmaradt haszon, stb.), továbbá mindennemű következményi kárigényen alapuló,
- a hibás szolgáltatás újbóli teljesítése során a biztosított tevékenységével kapcsolatos költségek miatti,

- a biztosított megbízóinak sérelmére történő valós, vagy valótlan adatok kiszolgáltatásából származó,
- a megbízó által aláírt biztosítási szerződés két munkanapon belül meg nem történt továbbításából származó,
- vagyontárgyak elvesztésével, eltűnésével kapcsolatban felmerülő károkra, továbbá
- a biztosított társasági jogviszony vagy tőkerészesedés révén kapcsolatban álló megbízók, vagy üzlettársak által támasztott,
- a biztosított, mint igazgatósági vagy felügyelő-bizottsági tagnak, magánvállalkozások, egyesületek, szövetségek alkalmazottjának, vezetőjének tevékenységéből adódó kártérítési igényekre, stb.

A biztosítások biztosítási összeg szempontjából önrészes és limitált biztosítások, a biztosított önrészesedése minden egyes káresemény kárösszegeből 10 %, de legalább a szerződésben meghatározott összeg. A szerződésben rögzített káreseményként és évenként meghatározott kártérítési felső összeghatárig, az önrésze levonásával. A biztosítási limit biztosítási időszakon belül történő kimerülése esetén a biztosító a tárgyévre vonatkozó további fedezet nyújtását emelt biztosítási díjtétel alkalmazásával számított díj, illetve minimális díj fizetéséhez kötheti.

A káresemény érvényesítése érdekében indult eljárásban a biztosító látja el a biztosított peren kívüli és polgári perbeli képviselőt, de jogosult ellátni a biztosított büntető perbeli képviselőt (védelmét) is. A biztosított a biztosító hozzájárulása nélkül kártérítési igényt nem ismerhet el, egyezséget nem köthet, kártérítést nem fizethet.

A biztosítás első díja, mely az előző éves díj, illetve a minimális díj közül a nagyobb összeg a szerződés létrejöttkor egy összegben esedékes, minden későbbi díj pedig annak az időszaknak az első napján esedékes, amelyre a díj vonatkozik.

A biztosító **visszakövetelési jogát** megalapozza, ha a biztosított a kárt jogellenesen szándékosan vagy súlyosan gondatlanul okozta.

Súlyosan gondatlan károkozásnak minősül, ha a biztosított, illetve az érdemi ügyintézésel megbízott, felelős alkalmazottja:

- a kárt hatáskörének, feladatkörének túllépésével okozta,
- a szükséges intézkedést nem tette meg, bár harmadik személy a káresemény bekövetkezésének lehetőségére írásban figyelmeztette,
- a jogszabályban, egyéb előírásban meghatározott személyi és tárgyi feltételek hiányában végezte tevékenységét,
- a kárt a foglalkozási szabályok súlyos vagy ismétlődő, folyamatos megsértésével okozta.

A biztosító jogosult a kockázati viszonyokat és a biztosított által szolgáltatott adatok helyességét a helyszínen bármikor ellenőrizni, vagy ellenőriztetni.

1.2.3. Vagyonvédelmi (őrző-védő) vállalkozások felelősségbiztosítása

Az 1998. évi IV. törvény 4. §-a értelmében személy- és vagyonvédelmi, valamint magánnyomozói tevékenység rendőrhatalósági engedély birtokában, egyéni vagy társas vállalkozás keretében végezhető. A rendőrhatalóság az engedélyt kérelemre adja ki, ennek feltétele többek között, hogy a kérelmező rendelkezzen az általa végezni kívánt tevékenységre vonatkozó felelősségbiztosítással, vagy tagja legyen a személy-, vagyonvédelmi és magánnyomozói biztosító egyesületnek. A felelősségbiztosítási fedezet folyamatos fenntartását a jogszabály nem írja elő.

A **biztosított** lehet az az egyéni és társas vállalkozó, aki vagyonvédelmi tevékenységet rendőrhatalósági engedély birtokában, a Személy- Vagyonvédelmi és Magánnyomozói Szakmai Kamara tagjaként folytatja.

A **biztosítási esemény** a biztosított - foglalkozási szabályok megszegése folytán megvalósított - károkozása (pl. létesítmény, telephely helyszíni ellenőrzése, pénz és értékcsikk kísérése őrzése során pénzben, értékcsikkben okozott károk, rendezvények biztosítása során okozott károk) amelyért a biztosított kártérítési felelősséggel tartozik. A biztosítási védelem kiterjed a biztosított közreműködői, alvállalkozói által okozott károkból eredő, a biztosítottat terhelő kártérítési kötelezettségekre is, amennyiben a biztosított a közreműködőt jogosan vette igénybe, és vele a közreműködésre írásban szerződést kötött.

A **biztosítási fedezet meghatározása** vonatkozásában sajátos taxatívnak tűnő felsorolást találunk, a kockázatviselés kizárólag az alábbi károkra terjed ki:

- az őrzött tárgyak betöréses lopással vagy rablással megvalósított eltulajdonítása,
- a biztosított által az őrzési tevékenység ellátásához szükséges lőfegyver, lőszer, gáz- és riasztófegyver, valamint vegyi eszköz, gumibot, őrkutya tartásából és használatából eredő károk,
- a vagyonvédelmi tevékenység ellátása során az őrzött telephelyen, illetve létesítményben, ezek műszaki berendezéseiben, felszereléseiben tárgyaiban, az őrzött vagyontárgyakban okozott rongálási, sérülési, megsemmisülési károk.

Létesítmény és telephely őrzése esetén a biztosítási védelem csak azon károkból eredő kártérítési kötelezettségekre terjed ki, mely károkat a biztosított a kockázatbíráló adatlapon feltüntetett létesítmény(ek) és telephely(ek) őrzése során okozott.

A biztosító szolgáltatásának feltétele a biztosított által a vagyonvédelmi tevékenységre kötött szerződés írásbafoglalása, az őrnapló vezetése és őrutasítás készítése, melyeknek meglétét a kárigény bejelentésekor igazolni kell és a kárigény bejelentőhöz mellékelni kell.

A biztosító kizárja a kockázatból a:

- a biztosított által elkövetett bűncselekménnyel összefüggésben keletkezett károk,

- az őrzött létesítmény vagy telephely ruhatárában elhelyezett tárgyak sérüléséből, eltűnéséből vagy elcseréléséből adódó károk,
- pénzben, értékcikkekben bekövetkezett károk,
- gépjárművekben okozott sérülési, rongálási, megsemmisülési károk, gépjárművek eltűnéséből, eltulajdonításából eredő károk,
- kereskedelmi egységek nyilvántartási ideje alatt elkövetett lopásokból származó károk,
- az őrzött vagyontárgyak dézsmálásából, leltárhiányból eredő károk,
- olyan tárgyak eltűnéséből, eltulajdonításából eredő károk, amelyekből utólag nem bizonyítható, hogy azokat a megbízó telephelyén, illetve létesítményében tárolták,
- szórakozóhelyek, gépjárműparkolók, hidak, felüljárók, piacok, vásárcsarnokok, vasúti pályaudvarok, örök által bejárhatatlan területek, pl. vezetékek, mezőgazdasági területek őrzése során okozott károk, stb.

A biztosító **viSSzakövetelési joga** akkor nyílik meg a biztosítottal szemben, ha a biztosított a kárt szándékosan vagy súlyosan gondatlanul okozta. A szerződés szerint súlyosan gondatlan károkozásnak minősül:

- ha a biztosított a jogszabályokban, egyéb kötelező rendelkezésekben megkívtant személyi és tárgyi feltételek hiányában folytatja tevékenységét és ez a tény a károkozásban közrehatott,
- ha a biztosított hatáskörének, feladatkörének túllépésével végzett tevékenysége során okozta a kárt,

- ha a biztosított a kárt súlyosan ittasan vagy bódító hatású szer hatása alatt lévő állapotban és ezzel az állapottal összefüggésben okozta,
- ha a biztosított a kárt a foglalkozás szabályainak a súlyos megsértésével okozta. Foglalkozási szabályok súlyos megsértésének minősül: a vállalkozás keretében végzett személy- és vagyonvédelmi, valamint magánnyomozói tevékenység szabályairól, a Személy- és Vagyonvédelmi és magánnyomozói Szakmai Kamarából szóló törvényben a tevékenysége előírt szabályok súlyos megsértése;
- ha a bíróság jogerős határozata állapítja meg a súlyosan gondatlan károkozás tényét.

1.2.4. Orvosok és egészségügyi szolgáltatók felelősségbiztosítása

Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 108. §-a szerint egészségügyi szolgáltatás kizárólag az egészségügyi hatóság által kiadott működési engedély birtokában, az engedélyben meghatározottak szerint kezdhető meg és folytatható. A működési engedély csak abban az esetben adható ki, ha a kérelmezőnek az egészségügyi szolgáltatás során okozott károk megtérítésére felelősségbiztosítása van. Ugyanez vonatkozik az egészségügyi kutatást végző intézményekre, a 113/1989. (XI.15.) MT rendelet 8. § (1) bekezdése alapján az egyéni vagy társas egészségügyi vállalkozóra, valamint a 30/1989. (XI.15.) SZEM rendelet alapján magángyakorlatot folytató orvosra. A felelősségbiztosítási fedezet fenntartását a jogszabály azáltal kívánja biztosítani, hogy a biztosítók számára előírja a felelősségbiztosítási szerződés megszűnésére vonatkozóan a bejelentés kötelezettségét az engedélyező hatóság felé.

A felelősségbiztosítást **biztosítottként** megkötheti magánorvos saját, illetve alkalmazottai tevékenységének biztosítására, valamint jogi személy is, pl. kórház, klinika és jogi személyiség nélküli, orvosi tevékenységet végző gazdasági társaság.

Ha intézmény köt felelősségbiztosítást, az kiterjed az intézmény orvosainak magánpraxisa körében okozott károkra is és fordítva, a magánpraxist folytató biztosítása, pótdíj ellenében kiterjed a kórházi tevékenységére is.

Sajátos szabály, hogy „a biztosított orvos szabadságának ideje alatt az őt helyettesítő orvos személyes kártérítési kötelezettségei tekintetében együttbiztosítottnak minősül”.

A **biztosítási eseményt** a felelősségbiztosítási szabályzatok hasonlóan definiálják, eszerint az általános polgári jogi felelősség alapján, a megbízás nélküli ügyvitelből eredő felelősség következtében, az orvosi tevékenységhez kapcsolódó államigazgatási jogkörben bekövetkező olyan károkért, amelyekért a biztosított a magyar jog szabályai szerint felelősséggel tartozik

A biztosítás csak a Magyarországon bekövetkezett károkat fedezi azzal, hogy a biztosítás hatálya elsősegélynyújtásból eredő kárigényekkel összefüggésben kiterjedhet Európára és az Európán kívüli Földközi tenger menti országok területére.

A biztosítási fedezet, a **kockázatviselés** körében **nem terjed ki** az olyan károkra:

- mely üzemi baleset vagy foglalkozási betegség körében merült fel;
- mely a biztosított vagyontárgyában következett be;
- mely a külföldi részére nyújtott egészségügyi szolgáltatás során keletkezettbe;
- a „hibás szolgáltatás” újbóli elvégzésével vagy a hiba kijavításával járó költségek viselésére;
- az engedély nélkül végzett tevékenységre,
- a kizárólag pszichikai károsodásokra,
- a környezetszennyezésben megnyívánuló kárra.

A kockázatkizárások egy része nagyban függ a biztosított személyétől, minthogy a kórházakra és klinikákra szigorúbb szabályok vonatkoznak. Egészségügyi intézmények esetében a fentiekén kívül jellemző kockázatkizárások:

- az esztétikai okokból végrehajtott plasztikai műtétekkel kapcsolatosan keletkezett követelések;
- a röntgen berendezések, illetve a radioaktív anyagok birtoklásából és gyógyító célú felhasználásából eredő károk;
- a genetikai károsodásból eredő követelések.

A biztosító érvényesítheti a **visszakövetelési jogát** abban az esetben ha a károkozás súlyosan gondatlannak, így:

- ha a kárért felelős személy a kárt súlyosan itas vagy bódult állapotban okozta,
- ha a biztosított hatósági engedélyhez kötött tevékenységet ilyen engedély nélkül folytatott és ezáltal okozott kárt,
- a kárt a foglalkozási szabályok kirívóan súlyos megsértésével okozták,

- a kár azért következett be, mert a szabályokat sztrájk miatt szegték meg.

A biztosítás limitált kártérítési fedezetet biztosít, melyből a biztosított viseli önrészként a kártérítési összeg legalább 10%-át.

Az egy káreseményre kifizethető biztosítási összeg mértéke ötmillió forintig terjed, van azonban olyan megoldás is, ahol a kártérítési összeg annak függvénye, hogy a személyi vagy vagyoni károsodás alapozza-e meg a biztosított felelősségét.

1.2.5. Az ügyvédi felelősségbiztosítás

Az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény 10. § (1) bekezdése alapján az ügyvéd a tevékenysége körében okozott károk megtérítéséért a Polgári Törvénykönyv szerint felel. Felróhatóság hiányában is felelősséggel tartozik a visszaszolgáltatási vagy elszámolási kötelezettséggel átvett pénzért és értéktárgyért, kivéve, ha bizonyítja, hogy a hiányt elháríthatatlan külső ok idézte elő.

Ezen károk fedezésére az ügyvéd köteles felelősségbiztosítási szerződést kötni és azt ügyvédi tevékenységének tartama alatt fenntartani. Ezzel egyenértékű, ha az ügyvéd a Magyar Ügyvédek Biztosító és Segélyező Egyesületének tagja. A felelősségbiztosítási fedezet fennállását az ügyvédi kamara a kamarai névjegyzékbe történő felvételkor vizsgálja.

Az ügyvéd mint munkáltató felelősségbiztosítása kiterjed az alkalmazott ügyvéd és az ügyvédjelölt tevékenységére is.

A törvény nem rendelkezik a felelősségbiztosítási fedezet minimális összegéről, annak meghatározását a Magyar Ügyvédi Kamara teljes ülésének hatáskörébe utalja. Ügyvédi irodák esetében azonban meghatározza azt, hogy az ügyvédi iroda által kötött felelősségbiztosítási szerződésben meghatározott kockázatvállalásnak legalább olyan mértékben kell menetesítenie az ügyvédi irodát az általa okozott károk megtérítése alól, mint amennyire az iroda tagjaival egyenlő számú ügyvédet egyéni felelősségbiztosítása mentesítené.

Mint ahogyan azt a bevezetőben említettem az ügyvédi kar felelősségbiztosítását 98%-ot meghaladó mértékben a Magyar Ügyvédek Biztosító és Segélyező Egyesülete (MÜBSE) végzi, így lényegében az ügyvédi műhibák nyomán induló eljárások a MÜBSE szabályzata alapján zajlanak.

Az egyesület forintban megtéríti azokat a károkat, amelyeket az egyesület felelősségbiztosítási szolgáltatását igénybe vevő ügyvéd, nyugdíjas ügyvéd, alkalmazott ügyvéd, külföldi jogi tanácsadó, ügyvédi joggyakorlatot folytató nyugdíjas ügyvédi, ügyvédjelölti, alkalmazotti minőségben okozott, és amelyekért a magyar jog szerint felelősséggel tartozik.

A szabályzat szerint **biztosított** az ügyvéd, az ügyvédi iroda, a külföldi jogi tanácsadó, ha az egyesületbe történő belépésekor, vagy az egyesületi tagságuk fennállása alatt írásban igényelték az egyesület felelősségbiztosítási szolgáltatásait, és megfelelő biztosítási díjat és tagdíjat megfizették, azaz a biztosítási feltételeket aláírták. Az ügyvéd és ügyvédi irodák felelősségbiztosítása minden alkalmazottra kiterjed.

A **biztosítási esemény** a biztosított ellen érvényesített vagyoni kár, amelyet a biztosított jogellenesen a jogi képviselőre vonatkozó szabályok megsértésével (szakmai ismeretek), ideértve a jogszabály, valamint a bírói gyakorlat ismeretének hiányával megbízójának, vagy mint kirendelt védő, pártfogó ügyvéd, gyám, gondnok, ügygondnok, hagyaték gondozója, végrendeleti végrehajtó, végrendeleti hagyatéki felszámoló, ügyvédi letét kezelője e minőségben ügyfelének okozott.

Az egyesület **nem téríti meg azt a kárt**, amelyet:

- a biztosított által vállalt, a jogszabályban megállapított felelősségnél szigorúbb helytállási kötelezettségen alapul,
- a megbízás túllépésével, vagy egyéb megbízás alapján végzett tevékenységből származik, így különösen az esetben, ha a biztosított büntetőjogi felelősségét jogerősen megállapítottak, illetve, ha a büntetőeljárás a biztosítottnál felmerülő büntethetőséget kizáró ok miatt szűnik meg,
- nem az ügyvédi törvényben meghatározott tevékenységből keletkezik,
- a biztosított valamely gazdasági társaság, egyesület tisztségviselőjeként, tagjaként végzett tevékenységből, illetve vállalkozási tevékenységből, vagyonkezelésből, pénzügyi és egyéb üzletviteli tanácsadásból, ügyvédi letét kezelésének körét meghaladó tevékenységből, további önálló gazdasági cég felszámolásával összefüggő tevékenységből keletkezik,
- nem kerül megtérítésre továbbá a kár, ha a biztosított a számára ügyvédi tevékenységgel összefüggően letét, vagy

egyéb jogcímen átadott, illetve átutalt összeggel nem számol el ügyfele felé;

- a számítógépes szoftver-hardver, beépített chip, vagy nem számítógép jellegű berendezésbe épített integrált áramkör, vagy hasonló eszköz hibás dátum felismerésével összefüggésben felmerülő közvetlen vagy közvetett kártérítési igényeket;
- a biztosított hozzátartozójának, jelöltjének, ügyvédtársának okozott kár sem kerül megtérítésre.
- nem fedezi a szerződés a biztosítottat ért károkat.

Az egyesület **visszakövetelési joga** akkor nyílik meg a biztosítottal szemben, ha a kárt a biztosított jogellenesen, súlyosan gondatlan magatartásával okozta.

Súlyos gondatlanságnak minősül az a magatartás, amelyért a biztosítottat a kamara a legsúlyosabb fegyelmi büntetéssel sújtotta, vagy ezt egyébként a bíróság állapította meg. A visszakövetelendő összeg mértékét az egyesület elnöksége jogosult megállapítani.

Káresemény fennállása esetén - még ha a biztosított kártérítési felelősségének jogalapja adott is - a biztosító peren kívüli kárrendezés keretében a kárbejelentő félnek mindaddig nem teljesít, amíg a kárbejelentő végrehajtási eljárás útján meg nem kísérli a károkozó harmadik féllel szemben érvényesíteni a részére korábban kifizetett és az ügylet érvénytelensége vagy megghiúsulása folytán visszajáró ellenértéket, és az így megindult végrehajtási eljárás eredménytelennek bizonyul.

Amennyiben a biztosítási esemény bekövetkezett, az egyesület forintban megtéríti a következőket:

- a károsult tényleges kárát,
- a kár enyhítése érdekében felmerült költségeket,
- a kár megállapításához, a kár nagyságának felméréséhez szükséges, és az egyesület által felkért vagy jóváhagyott szakértő költségeit,
- a biztosított ellen a biztosítási eseménnyel kapcsolatban indított polgári per költségeit.

Mindezeknek azonban feltétele, hogy az egyesület a perben beavatkozóként részt vegyen. A biztosított ellen indított kártérítési per esetén a peres eljárásról a biztosított minden esetben köteles az egyesületet azonnal értesíteni. Az eljárásban az egyesület a biztosított mellett beavatkozóként csatlakozhat.

Az egyesület a biztosítási jogviszony fennállása alatt okozott károkat téríti meg. A biztosítási jogviszony pedig addig áll fenn, amíg a biztosított egyesületi tagsága is fennáll, és a felelősségbiztosítási szolgálatokra megállapított biztosítási díjat a biztosított megfizette.

A felelősségbiztosítási szerződés megkötésekor a szerződő fél három konstrukció közül választhat. Káreseményenként öt-, tíz- illetve tizenötmillió forint kártérítés mellett, évi tíz-, húsz- illetve harmincmillió forintig terjedő biztosítási összeggel köthet biztosítást 15%, de legalább ötven-, nyolcvan és százhuszezer forintos önrésszel.

2000. január 1-ig létezett egy negyedik biztosítási feltétel is, mely káreseményenként huszonötmillió forintra szólt, ezt azonban a kárveszély nagyságára figyelemmel megszüntették.

Az egyesület az ügyvédi iroda esetében minden esetben egy biztosítási eseményt vesz figyelembe, függetlenül attól, hogy az ügyvédi irodában az adott káreseménnyel összefüggő ügyben, közös ügyintézésre figyelemmel, több ügyvéd is eljár. Az egyesület tehát az esetben is egy kárfizetés tekintetében áll helyt.

Az egyesület csak a bíróság jogerős marasztaló ítélete esetén áll helyt abban az esetben, ha a károsultat olyan kár érte, amelyben a biztosított magatartása is közrehatott, de a peren kívüli kárrendezés során nem állapítható meg az ügyvédi mulasztás közrehatásának mértéke, vagy a károkozás egyetemlegessége, illetve a biztosítottnak a károkozóval való egyetemleges felelőssége.

A biztosított és a károsult egyezsége az egyesülettel szemben csak akkor hatályos, ha azt az egyesület tudomásul vette, a biztosított bírósági marasztaló ítélete esetén akkor, ha az egyesület a perben részt vett.

Végül azt is rögzíti a melléklet, hogy egyesület jogosult az egyesület tagjával a biztosítási feltételektől eltérő biztosítást kötni. Ez akkor lehetséges, ha ehhez a viszontbiztosító hozzájárul, illetve a viszontbiztosító is hajlandó az eltérő biztosítási feltétel megkötésére.

1.2.6. A közjegyzők felelősségbiztosítása

A közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvény 10. § (1) bekezdése szerint a közjegyző a közjegyzői működése körében okozott károk megtérítéséért a polgári jogi felelősség általános szabályai szerint felel. A károk megtérítésének fedezésére a közjegyző köteles legalább 7.000.000.- Ft értékű felelősségbiztosítást kötni, és azt közjegyzői működésének tartama alatt fenntartani. A felelősségbiztosítás folyamatos fenntartását a területi közjegyzői kamara ellenőrizheti. A közjegyző a kinevezését követő három hónapon belül tesz esküt, ezt megelőzően kell igazolnia a felelősségbiztosítási szerződés megkötését. Köteles felelősségbiztosítási szerződést kötni az a közjegyző-helyettes is, aki egyébként nem közjegyző.

Sajátos biztosítási kötelezettséget ír elő a közjegyzői törvény az Országos Közjegyzői Kamara számára, amikor kimondja, hogy a pénz, értéktárgy és értékpapír bizalmi őrzésére vonatkozó szabályok megsértése miatt keletkezett és a közjegyző vagyonából nem fedezhető károk legalább részbeni megtérítésének fedezésére felelősségbiztosítást kell kötnie, vagy pénzalapot kell képeznie.

Bár a közjegyzői kar nem rendelkezik „saját” biztosító egyesülettel, lényegében ők is egységes felelősségbiztosítási feltételek mellett végzik a tevékenységüket, amennyiben a Kamara és a biztosító keretszerződése értelmében valamennyi közjegyző a Generali-Providencia Biztosító Rt-nél köt felelősségbiztosítást.

A szabályzat szerint **biztosítási esemény** minden olyan másnak okozott kár miatti kártérítési kötelezettség bekövetkezése,

amelyet a magyar jog szerint jelen szerződés biztosítottjának kell teljesítenie, és amelynek térítését jelen szerződés alapján a biztosítótól követelheti. Ha egy károkozó magatartásból (szabályszegésből) több kártérítési kötelezettség származna, akkor az egy biztosítási eseménynek minősül (sorozatkár). Egy biztosítási eseménynek minősül az is, ha több szabályszegés miatt - amelyeket akár különböző személyek követtek el - jogalapját tekintve egy biztosítási igény keletkezik.

Biztosítottnak minősül a közjegyző, a közjegyző helyettesítésére kirendelt közjegyző helyettes, nyugalmazott közjegyző.

A biztosító vállalja, hogy a szerződésben megállapított mértékben és feltételek szerint mentesíti a biztosítottat olyan tisztán vagyoni károk megtérítése alól, melyet a biztosított, a biztosítottal munkaviszonyban álló közjegyző helyettes, közjegyzőjelölt tevékenységére irányadó foglalkozási szabályok megszegése folytán okoz, és amelyért a biztosított kártérítési felelősséggel tartozik.

Tisztán vagyoni károk alatt a szabályzat azokat a károkat érti, amelyek nem személysérüléses károk (halál, egészségkárosodás vagy testi sérülés) nem dologi károk (tárgy megsérülése, megsemmisülése, használhatatlanná válása) és nem is ilyen károkra vezethetők vissza. Dolognak számít a pénz és az értékpapír is.

A biztosító kockázatviselése a biztosítási **szerződés hatálya** alatt okozott, bekövetkezett és a biztosító részére bejelentett károkra terjed ki. A károkozás időpontja az a nap, amikor a károsodást eredményező szakmai szabályszegést elkövették.

Amennyiben a szabályszegés bármilyen írásos anyagon alapul, úgy a szabályszegés akkor tekintendő elkövetettnek, amikor a biztosított ezt az írásos anyagot a megrendelőnek aláírva átadja. Minden más esetben a szabályszegés akkor tekintendő elkövetettnek, amikor a biztosított ezt megalapozó kijelentést vagy nyilatkozatot tesz.

Ha a kár mulasztásra vezethető vissza, akkor kétség esetén a szabályszegést azon a napon követték el, amikor az elmulasztott cselekedetet legkésőbb meg lehetett volna tenni ahhoz, hogy a kár bekövetkezését megakadályozzák.

A biztosító kockázatviselése Magyarország területén okozott, bekövetkezett és érvényesített károkra terjed ki.

A biztosítás limitált biztosítás, egy biztosítási időszak alatt okozott károkra a biztosító legfeljebb a biztosítási időszakra érvényes biztosítási összeget téríti. A káreseményenkénti biztosítási összeg az a legmagasabb összeg, amit a biztosító egy biztosítási eseménnyel összefüggésben megtérít. Ez akkor is érvényes, ha a térítési kötelezettség több személyt terhel, illetve ha több személy lép fel kártérítési igénnyel.

A biztosító minden megállapított kártérítési kötelezettségből az ajánlaton feltüntetett önrészt levonja, melynek minimális mértéke 10%. A biztosító által fizetett kártérítési összeg azonban akkor sem haladhatja meg a biztosítási összeget, ha a megállapított kártérítési összeg a biztosítási összeget az önrész levonása után is meghaladja.

Ha egy biztosítási eseménnyel kapcsolatban több károsult számára kell kártérítést nyújtani, akkor az önrész mindegyik károsult kárából levonásra kerül.

A biztosító a biztosítási eseménnyel összefüggésben - a káreseményenkénti és a biztosítási időszakra vonatkozó biztosítási összeg keretén belül - megtéríti:

- kártérítés címén a károsultat ért mindazon vagyoni kárt, melyért a biztosított kártérítési felelősséggel tartozik, így a károsult ténylegesen felmerülő vagyoni kárát, valamint mindazt a költséget, mely a károsultat ért vagyoni hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükséges;
- a kockázatba vont felelősségi károk járulékait, így a kamatot, a biztosítási eseménnyel összefüggésben a biztosított ellen indított peres eljárás költségeit feltéve, hogy a biztosító a perben részt vett vagy a perben való részvételről lemondott,
- megtéríti továbbá azon költségeket, melyek a károsult által támasztott kártérítési igény körülményeinek megállapítása, a kártérítési igény jogosságának tisztázása érdekében merülnek fel, így különösen a kár összegének megállapítása érdekében a biztosító jóváhagyásával felkért, illetőleg a bírósági eljárásban kirendelt igazságügyi szakértő költségeit.

Ha a biztosító a károsulttal történt megegyezéssel vagy egyéb módon a kárt rendezni tudja, azonban az ügy lezárása biztosított együttműködési hiánya miatt megghiúsul, a biztosító a megegyezés szerint fizetendő kártérítési összeget a károsult javára letétbe helyezi mindaddig, amíg a biztosított nem rendelkezik, illetve az ügy el nem évül.

A biztosított és a károsult egyezsége, a biztosított felelősségét elismerő nyilatkozata a biztosítóval szemben csak akkor hatályos, ha azt a biztosító tudomásul vette, a bírósági marasztalása pedig csak akkor, ha a biztosító a perben részt vett, a biztosított képviselétéről gondoskodott vagy ezekről lemondott.

Kizárt a kockázatviselés köréből, azaz nem fedezi a biztosítás:

- a biztosított saját kárát, illetve hozzátartozóinak kárát (hozzátartozónak a Ptk. 685. §. B. pontjában megjelölt személyek minősülnek);
- egy biztosítási szerződésben belüli több biztosított esetén a biztosítottak egymásnak okozott kárát;
- ha a biztosított jogi személy, akkor a tulajdonosainak okozott kárt, a tulajdon %-os arányában;
- a biztosított tulajdonában levő jogi személynek okozott kárt, a tulajdon %-os arányában. Jogi személyek képviselője, cselekvőképtelen és korlátozottan cselekvőképessé személyek törvényes képviselője és annak hozzátartozója a biztosítottal és annak hozzátartozójával azonos elbírálás alá esik.
- azt a kárt, amely a biztosított jogszabályban meghatározott felelősségénél szigorúbb, szerződésben vagy egyoldalú nyilatkozatban vállalt helytállási kötelezettségen alapul;
- amennyiben a biztosított nem - a jogszabályban meghatározott
 - közjegyzői tevékenység folytatásával összefüggésben okoz kárt;
- bűncselekmény elkövetésével összefüggésben keletkezett károkat;

- számítógépes szoftver-, hardver, beépített chip vagy nem számítógép jellegű berendezésbe épített integrált áramkör vagy hasonló eszköz hibás dátumfelismerésével összefüggésben felmerülő közvetlen vagy közvetett kártérítési igényeket;
- azt a kártérítési kötelezettséget, amely arra vezethető vissza, hogy a biztosított a tudomására jutott különösen veszélyes körülményeket - melyek megszüntetését a biztosító jogosan megkövetelhetette és írásban meg is követelte - méltányos időn belül nem szüntette meg.

A szerződő meghatalmazza a biztosítót, hogy ellássa a biztosított jogi védelmét, ha a biztosított ellen polgári peres vagy büntetőeljárás indul olyan kártérítési igény miatt, amely a jelen szerződés tárgya lehet. A biztosítottnak joga van saját költségére második védőt is megbízni. A szerződő felhatalmazza a biztosítót arra, hogy kártérítési kötelezettségének teljesítésével összefüggésben megtegyen minden olyan intézkedést és nyilatkozatot - a biztosított nevében, azonban saját kockázatára -, amit szükségesnek tart.

1.2.7. Önálló bírósági végrehajtók felelősségbiztosítása

A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény 236. § (1) bekezdése szerint a végrehajtó a végrehajtói működése körében, illetőleg az eljárása során okozott kár megtérítéséért a Polgári Törvénykönyv szerint felel. A károk megtérítésének fedezésére köteles legalább egymillió forint összegű felelősségbiztosítást kötni, és azt a végrehajtói működésének tartama alatt fenntartani. A felelősségbiztosítási fedezet megléte a végrehajtói tevékenység

megkezdésének feltétele, hiszen a végrehajtó azt követően teheti le a megyei bíróság elnöke előtt az esküt, ha igazolta a jogszabályban előírt tárgyi és technikai feltételek, valamint a felelősségbiztosítási fedezet fennállását. Ugyanez vonatkozik a nyugállományú személyek közül kirendelt helyettes végrehajtó működésének megkezdésére.

A fentieknek megfelelően **biztosított** a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény alapján kinevezett önálló bírósági végrehajtó, vagy az önálló bírósági végrehajtó helyettesítésére a nyugállományú személyek közül kirendelt helyettes bírósági végrehajtó.

A biztosító a biztosított helyett - a szerződésben meghatározott módon és mértékben - megtéríti azokat a károkat, amelyeket a biztosított és a vele munkaviszonyban álló végrehajtójelölt a végrehajtói minősége körében, illetőleg eljárása során - a tevékenységére vonatkozó szabályok megszegésével - okozott, és amelyekért a Polgári Törvénykönyv rendelkezései szerint kártérítési felelősséggel tartozik.

A **biztosító kockázatviselése** a szerződés hatálya alatt okozott és a biztosított felé írásban bejelentett károkra terjed ki. Kiterjed azonban a biztosító kockázatviselése a szerződés hatályának megszűnését követő egy éven belül bejelentett, de a szerződés hatálya alatt okozott károkra is.

A biztosító **nem téríti meg** a biztosítottal, illetve a vele munkaviszonyban álló végrehajtójelölttel szemben végrehajtói tevékenysége gyakorlásával összefüggésben kiszabott bírságot, vagy

egyéb büntető jellegű szankcióból eredő károkat ezen túl a kockázatkizárások köre nagyban hasonlít a közjegyzőknél írtakkal, ez lényegében annak köszönhető, hogy a közjegyzők biztosítója azonos tartalmú feltételeket kínál a végrehajtóknak.

A biztosító a kifizetett kártérítési összeg megtérítését követelheti a biztosítottól, ha a kárt szándékosan vagy súlyosan gondatlanul okozta.

Súlyosan gondatlan károkozásnak minősül különösen, ha:

- a biztosított a vállalt tevékenységet a számára kötelezően előírt engedély nélkül végezte,
- vagy a kárt a vonatkozó jogszabályok, illetve egyéb szabályozások, valamint a kármegelőzési-, kárenyhítési előírások, foglalkozási szabályok súlyos vagy ismétlődő, folyamatos megsértésével okozta.

A biztosított - káreseményenként - a megállapított kárösszegeből önrészesedés címén 10 %-ot, de legalább a szerződésben meghatározott minimális összeget maga visel. A biztosítás limitált biztosítás a biztosító a szerződésben meghatározott, a károkozó magatartás idején érvényes biztosítási összeg erejéig téríti meg a biztosított helyett a károkat.

A biztosított káreseménnyel kapcsolatban a biztosító választása szerint jogosult a biztosított peren kívüli és polgári perbeli képviselőjét ellátni. Jogosult továbbá a biztosított ellen indult büntetőeljárásban képviselőtéről (védelméről) is gondoskodni. A biztosított a biztosító hozzájárulása nélkül kártérítési igényt nem ismerhet el, egyezséget nem köthet,

kártérítést nem fizethet. A biztosított ilyen kötelezettség vállalása a biztosítóra nem hat ki.

A károsult által a biztosított ellen folytatott perben a biztosított marasztalása a biztosítóval szemben csak akkor hatályos, ha képviselőt a biztosító látta el, illetve a perben részt vett, vagy a képviselő ellátásáról, illetve a perbeli részvételről lemondott.

1.2.8. A szabadalmi ügyvivők felelősségbiztosítása

A szabadalmi ügyvivőkről szóló 1995. évi XXXII. törvény értelmében szabadalmi ügyvivőként az működhet, aki a Szabadalmi Ügyvivői Kamara tagja. A kamarai tagság feltétele többek között, hogy a szabadalmi ügyvivő szabadalmi ügyvivői felelősségbiztosítással, vagy tagsággal a Szabadalmi Ügyvivők Biztosítási és Segélyező Egyesületében. A felelősségbiztosítási fedezet mértékét a törvény nem határozza meg, azt a Szabadalmi Ügyvivői Kamara szabályzatban állapítja meg.

A törvény a felelősségbiztosítási fedezet fenntartását kifejezetten nem írja elő, közvetve azzal próbálja az ügyvivőket erre „ösztönözni”, hogy a biztosítás hiányát a kamarából való kizárási okként határozza meg.

Sajátos, hogy a törvény a felelősségbiztosítást - lényegében az ügyvédi törvény analógiájára - biztosítóegyesületi tagság formájában is elfogadja, az egyesület azonban a törvény hatályba lépése óta nem alakult meg. Ennek köszönhetően az ügyvivők a

piacon kell, hogy megtalálják az igényeiknek megfelelő biztosítási fedezetet.

A szabályzatok értelmében biztosított az egyéni szabadalmi ügyvivő, szabadalmi ügyvivői iroda és a szabadalmi ügyvivői társaság, mely korlátotl felelősségű társaság formájában működhet. Ügyvivői társaság és ügyvivői iroda esetében biztosítottak a tagsági jogviszonyban vagy munkaviszonyban álló szabadalmi ügyvivők és ügyvivőjelöltek. A biztosított személyeket a szerződés mellékleteként kötelezően be kell jelenteni.

Biztosítási esemény a Biztosított szabadalmi ügyvivői törvényben meghatározott tevékenysége során a megbízónak okozott, szakmai mulasztásból, tévedésből, hibából adódó olyan kár, amelyért a Biztosított a magyar jog szabályai szerint kártérítési kötelezettséggel tartozik.

A **biztosító kockázatviselése** a szerződés hatálya alatt végzett (a szerződésben meghatározott) tevékenységek folytán vagy azok miatt érvényesített követelések tekintetében áll fenn.

A Biztosító kockázatviselése a szerződés érdekmúlással történő megszűnése esetén, csökkentett fedezeti terjedelemben, maximum 5 évig fennáll, amennyiben a biztosított a kiterjesztést írásban kéri és a csökkentett fedezethez tartozó díjat a megfelelő kockázati időszakra megfizeti.

A csökkentett fedezet kizárólag arra az időszakra vásárolható meg, amikor az ügyvivő tevékenységet nem folytat, vagy tevékenységét szünetelteti és kizárólag az aktív ügyvivői időszak

alatt végzett tevékenységek folytán vagy azok miatt érvényesített követelések tekintetében áll fenn, amennyiben azokat az ügyvivői tevékenység megszűnését vagy szüneteltetését követően érvényesítik vagy jelentik be.

A biztosítási szabályzat értelmében a biztosító kockázatviselése nem áll fenn:

- azon kárigények tekintetében, melyek a biztosított, jogszabályban és kamarai szabályzatban előírt felelősségénél szigorúbb, szerződésben vagy egyoldalú nyilatkozatban vállalt helytállási kötelezettségén alapulnak;
- a biztosítottra kirótt kötbérre, bírságra, valamint a nem vagyoni kártérítésre,
- háborúval, polgárháborúval, lázadással, felkeléssel, zendüléssel, katonai hatalomátvétellel, rendkívüli állapottal közvetve vagy közvetlenül összefüggő károkra;
- munkáltatói minőségben okozott károkra;
- azon károk tekintetében, melyek adatok feldolgozására, tárolására és visszakeresésére szolgáló számítógép vagy más elektronikus adatfeldolgozó rendszer a 2000. év alatt vagy az után bekövetkező olyan hibás működéséből erednek, amelynél a számítógép, illetve a rendszer - függetlenül attól, hogy az a biztosított tulajdonában van-e vagy sem - valamely dátumot nem a számítógépbe, illetve rendszerbe ténylegesen beírt dátumnak megfelelően ismert fel, kezelt, képezett le, mentett el vagy dolgozott fel.

A biztosítót a károsulttal szemben a biztosított, illetve tagja vagy alkalmazottja, szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartása

nem mentesíti, jogosult azonban biztosított szándékos vagy súlyosan gondatlan károkozása esetén a kifizetett kártérítési összeget visszakövetelheti.

Súlyosan gondatlan károkozásnak minősül különösen, ha a biztosított:

- hatósági engedélyhez kötött tevékenységet engedély nélkül végzett, a kárt hatáskörének, feladatkörének túllépésével okozta;
- jogszabályban vagy kamarai előírásban meghatározott személyi és tárgyi feltételek hiányában végezte tevékenységét;
- a kárt a tevékenységre vonatkozó jogszabályoktól való tudatos eltéréssel okozta.

A biztosítás limitált, önrészes biztosítás, az önrészesedés mértéke káreseményenként a kárösszeg 10 %-a, de legalább a kötvényben meghatározott összeg, melyet a biztosított maga visel. A biztosítási összeg felső határa szintén a kötvényben kerül meghatározásra káreseményenkénti és biztosítási időszakonként.

A kártérítés tárgyában a károsult által indított perben, a biztosító jogosult a biztosított mellett a perben beavatkozóként részt venni, illetve a perbeli képviselőt ellátni. A biztosított a biztosító hozzájárulása nélkül kártérítési igényt nem ismerhet el, egyezséget nem köthet, kártérítést nem fizethet. A biztosított ilyen kötelezettségvállalása a biztosítóra nem hat ki.

1.2.9. Könyvvizsgálók, adótanácsadók, adószakértők felelősségbiztosítása

A Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról és a könyvvizsgálói tevékenységről szóló 1997. évi LV. törvény szerint könyvvizsgálói tevékenységet az a természetes személy vagy jogi személyiséggel rendelkező gazdasági társaság végezhet, aki a Magyar Könyvvizsgálói Kamara tagja. A kamarai tagság feltétele, hogy a könyvvizsgáló a tevékenységével összefüggésben harmadik személyeknek okozott károk fedezésére felelősségbiztosítással rendelkezzen. A felelősségbiztosítás megkötése a kamarába való felvétel feltétele, de előírja a törvény azt is, hogy a felelősségbiztosítást a Könyvvizsgálói Kamarai tagság fennállása alatt fenn kell tartani, kivéve, amikor a könyvvizsgáló Kamarai tagságát szünetelteti.

A felelősségbiztosítási fedezet mértékét a törvény nem határozza meg, annak megállapítását a Kamara Alapszabályának hatókörébe utalja.

Megfelelő összegű könyvvizsgálói felelősségbiztosítással rendelkezik a kérelmező a felvételnél, illetve a kamarai tag a felvétel után folyamatosan, ha biztosítóval saját nevére olyan szerződést kötött meghatározott időtartamra, de legalább egy évre, amely szerződésben az éves kártérítés felső határának meghatározásakor figyelembe vették a kamarai tag által vállalt könyvvizsgálói munkák kockázati tényezőit, de ez nem lehet kevesebb, mint 5 millió forint éves kártérítési határ.

A munkaviszonyban, a tagsági viszonyban lévő kamarai tag könyvvizsgálói felelősségbiztosítása helyett az őt foglalkoztató

bejegyzett könyvvizsgálói társaság által kötött könyvvizsgálói felelősségbiztosítás csak akkor fogadható el, ha a biztosítóval kötött szerződés tartalmazza a kamarai tag nevét, a kamarai tagra jutó - legalább az előbbi bekezdés szerinti mértékű - kártérítési határát.

A kamarai tag a könyvvizsgálói felelősségbiztosítási szerződésnek, a bejegyzett könyvvizsgálói társaság a kamarai tag helyett is kötött könyvvizsgálói felelősségbiztosítási szerződésének megújítását, esetleg annak felmondását 30 napon belül köteles az elnökségnek jelenteni.

Sajátos kombináció ez a termék abból a szempontból, hogy kötelező és nem kötelező biztosítás vegyül benne, hiszen az adószakértők szakmai tevékenységének folytatása nem kötődik a felelősségbiztosítási fedezet fennállásához.⁶⁵ Ez a tény azt igazolja, hogy - jogszabályi iránymutatás hiányában - a biztosítók nem érzékelik illetve nem értékelik a kötelező és önkéntes biztosítások közötti lényeges funkcióbeli különbségeket.

Biztosított a Pénzügyminisztérium által vezetett könyvvizsgálói névjegyzékbe bejegyzett természetes személy vagy gazdasági társaság, illetve az adószakértői névjegyzékbe bejegyzett a természetes személy lehet. Amennyiben gazdasági társaság a biztosított, a biztosítás azon személyekre terjed ki, akik a szerződés mellékletében név szerint feltüntetésre kerültek.

A **biztosítási esemény** a biztosított tevékenysége gyakorlása során a megbízóval írásban kötött szerződés teljesítésével

⁶⁵ 20/1994 (VI.17.) PM rendelet az adószakértői működés engedélyezésének szabályairól;

összefüggésben általa a megbízónak okozott szakmai tévedésből vagy hibáiból adódó olyan kár, amelyért a magyar jog szabályai szerint kártérítési kötelezettséggel tartozik. Bizonyos biztosítók vállalják az ún. sorozatkárok fedezését is, azaz ha egy károkozó magatartásból több kártérítési kötelezettség származna.

A **kockázatviselés területi hatálya** általában a Magyarország területe terjed ki, **időbeli hatálya** biztosítási szerződés fennállása alatt okozott, bekövetkezett és a biztosító részére bejelentett károkra terjed ki.

A **biztosító szolgáltatása** a biztosítási összeg, mely a tisztán vagyoni károk megtérítésére szolgál fedezetül és - eltérő megállapodás hiányában - nem terjed ki az elmaradt haszonra. A biztosítási szerződések ebben a körben önrészes biztosítások, az önrész minimális összege általában 10% azzal, hogy annak tényleges összegét a kötvény tartalmazza.

A biztosított az első **díjat** a szerződés létrejöttékor, minden későbbi díjat pedig annak az időszaknak az első munkanapján köteles megfizetni, amelyre a díj vonatkozik. A felek a következő biztosítási időszak biztosítási díját minden évben aktualizálják.

A szerződő köteles a következő évi biztosítási díj megállapításához szükséges adatokat a szerződés lejárta előtt legalább 30 nappal megküldeni a biztosító részére.

A biztosítási szerződésből erdő igények egy év elteltével évülnek el.

A biztosítási esemény a biztosított (vagy olyan személy, akiért a biztosított felelősséggel tartozik) által elkövetett műhiba, melynek alapján a biztosított vagyoni kárért kártérítési kötelezettsége alapján felelős. A szerződés szempontjából műhibának a foglalkozás gyakorlására irányadó szabályok felróható megsértése minősül.

A biztosítás a tevékenysége védelmére hatósági engedély alapján jogosult könyvvizsgálók, adótanácsadók részére köthető. A biztosítás kiterjed azokra - a biztosított számára foglalkozásszerűen tevékenységet végző - személyekre is, akikért a biztosított jogszabály alapján felelős.

Kizárások

A biztosítási nem terjed ki a következő kártérítési igényekre:

- a) amelyet külföldi bíróság előtt érvényesítenek,
- b) amennyiben a jogszabályban előírt kártérítési kötelezettség adta kereteket a követelés - szerződés vagy külön rendelkezés alapján - meghaladja,
- c) a költségvetési előirányzatok és a hitelek túllépéséből, illetve a hitel- és tőkebefektetésből fakadó veszteségekre, az áruk és értékpapírok vásárlásából és értékesítéséből, gazdasági ügyletek (pénz-, bank-, ingatlanügyek, stb.) díjazás ellenében vagy díjazás nélküli közvetítéséből, ajánlásából, valamint kereskedői lebonyolításából eredő igényekre,
- d) azokra az igényekre, amelyek az adatfeldolgozó gép technikai hibájára visszavezethető károkkal függenek össze,
- e) pénztárvezetésnél hiányzó összegből, a fizetési folyamat során elkövetett szabályszegésből, valamint a biztosított

által igénybe vett személy által elkövetett hűtlen kezelésből származó igényekre,

- f) a nem kellő időben elvégzett, illetve nem elegendő vagy nem teljes terjedelmű zárlat, a biztosítási díj elkésett befizetése, a jelzálogkölcsönök nem szabályszerű alkalmazása következtében támasztott igényekre,
- g) a biztosított által vezetett könyvelés megújításának vagy kijavításának költségeire, ha az annak alapjául szolgáló hiányosságért a szerződő felel,
- h) a következő személyektől származó igényekre:
 - a biztosítottal közös háztartásban élők és a hozzátartozók,
 - a biztosított üzlettársai,
 - legalább részben a biztosított, hozzátartozó és az üzleti partner tulajdonában álló jogi személyek.

A szerződés által megállapított **biztosítási összeg**, amelynek mértékéig a biztosító minden káresemény esetén teljesítésre köteles.

A biztosítási összeg csak egyszer kerül kifizetésre

- a) a biztosítási védelem alatt álló több kártérítésre kötelezett személlyel szemben,
- b) a több műhibából fakadó ún. egységes kár esetében akkor is, ha ezeket a műhibákat egészben vagy részben olyan személyek követték el, akikért a biztosított jogszabály értelmében felelős,
- c) egy műhiba valamennyi körülményére vonatkozóan.

A biztosító az egy biztosítási év alatt bekövetkezett káreseményekre legfeljebb a kártérítési összeg tízszereséig nyújt fedezetet.

A biztosított által okozott kár megtérítésén kívül a biztosítás kiterjed a harmadik személy követelésével szembeni védekezés - bírósági és bíróságon kívüli - szükséges **jogvédelem** költségeire, még az alaptalannak bizonyult követelések esetén is. A biztosítás magában foglalja továbbá a büntető- vagy fegyelmi eljárás során a védelemmel kapcsolatos költségek megtérítését, ha az eljárás egy, a biztosítási igény megalapozására is alkalmas műhiba miatt indult - feltéve, hogy ezek a költségek a biztosító útmutatásai következtében jelentkeztek.

Amennyiben a biztosítottal szembeni kártérítési igény mértéke meghaladja a megállapított biztosítási összeget, akkor a biztosító csak a felmerült - egyébként térítendő - költségek arányos részét fizeti meg.

Ha a károsultnak a biztosított kártérítést nyújtott vagy a károsult követelésének megalapozottságát jogerős ítélet, egyezség vagy a károkozó által tett elismerés megállapítja, akkor a biztosító 15 napon belül köteles kifizetést teljesíteni.

A biztosított minden kártérítési kötelezettség esetén maga viseli a szerződésben meghatározott önrészesedést.

A biztosítási szerződés időtartama, időbeli hatálya

A biztosítás határozott és határozatlan időtartamra egyaránt köthető azzal, hogy a biztosító csak a biztosítási védelem alatt okozott és bejelentett káreseményekre nyújt védelmet.

A biztosítottat terhelő **adatszolgáltatási kötelezettség** körében sajátos rendelkezéssel is találkozhatunk a biztosítási díj megállapításával összefüggésben, tekintettel arra, hogy az éves díj a biztosított tevékenysége alapján, kerül meghatározásra annak változásai függvényében.

A biztosított a tudomására jutástól számított nyolc napon belül köteles írásban bejelenteni a biztosítási eseményt. A bejelentési határidő első napja az a nap, amikor kárigényét a károsult bejelentette, vagy a műhiba miatt hatósági-, büntető- vagy fegyelmi eljárás indult.

Ha a károsult a biztosítottal szembeni igényét bírói úton érvényesíti, s erről a biztosított tudomást szerez, illetve az ügyel kapcsolatban büntető- vagy fegyelmi eljárás indul, valamint ha előzetes bizonyítás lefolytatását rendelték el, akkor minderről a biztosított két napon belül köteles bejelentést tenni a biztosító intézetnél. Fizetési meghagyás kézhezvétele esetén a biztosító előzetes értesítése nélkül is meg kell tenni minden szükséges intézkedést.

Találkozunk olyan szabályzati kikötéssel, melynek értelmében a biztosított képviselőjét a kártérítési kötelezettséggel összefüggésben induló eljárásban köteles átengedni a biztosítónak az eljárás vitelét, nyilvánvalóan abból az indokból, hogy a biztosító a megfelelő védekezést a saját berkein belül hatékonyabbnak találja. Ezzel összefüggő kötelezettség, hogy a biztosított a biztosító hozzájárulása nélkül kártérítési igényt nem ismerhet el, egyezséget nem köthet, kártérítést nem fizethet - kivéve, ha ezt valamilyen kikerülhetetlen körülmény indokolja.

A biztosító az általa kifizetett összeg megtérítését követelheti a biztosítottól, ha ez utóbbi a kárt jogellenesen, szándékosan vagy súlyosan gondatlanul okozta. Súlyosan gondatlan károkozásnak minősül, ha a kárért felelős személy a kárt a különböző jogszabályi rendelkezésektől, utasításoktól való tudatos eltéréssel okozta, valamint ha a biztosítottat harmadik személy hivatalos úton már korábban figyelmeztette a káresemény bekövetkezésének lehetőségére, s a biztosított a szükséges ezt követően sem tette meg.

1.2.10. Műszaki tervező irodák felelősségbiztosítása

Bár a tervezők, mérnökök számára jogszabály nem írja elő felelősségbiztosítási szerződés megkötését, azok a szakemberek akik nagy értékű beruházásokban vesznek részt saját jól felfogott érdekükben egyre gyakrabban kötnek felelősségbiztosítást.

A felelősségbiztosítási szerződés általában nem önállóan, hanem komplex vagyonszerzési rendszer keretében kerül megkötésre. Az ebben a körben jelentkező szigorú jótállási és szavatossági helytállási kötelezettség miatt rendkívül fontos, hogy a biztosítási fedezet ne csak a beruházás megvalósításának időtartamára, hanem az azt követő helytállási kötelezettség időtartamára is kiterjedjen.

A **biztosítási esemény** olyan, a biztosított tevékenység gyakorlására irányuló foglalkozási szabály megszegése, amely következményként megalapozza a biztosított kártérítési kötelezettségét.

A kártérítési kötelezettség megnyilvánulhat valamely gép, berendezés, létesítmény, műtárgy elkészítése, átalakítása, felújítása körében szükséges műszaki tervdokumentáció elkészítése és tervezői művezetése körében elkövetett cselekményekre mulasztásokra.

A **biztosított** a mérnöki, építészeti tevékenység végzésére jogosult - névjegyzékben szereplő - személy, illetve külön megállapodás alapján terjed ki a biztosított alvállalkozóinak közreműködőinek tervezési tevékenysége is abban az esetben, ha erre a tevékenységre más biztosítási védelem nem áll fenn.

A **biztosítási védelem** a határozott időtartamra kötött szerződések esetében a szerződés hatálya alatt okozott, bekövetkezett és bejelentett károkra, határozatlan időtartamra kötött szerződések esetében a biztosítási szerződés hatálya alatt okozott, de a szerződés megszűnését követő ötödik év december 31-ig bekövetkezett és a biztosító részére bejelentett károkra terjed ki.

Kizárt a kockázatviselés köréből:

- az atomenergiával vagy radioaktivitással összefüggésben álló kár,
- államigazgatási jogkörben okozott kár,
- azon kártérítési kötelezettségek, amelyek oka talaj-, víz- vagy levegőszennyezés,
- szabadalmi, védjegy- és szerzői jog megsértéséből eredő kártérítési kötelezettségek,
- szerződések nem vagy nem kellő időben történő teljesítése,

- a tervezett létesítmény kivitelezésének időtartama és a határidőkre vonatkozó nyilatkozattétel,
- költségkeretek és hitelek túllépése,
- jelzálog nem megfelelő kezelése,
- kutatási, fejlesztési tevékenység hibájából eredő kártérítési kötelezettség.

A biztosított sajátos kötelezettsége, hogy nem csak a biztosítási esemény bekövetkezését köteles a biztosítónak bejelenteni, hanem azt is, ha vele szemben olyan kártérítési igényt érvényesítenek, illetve ellene olyan kártérítési igény miatt indul polgári peres vagy büntetőeljárás, amely biztosítási esemény lehet.

1.2.11. Gazdasági társaságok vezető tisztségviselőinek és a felügyelő bizottság tagjainak felelősségbiztosítása

Szintén önkéntes felelősségbiztosítási szerződés keretében valósítható meg a gazdasági társaságok vezető tisztségviselői által okozott károk biztosítása.

A gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. törvény rendelkezései értelmében a vezető tisztségviselők által harmadik személynek okozott kárért a társaság tartozik felelősséggel. A vezető tisztségviselő az általa okozott károkért a társaság felé tartozik felelősséggel a polgári jog általános szabályai szerint. A felügyelő bizottság (illetve annak tagjai) - mint a társaság működésének ellenőrzésére hivatott szervezet - tevékenységükért a társaságnak tartoznak felelősséggel az ellenőrzési kötelezettségük

megszegésével okozott károkért. A felügyelő bizottsági tagok felelőssége a társasággal szemben korlátlan és egyetemleges.

Ez a jogszabályi háttere annak a speciális helyzetnek, hogy ennél a felelősségbiztosítási módozatnál a felelősségbiztosítási szerződést számos esetben lényegében a potenciális károsult, maga a társaság köti.

A felelősségbiztosítási szerződés **biztosítottjai** a vezető tisztségviselők illetve felügyelő bizottsági tagok. A szerződést szerződő félként a gazdasági társaság köti, biztosítottnak a szerződésben személy szerint megjelölt vezető tisztségviselők és felügyelő bizottsági tagok minősülnek.

A **biztosítási esemény** a szerződő fél társaság vezető tisztségviselői, vagy felügyelő bizottsági tagjai által e minőségükben, az e tisztségből származó kötelezettségeik megszegésével a társaságnak okozott olyan kár, amelyért a magyar jog szabályai szerint kártérítési kötelezettségük megállapítható. A biztosítási esemény bekövetkezése esetén a kártérítés jogosultja a társaság.

A biztosítótársaságok többnyire kizárják kockázatviselésből **azokat a károkozásokat**, amelyek

- a) külföldön következtek be,
- b) megfizetésére a biztosítottat külföldi bíróság, illetve külföldi választott bíróság vagy más külföldi hatóság kötelezte,
- c) nem belföldi fizetőeszközben merült fel,

- d) a biztosított terhére megállapított kötbér, bírság, pénzbüntetés, egyéb pénzügyi szankció formájában jelentkezik,
- e) a biztosított jogszabályban előírt felelősségénél szigorúbb, szerződésben vagy egyoldalú nyilatkozatban vállalt helytállási kötelezettségén alapul.
- f) Nem biztosítható az, aki nem felel meg az adott vezető tisztségviselőkre vonatkozó, jogszabályban előírt személyi feltételeknek és ezek alóli igazoltan felmentést nem kaptak, valamint ha a társaság tevékenységét nem a jogszabályban meghatározott hatósági engedélyek birtokában, s nem a szükséges egyéb feltételek meglétében folytatja.

A biztosítások ebben a körben is jellemzően - külön megállapodás és díjfeltételek hiányában - **limitált önrészes biztosítások**. Az önrész mértéke általában 10%, fix összegben legalább tízezer forint. A biztosított által választott biztosítási összeg a szerződésben kerül meghatározásra.

A biztosító kockázatviselése a **szerződés hatálya** alatt okozott károkra terjed ki, de nem kizárt a szerződő felek olyan megállapodása, melynek alapján az alapszerződésben meghatározott kockázatokat, illetve a károk fedezetét mindaddig viseli, amíg a tisztségviselőnek a kárra vonatkozó jogszabályi kártérítési kötelezettsége fennáll, azzal, hogy a kockázat csak a szerződés hatálybalépése és megszűnése között eltelt időtartam alatt végzett tevékenységből eredő károkra terjed ki.

A biztosítások ebben a körben határozott időtartamúak a biztosított megbízatásának lejáratáig tartanak.

A biztosítás a Magyarország területén, belföldi fizetőeszközben bekövetkezett és érvényesített károkra nyújt fedezetet.

A biztosító a kifizetett kártérítési összeg **megtérítését követelheti** a biztosítottól, ha az a kárt szándékosan vagy súlyosan gondatlanul okozta. Súlyosan gondatlan a károkozás, ha a kárt a biztosított a megbízásra vonatkozó szabályok kirívóan súlyos megsértésével okozta.

A szokásosnál nagyobb jelentőséggel bír a vezető tisztségviselők felelősségbiztosítása körében a szerződő fél illetve a biztosított adatközlési és változásbejelentési kötelezettsége. A biztosított feladatai és határköre igazolása körében köteles átadni a létesítő okirat illetve a megbízását tartalmazó okirat egy-egy példányát is és azok lényeges változását köteles a biztosítónak írásban bejelenteni. Lényeges módosításnak minősül különösen a jegyzett tőke mértékének, a társaság tevékenységi köreinek, valamint a vezető tisztségviselő jogállását, feladatait, hatáskörét illető rendelkezések bármilyen változása.

1.3. Fokozott veszéllyel járó tevékenységek biztosítása

A fokozott veszéllyel járó tevékenységek körében is szép számmal fordulnak elő kötelező biztosítások (pl. kötelező gépjármű felelősségbiztosítás, üzemi felelősségbiztosítások).

Tekintettel arra, hogy a potenciális károsultak általában a szakértelemmel rendelkező károkozókkal szemben laikusok, a biztosítás kötelező jellege az ő védelmüket kívánná szolgálni, ill. kell, hogy szolgálja.

A kötelező biztosítások között a kötelező gépjármű felelősségbiztosítás körében találkozhatunk egyedül külön jogszabállyal a Ptk. felelősségbiztosításra vonatkozó rendelkezéseit kiegészítendő és egyedül ebben a jogszabályban fedezhetjük fel egyelőre azokat a jelenségeket (kockázatkizárások szűk köre, a közvetlen perlés lehetősége), melyek a károsulti érdek fokozottabb védelmét célozzák és elfogadhatóan szolgálják. Ez a kijelentés igaz a 2000. végéig hatályban lévő 58/1991. (IV.13.) Korm. rendeletre és a 2001. január 1-én azt felváltó új jogszabályunkra is.

Meglepő következtetés, hogy ez a szabályozás volt az úttörő, és mégis az újabbak kevésbé képesek beölteni károsultvédő funkciójukat.

1.3.1. A kötelező gépjárműfelelősség-biztosítás

A rendelet szerint gépjármű a közúti forgalomban akkor vehet részt, ha üzembentartója rendelkezik érvényes gépjármű felelősségbiztosítással. A szerződéskötési kötelezettség a gépjármű mindenkor üzembentartóját a jármű első forgalomba helyezésétől a forgalomból történő végleges kivonásáig terheli.

A biztosító a szerződés alapján megtéríti a gépjármű üzemeltetése során okozott károkat, értve ezalatt a gépjármű

üzemeltetésével összefüggésben bekövetkezett üzemi balesetből eredő károkat is.

A biztosítási esemény:

- a gépjármű üzembentartója által, az e körben okozott kárért fennálló felelősség, illetve e címen a biztosítással szemben érvényesített kárigény;
- a gépjármű üzembentartóját - munkáltatói minőségben - üzemi balesetért terhelő felelősség, illetőleg e körben vele szemben érvényesített kárigény;
- ismeretlen, vagy felelősségbiztosítással nem rendelkező üzembentartó esetén belföldön érvényesített kárigény, melyet a Magyar Biztosítók Szövetségével szemben lehet érvényesíteni.

Biztosított a gépjármű üzembentartója, aki zömmel a gépjármű tulajdonosa vagy a forgalmi engedélybe bejegyzett személy.

A jogszabály kidolgozott szankciórendszert tartalmaz a **biztosítási fedezet fenntartásának biztosítása** érdekében. Ennek lényege, hogy a gépjárművet forgalomba helyezni, annak tulajdonjogával kapcsolatban a forgalmi engedélybe bejegyzést tenni, rendszámtáblát cserélni és a gépjármű időszakos műszaki felülvizsgálatát elvégezni csak a felelősségbiztosítási fedezet fennállásának igazolását követően lehet.

A biztosító köteles a szerződés megkötéséről illetve megszűnéséről a Belügyminisztérium központi gépjárműnyilvántartó hivatalát. Ennek alapján megállapítható, hogy a

gépjármű rendelkezik-e megfelelő biztosítási fedezettel vagy sem. Ha a fedezet hiánya megállapítást nyer, értesíteni kell az illetékes rendőrhatalóságot, amely felhívja az üzemeltetőt a felelősségbiztosítási fedezet fennállásának igazolására. Ennek elmaradása esetén a gépjármű forgalmi engedélye és rendszámtáblája határozattal visszavonásra kerül.

A rendelet mindkét szerződő fél vonatkozásában kötelezést tartalmaz a szerződés létrehozására: az üzemeltető köteles a felelősségbiztosítási szerződést megkötni a biztosító pedig köteles a szerződő fél ajánlatát elfogadni. Az ajánlatát visszautasításának joga a biztosítót csak szűk körben illeti meg, mégpedig abban az esetben, ha az ajánlattevővel korábban már kötött szerződést, és ezt biztosító felmondta, vagy az adott biztosítóval szemben korábban fennálló szerződése a díj nem fizetése miatt megszűnt. A biztosító visszautasítási lehetősége a korábbi biztosítási időszakot követő 1 évig áll fenn - ezt követően szerződés kötésétől nem zárkozhatsz el.

A biztosító képviselője, perbeli részvétele körében a Ptk. szabályait kell alkalmazni, tehát a marasztaló ítélet hatálya a biztosítóra csak akkor terjed ki, ha a perben részt vett, ill. a részvételtől lemondott. Kivételt képez ez alól, ha a károsult és a biztosított közötti perben elutasító ítélet született.

A károsultat megilleti az a lehetőség, hogy igényét közvetlenül a biztosítóval szemben érvényesítse. Ebben az esetben az elutasító ítélet hatálya akkor is kiterjed a biztosítottra, ha a perben nem vett részt.

A biztosító teljesítésének mértékére általában a polgári jogi (munkajogi) kártérítési szabályokat kell irányadónak tekinteni, azzal, hogy nem terjed ki a felelősségbiztosítási fedezet:

- a károkozó üzemeltetése alatti gépjárművekben elhelyezett, nem az abban utazók személyi használatára szolgáló vagyontárgyakra;
- a biztosítási jogviszony tárgyaként megjelölt gépjárművekben keletkezett károkra;
- közös üzembentartók egymás közötti kárai közül az ún. dologi károkra, illetve az elmaradt haszonra;
- sugárzó anyagok és termékek hatására keletkező károkra;
- útburkolati károkra, amelyek nem egy gépjárműbaleset következményei;
- a gép munkagépként történő használata során okozott károk;
- álló járművek fel- és lerakódása során okozott károk;
- verseny, illetve edzés során - kivéve a nézők életében, vagyonában, stb. - okozott károkat;
- baleset nélküli környezetszennyezéssel okozott károk (levegőkárosítás);
- a gépjármű folyamatos állagromlásából adódó károk.

A szerződés határozatlan idejű, a biztosító kockázatviselési kötelezettsége a szerződés megszűnését követő 60 napon belül bekövetkező káreseményekre terjed ki. Ezt követően - a szerződéssel nem rendelkező gépjármű által - illetve ismeretlen gépjármű által okozott károkat a kötelező gépjármű felelősségbiztosítási módozatot művelő biztosítók által létrehozott alap, a Kártalanítási Számla téríti meg.

A Kártalanítási Számla által teljesített kártérítés korlátozott, a károsult csak a társadalombiztosítás, illetve más vagyron és felelősségbiztosítás útján meg nem térülő kárait érvényesítheti.

A biztosítási időszak azonos a naptári évvel. Az üzembentartás szünetelésének igazolása a biztosítási szerződés szünetelését is eredményezheti.

A biztosító - regresz-joga alapján - az általa teljesített kártérítés megfizetését követelheti

- attól, aki az üzembentartó engedélye nélkül vezetve okozott kárért felelős,
- szándékos károkozás esetén,
- a biztosítottól, ha a gépjárművet alkoholos vagy hasonlóan ható szertől befolyásolt állapotban, illetőleg vezetői engedély nélkül vezették, illetve a gépjármű vezetését ilyen személynek adták át,
- segítségnyújtás elmulasztásával, ill. szándékos veszélyeztetéssel okozott kár esetén,
- adatszolgáltatás, változás-bejelentés elmulasztása, ha ez a biztosító fizetési kötelezettségét befolyásolja.

A 2001. január 1-én hatályba lépő új rendelet struktúrájában nagyon hasonló a jelenleg hatályos szabályozáshoz - jogharmonizációs kötelezettségünkre tekintettel azonban - számos a károsultvédelem szempontjából lényeges újítást vezet be.

1. Azonos a szerződő felek kölcsönös szerződéskötési kötelezettsége. Kifejezett - új - rendelkezést tartalmaz a felelősségbiztosítási fedezet fenntartására vonatkozóan.

2. Lényegében fennmarad a biztosítási fedezet fennállásának ellenőrzésére kialakított struktúra azzal, hogy az ezzel kapcsolatos eljárás átkerül a BM Központi Adatfeldolgozó, Nyilvántartó és Választási Iroda illetve a jegyző hatáskörébe.

Lényeges változás azonban, hogy az ellenőrzést a jogszabály rendszeressé teszi azzal, hogy előírja a Hivatal számára a központi gépjármű-nyilvántartás és a kötvény-nyilvántartás adatait és összeállítja az érvényes szerződéssel nem rendelkező gépjárművek listáját. A gépjárművet akkor kell biztosítatlannak tekinteni, ha a következő összevetés alkalmával sem rendelkezik érvényes felelősségbiztosítással.

1.3.2. Környezetszennyezési felelősségbiztosítás

Környezetünk védelme, megóvása Magyarországon is mindannyiunk közös érdekévé, összetársadalmi üggyé vált. A leggondosabb előrelátás ellenére mégis történhetnek károk, melyek meghatározott körére környezetszennyezési felelősségbiztosítás létesíthető. A vállalkozók már korábban is találkozhattak és élhettek ezzel a lehetőséggel, mivel a régebbi vagyonbiztosítási módzatok tartalmaztak a felelősségi fejezeteikben környezetszennyezési fedezetet, de az nagyon korlátozott volt, a kártérítési felső határ mindössze egy millió forintig terjedt.

A környezetszennyezési károk az élővilág, a levegő, a talaj, a vizek szennyezését jelentkezik. Akkor biztosíthatók, ha károsodások a szennyezés elhárítását szolgáló, vagy technológiai rendeltetésű berendezések baleseti eredetű, hirtelen bekövetkező, véletlenszerű meghibásodása következtében keletkeztek. A biztosító társaságok a

biztosított helyett a károsult/ak/nak azokat a környezetszennyezési károkat térítik meg, amelyekért a magyar polgári jog szabályai szerint kötelezettséggel tartozik.

A környezetszennyezési felelősségbiztosítás kérdését a biztosító társaságok - az előzőekben vázolt okok miatt - óvatos tartózkodással kezelik. A kis limit igényű partnerek kiszolgáltatása nem okoz számukra különösebb problémát és a potenciálisan nagy károkozók biztosítása is megoldható, rendszerint egyedi szerződés formájában.

A díjmeghatározás módja

A díjmeghatározásnál a kockázattal arányosság elvét a környezetszennyezési felelősségnél is érvényesíteni kell. Nagy gondot okoz a biztosítótársaságoknak annak megállapítása, hogy a vállalkozás a tevékenységével milyen állapotú környezetet veszélyeztet. A már korábban szennyezett, hosszú idő alatt kialakult környezeti károkért való kártérítési kötelezettséget a szerződésekben nem vállalhatják. A szakértői eljárást igénylő kockázatfelmérés ezért egyedileg történik.

A díjszámítás alapjaként a biztosítótársaságok eltérő adatokat vehetnek igénybe. Vannak, amelyek számolnak a vállalkozás teljes évi forgalmával és a választott kártérítési felső határral, de vannak akik - egyszerűsített módon - a fizetendő biztosítási díjat csak az éves limithez arányítják.

A kártérítés terjedelme

A biztosítótársaságok kártérítési kötelezettsége a szerződésben meghatározott, a biztosított által választott káreseményenkénti és évenkénti kártérítési összegig terjed. Ebben a kötvény típusban a biztosítók nagyobb szerepet szánnak az önrészesedésnek, mint más esetben. A kármegelőzés fokozása, az érdekeltség erősítése miatt az önrészesedés mértéke - amit minden kárból maga a károkozó visel - elérheti adott esetben a 20-30 %-ot is, abszolút értékben meghatározva pedig a több százezer forintot.

Biztosítással nem fedezett károk

A környezetszennyezési felelősségbiztosítási kötvények is tételesen felsorolják, hogy a kockázatviselés köre mire nem terjed ki. A már korábban ismertetett biztosítással nem fedezett károk blokkjában részletezett károkon túl fontosak még a következők:

- a szolgáltatás-felelősség körében, a szerződő félnek okozott,
- a biztosított által növényvédő szerek, mezőgazdasági kemikáliák felhasználásával, kiszórásával, kijuttatásával okozott,
- jogszabályban vagy szerződésben meghatározott többletköltséggént, valamint a termelési folyamat leállításából, szüneteltetéséből származó gazdasági hátránnyként jelentkező (pl. kötbér, bírság, jutalom túlóra, sürgősségi felár, termelés, szolgáltatás kiesés, elmaradt haszon, állásidőre kifizetett bér, többletköltség vagy egyéb veszteség, stb.),
- lassú, folyamatos vagy rendszeresen ismétlődő környezetszennyezési,
- magukban a szennyezést okozó, előidéző dolgokban okozott,
- a nem hirtelen, váratlan, balesetszerűen bekövetkezett

- károk és káresemények.

1.3.3. Légijármű felelősségbiztosítás

A légügyi hatóságok és a nemzetközi légügyi egyezmények számtalan kötelezettséget írnak elő a légijárművek üzemeltetői számára, amelyek közül egyik legfontosabb a felelősségbiztosítás megkötése. A légijárművek üzemeltetési engedélyének feltétele nemzetközi útvonalon való repülés esetén, továbbá a repülőtéri engedély (légtér és repülőtér használat) előfeltétele a meghatározott összegre szóló felelősségbiztosítás.

A biztosító társaságok általában a belföldi biztosítások alapján Európa, FÁK, Törökország területén és légterében azokra a másnak okozott károkra nyújtanak fedezetet, amelyekért a légijármű tulajdonosa vagy üzemeltetője a vonatkozó jog szerint törvényes kártérítési kötelezettséggel tartozik.

A biztosító felelősségbiztosítási fedezete a

- balesetből eredő személyi sérüléses,
- szerződésen kívül okozott dologi,
- a biztosított vagyontárgy lezuhanásával vagy kényszerleszállásával összefüggésben keletkezett szerződésen belül okozott dologi károk megtérítésére vonatkozik.

A kártérítés terjedelme

A szerződésekben vállalt kártérítési kötelezettség meghatározott összegre szól. A minimális kártérítési limit gyakran

jogszabályban, vagy nemzetközi egyezményben előírt. A kötvények a károsultnak - a limit erejéig - teljes körű kártérítést nyújtanak, önrészesedést nem vonnak le a kár összegéből.

Biztosítással nem fedezett károk

A már megismert általános kizárások (háború, sztrájk, terrorizmus, üzemszünet, bírság, egyéb veszteség, stb.) a légijármű felelősségbiztosításban is megtalálhatók.

Ezekén túl fontos lehet még a biztosított számára, hogy adott esetben a biztosító a károsultnak megfizetett összeget részben, vagy teljes egészében visszaköveteli a károkozó közrehatása miatt. Ez lényegében azt jelenti, hogy a biztosítás a biztosított számára nem nyújt teljes körű fedezetet, hanem abból a károkozónak is ki kell vennie a részét.

A biztosító a kifizetett kártérítési összeg visszatérítését követelheti a biztosítottól, ha a kárt:

- jogellenesen és szándékosan, vagy súlyosan gondatlanul,
- foglalkozás körében elkövetett szándékos veszélyeztetéssel okozta, illetve ha a biztosított vagyontárgy(at)
- ittasan, vagy bódulatot keltő szer hatása alatt vezették,
- légügyi hatósági alkalmassági bizonyítvány nélkül szállt fel,
- a hatósági engedélyben előírt létszámnál több személlyel, illetve az engedélyezetttnél nagyobb terheléssel szállt fel,
- megfelelő szakszolgálati engedély nélkül vezették, vezetésért szakszolgálati engedéllyel nem rendelkező személy részére átengedték (kivételek az oktatás).

1.3.4. Munkáltatói felelősségbiztosítás

Általánosan elterjedt, így elég közismert kifejezési forma az üzemi baleseti felelősség. Gyakran találkozhatunk még ma is vele, annak ellenére, hogy a jogszabály és a szaknyelv hivatalosan nem ezt használja.

A biztosító társaságok a munkáltatói felelősségbiztosítás alapján azt vállalják, hogy fedezetet nyújtanak azokra a kártérítési, illetve megtérítési követelésekre, amelyeket a biztosított alkalmazottainak, tagjainak, megbízottainak munka balesete miatt a biztosítóval szemben támasztanak, és amelyekért a magyar jog szerint kártérítési kötelezettséggel tartozik.

A biztosítás azokra a munkabalesetből származó károkra terjed ki, amelyeknél a munkabaleset a dolgozót

- a biztosított telephelyén - munkaidő alatt, vagy
- a biztosított telephelyén kívül, a biztosított rendelkezése folytán, vagy érdekében végzett munka során érte, ide értve a kiküldetés, a külszolgálat, a kihelyezés, stb. alkalmával a munkavégzéssel összefüggésben bekövetkezett munkabaleseteket is.

A kártérítés terjedelme

A korábban művelt egyes vagyonbiztosítások már tartalmaztak munkáltatói (üzemi baleseti) felelősségbiztosítási kockázatot, mégpedig a kártérítési kötelezettség korlátozása nélkül. Az önálló

módozatként megjelent biztosításokban a kártérítés már minden esetben limitált. Az önrészesedések alkalmazása terén már nagyobb eltérések tapasztalhatók. Vannak kötvények, amelyek meghatározott önrészt tartalmaznak és vannak, amelyek önrész nélküliek.

Biztosítással nem fedezett károk

A munkáltatói felelősségbiztosítás alapján a biztosítók nem térítik meg:

- Magyarország területén kívül történt munka balesetből eredő károkat, továbbá
- a foglalkozási megbetegedésből eredő, illetve munkahelyi-, munkaköri ártalom miatt támasztott igényeket,
- a dolgozókat munkahelyükre menet, vagy onnan távozóban, útközben ért balesetek miatti igényeket.

A biztosító a felelősségbiztosítás alapján kifizetett összeg megtérítését követelheti a biztosítottól, ha ez utóbbi kárt szándékosan vagy súlyosan gondatlanul okozta. Súlyosan gondatlan a károkozás akkor, ha a munka baleset oka a munkavédelmi szabályok olyan súlyos megsértése, amelyet a hatóság határozatával megállapít.

A biztosító társaságok ma már egységesen a kártérítési felső határ korlátozásával vállalják a szerződések megkötését. Az önrészesedés alkalmazása tekintetében találhatók különbségek, de egyre kevesebb az önrész nélküli biztosítás.

1.3.5. Termék-felelősségbiztosítás

A termékfelelősségről az 1994. január elsején hatályba lépett 1993. évi X. törvény rendelkezik. A törvény kimondja, hogy a termék gyártója, vagy importálója, illetve ha ezek nem állapíthatók meg, akkor a forgalmazója felel azokért a károkért, amelyeket a hibás termék valakinek az egészségében, testi épségében, vagy más dologban okozott. A termékfelelősség szigorú felelősség, nem tesz különbséget szerződéses vagy szerződésen kívüli jogviszonyban, sőt még jogtalan használat esetén is kártérítést ír elő. Tehát a gyártót a hibás terméke által okozott kárért - a világ országainak döntő többségében kialakult joggyakorlatnak megfelelően - ma már Magyarországon is az általánosnál szigorúbb felelősség terheli, így nem szükséges, hogy a kár a gyártó mulasztásának következtében álljon elő. A károsultnak csupán azt kell bizonyítania, hogy a termék hibás, hogy kára származott, és hogy a termék hibája és a kár között okozati összefüggés van.

A biztosító társaságok a termékfelelősség biztosítás alapján megtérítik a biztosított helyett a károsultnak azokat a véletlen-váratlan okból (balesetszerűen) valakinek a

- halála, testi sérülése vagy egészségkárosodása folytán bekövetkezett, valamint
- a más dologban okozott károkat, amelyeket a biztosított termékek közül a hibás termékek okoznak, és amelyekért a biztosított, mint a termék gyártója, importálója, forgalmazója a magyar jog szabályai szerint kártérítési kötelezettséggel tartozik.

A kártérítés terjedelme

A termék-felelősségbiztosítások a keletkezett károkat a szerződésben meghatározott - a biztosított által választott - kártérítési felső határig térítik meg, és minden egyes káresemény kárösszegéből meghatározott mértékű önrészesedést a biztosított maga visel.

Biztosítással nem fedezett kár

Az általános kizárásokon felül, a termék-felelősségbiztosítás kockázatviselési köre nem terjed ki

- földművelés, az erdőgazdálkodás, az állattenyésztés, a halászat és a vadászat feldolgozatlan termékei által okozott,
- a magában a hibás termékben és tartozékaiban keletkezett,
- az adott célra tervezett és méretezett termék eredeti célú felhasználásának, illetve felhasználhatóságának megghiúsulásából származó, vagy abban a formában előálló, hibás termék más termékkel való egyesítése, összeépítése, elegyítése, feldolgozása, megmunkálása során (időtartam alatt) keletkezett, továbbá ezen folyamatok következtében - magában az új termékben - keletkező károkra,

illetve

- a felülvizsgálatra, javításra, szervizelésre, cserére vagy a forgalomból való kivonásra történő visszahívás, továbbá a megsemmisítés költségeire,
- a hibás termék kijavításával, kicserélésével, illetve hibátlan termékkel való pótlásával kapcsolatos költségekre és egyéb kiadásokra.

A szerződés időbeni hatálya tekintetében találhatók különbségek. Általában a biztosító kockázatviselése a szerződés érvényességi ideje alatt gyártott termékek hibája miatt okozott, bekövetkezett és - a biztosítottnak a biztosítóhoz - bejelentett károkra terjed ki. Vannak azonban olyan kötvények, amelyek fedezete - külön megállapodás alapján - kiterjed a szerződés megkötése előtt forgalomba hozott termékekre is, továbbá meghatározott ideig - kártérítést nyújtanak a szerződés megszűnése után is. A többletvállalás külön-külön is, és kombináltan is előfordulhat.

Eltérhetnek a kötvények a területi érvényesség vonatkozásában is. Vannak csak belföldre szóló, vagy a világ meghatározott országaira, illetve térségeire szóló biztosítások. Fontos tudni, hogy az Amerikai Egyesült Államokba és Kanadába igényelt termékfelelősségi fedezetek - az eltérő jogrend és a kialakult ítélkezési gyakorlat miatt - minden esetben külön megítélés alá esnek.

2. Önkéntes vagy kötelező biztosítás

Közös vonása az egyes felelősségbiztosításoknak, hogy felmerülésüket végig kíséri az önkéntesség vagy kötelezés, a prevenciós szempontok figyelembevételének, a szerződéses és szerződésen kívüli károk elhatárolásának problémája.

Az önkéntes biztosítás a felek szabad elhatározása, a szerződési szabadság alapján létrejövő biztosítási forma.

Logikája a felelősségbiztosítás körében azon alapszik, hogy a technika fejlődésével szélesedik a károkozó magatartás lehetősége, a felelősség objektivizálódásával pedig csökken a kimentés esélye. Ésszerű tehát a potenciális károkozó számára vagyoni fedezet, helytállás biztosítása arra az esetre, ha jogi felelőssége megállapítható, kártérítési kötelezettsége keletkezik.

A felelősségbiztosítási szerződések körében gyakori - sőt ebben a körben a leggyakoribb - az ún. kötelező biztosítás, amelynek létrejöttében a jogszabályi előírásoknak lényeges szerepe van, hiszen a védendő érdek itt egyértelműen károsultak érdeke.

Érdekes, hogy a kötelező felelősségbiztosítás gondolata szinte egyidős a kártérítési kockázatra kidolgozott felelősségbiztosítási típusokkal. Csak akkor lehet ugyanis biztos a potenciális károsult, hogy kár esetén feltétlen kárfedezetre talál, ha a potenciális károkozó nem saját elhatározásából, hanem jogszabály vagy szerződés erejénél fogva felelősségbiztosítással rendelkezik. Úgy tűnik, hogy a kötelező felelősségbiztosítás gondolatának kiszélesítése nem mond ellent a piacgazdaságnak sem, bár ellenkező tendenciák is kimutathatók.

A kötelezés gondolata jelenik meg az egyes foglalkozások műveléséhez mind gyakrabban előírt szakmai felelősségbiztosításoknál. Akár a személyi vagy vagyoni károkozás lehetőségével bíró szellemi foglalkozásokhoz, akár a környezetre különösen veszélyes tevékenységekhez rendelt felelősségbiztosítási kötelezettségekre gondolunk. Fejlett piacgazdasággal rendelkező országokban sem ismeretlen az üzemi balesetekre vonatkozó kötelező munkaadói felelősségbiztosítás. Visszatérő, gyakran az

állami politika rangjára emelt kísérlet a kötelező biztosítás bevezetése a környezeti- és termékfelelősség körében.

Ellenkező tendenciát mutat, a teljes körű kötelező felváltása a limitált biztosítási kötelezettséggel és önkéntes kiegészítő biztosításokkal éppen a legrégebb és legátfogóbb felelősségbiztosítás, a gépjármű felelősségbiztosításban. E hullámvázások oka nem kis mértékben az, hogy a piacon versenyben lévő biztosítók sem feltétlen hívei a kötelező biztosítás gondolatának.

Mielőtt az elemzéssel tovább haladnánk el kell oszlatnunk azt a fogalmi zűrzavart, amely a kötelező biztosítások szerződési jogi megítélésében uralkodik.

Három fogalom szerepel a különböző forrásokban - a kötelező biztosítás, a biztosítási kötelezettség, illetve a szerződéskötési kötelezettség - lényegében azonos mögöttes tartalommal.

Novotni professzor megkülönbözteti a kötelező biztosítási jogviszonyokon belül az „ex lege” biztosításokat, amelyek jogszabályi rendelkezésen alapulnak, a feleknek jognyilatkozatot sem kell tenniük (pl. a korábbi 40/1970. Mt. rendeletben szabályozott kötelező gépjármű felelősségbiztosítási jogviszony).

A biztosítási kötelezettséget, amikor jogszabály azt írja elő, hogy valamely foglalkozás gyakorlása, tevékenység folytatása csak biztosítási fedezet mellett folytatható.⁶⁶

⁶⁶ [BIZTOSÍTÁSI SZERZŐDÉSEK]

Nem sokat segít a dogmatikai tisztánlátásban a Bit. vonatkozó szakasza sem, hiszen rövid három bekezdésben egyszerre, azonos tartalommal használja a kötelező biztosítás, a biztosítási kötelezettség és a szerződéskötési kötelezettség fogalmát.⁶⁷

A tartalmi vizsgálat alapján megállapítható, hogy a kötelező biztosítás semmiképpen nem azonosítható a szerződéskötési kötelezettséggel, nem érvényesül ugyanis ebben a körben a szerződéskötési kötelezettség leglényegesebb momentuma, a jogviszony létrehozására irányuló bírói alakító jog - pl. ha egy ügyvéd nem köt felelősségbiztosítási szerződést, jogszerűen nem folytathatja a tevékenységét, de a bíróság a szerződést ekkor sem hozza létre.

Lényegében és tartalmában a törvény a Novotni professzor által használt „biztosítási kötelezettség” fogalmával azonosul, tiszteletben tartava azonban a jogalkotásban és a gyakorlatban elterjedt szóhasználatot, a dolgozatban, mint kötelező biztosítást említem.

A kötelező biztosítások, ezen belül a kötelező felelősségbiztosítás célja, hogy a „különösen kárveszélyes” tevékenységekből (tömeges a károkozás veszélye pl. gépjármű üzemeltetése, magas a fenyegető kár előfordulási gyakorisága, esetleg mértéke pl. orvosi, ügyvédi tevékenység, a károkozást követően az eredeti állapot helyreállítására nincs lehetőség pl.

⁶⁷ Bit. 69. §

személyi sérüléssel járó károkozások, stb.) eredő károkozások fedezésére széles kockázatközösség létrehozása.⁶⁸

A kötelező jelleg magában hordozza azt, hogy a károkozó mentesítésén túl - aki maga is akár anyagilag, akár szakmailag ellehetetlenülhet - előtérbe kerülnek a károsult védelmének szempontjai.

⁶⁸ A Bit. 69. §-a, illetve 9. számú melléklete értelmében az alábbi tevékenységekből eredő kártérítési kötelezettségek fedezésére a tevékenység folytatására jogosult köteles felelősségbiztosítási szerződést kötni:

- gépjármű üzemben tartása;
- lőtér üzemeltetése;
- nem állami szociális intézmény fenntartása;
- nem állami gyermekellátást végző intézmény fenntartása;
- felvonók és mozgólépcsők ellenőrzése;
- pénzfeldolgozási tevékenység;
- műszaki termékek megfelelőségét vizsgáló, ellenőrző és tanúsító tevékenység;
- gázértékesítési tevékenység;
- külön törvényben meghatározott tevékenységek (pl. ügyvédi, orvosi, gyógyszerészeti, felszámoló, könyvvizsgálói tevékenység, vadászat, őrző-védő szolgálat);

3. A biztosítási összeg, mint tipizálási szempont

A biztosítási összeg szempontjából megkülönböztethetünk a teljes kár megtérítésére irányuló és limitált biztosítást, mely utóbbinak a lényege, hogy a biztosító meghatározza, hogy - káreseményenként és biztosítási időszakonként - mi a kártérítés legmagasabb összege. A kártérítési limitet maghaladó részében a kárt a biztosított károkozó köteles megfizetni.

A felelősségbiztosítások körében korábban - a Ptk-ban megfogalmazott teljes kártérítés elvével összhangban - szinte általánosan érvényesült a teljes kártérítés elve, azaz, hogy a biztosító a biztosított által okozott valamennyi kárt megtérítette.

Az okozott kár teljes megtérítését tartalmazó szerződések felelnek meg leginkább a károsulti érdekeknek, hiszen a kártérítés célja is az, hogy a károsult - lehetőség szerint hosszadalmas, esetlegesen a biztosító vagy a biztosított károkozó, esetleg mindkettőjük elleni külön-külön pereskedés nélkül - olyan helyzetbe kerüljön, mint a károkozást megelőzően volt, azaz mintha a károkozás be sem következett volna.

A kötelező biztosítások vonatkozásában ennek azért nem lehetne akadálya, hiszen a biztosítási díjak - tekintettel arra, hogy a felelősségbiztosítási szerződés megkötése általában feltétele a biztosított tevékenység folytatásának - feltétlenül befolynak. Ennek ellenére a kötelező biztosítások körében is gyakorlatilag teljes egészében elterjedt a limitált biztosítások alkalmazása.

A teljes kártérítés elvének sérelmét jelenti a ma már szintén általánosan alkalmazott önrész kikötése, azaz, hogy a kár egy meghatározott részét (általában 10%-át) a biztosított maga köteles viselni.

A limitált önrészes biztosítások logikája a kártérítés - másodlagos - preventív funkciójával indokolható, vagyis azzal, hogy kikötésük mellett a károkozó biztosítottnak is részt kell vállalnia a kár megtérítésében, ez azonban nem sértheti a károsultat védő teljes kártérítés elvét. A preventív funkció eredménye, hogy az önrész fizetési kötelezettség tudatában a potenciális károkozó nagyobb figyelmet tanúsít, ezáltal a gondatlan jellegű károkozások mennyisége lecsökken, kevesebb lesz.

4. Összegzés

Igazolva látszik, hogy az elégtelen szabályozás teljes káoszt eredményezett a felelősségbiztosítások piacán: a szerződési feltételek számtalan következetlen, átgondolatlan, indokolatlan rendelkezést tartalmaznak. Logikátlan és aránytalan a biztosítási számtan: a fedezett kockázat veszélyessége és a biztosítási limithatár között nem egyszer mély szakadék húzódik.

Csak ha az itt bemutatott szabályzatok legkirívóbb hiányosságait szedjük csokorba:

1. Nem kezelik kellő súllyal a biztosítók a biztosítás kötelező jellegét. Ha azonos szabályokat alkalmaznak (ld. könyvvizsgálók és adószakértők felelősségbiztosítása) a kötelező és önkéntes biztosítások körében, az óhatatlanul a kötelező jelleg rovására megy.

2. Jelenleg a rendszer egyik legnagyobb hibája, hogy nem képes biztosítani a már megkötött szerződések fenntartását, sőt kirívó példaként az is előfordul, hogy kötelező biztosításhoz kötött tevékenység jogszerűen gyakorolható biztosítási fedezet hiányában (ld. biztosítási alkuszok), mert a felelősségbiztosítási szerződés megkötését elegendő utólag igazolni.

Ennek hiányában felértékelődnek azok a nem jogszabályi kötelezettség nyomán, hanem zömmel egy-egy szakma presztízsének védelme érdekében önkéntesen alakítja ki a fenntartás rendszerét.

Pedig pozitív példa akadna, gondoljunk csak a kötelező gépjármű felelősségbiztosítási jogszabályok által kialakított ellenőrzési mechanizmusra, vagy az orvosi felelősségbiztosítási szerződések megszűnése körében a biztosító tájékoztatási kötelezettségére.

3. Jogszabály iránymutatása hiányában rendkívül következetlen a biztosítási kártérítési limitek meghatározása. Ahol jogszabályi utalást találunk ott sem világos, hogy annak meghatározása milyen alapon történt.

Érthetetlen például, hogy míg egy biztosítási alkusznak káreseményenként huszonötmillió forint összegig kell felelősségbiztosítással rendelkeznie, addig közjegyzők esetében elegendő hétmillió forint, könyvvizsgálók esetében ötmillió forint, személy- és vagyonvédelemmel foglalkozók részére pedig akármilyen jelképes összegű biztosítási fedezet.

Nem csak a limit alsó határa jelent problémát, hanem a felső is: hiszen az általános tíz-húszmillió forintos felső limit manapság egyáltalán nem tekinthető „gavallérosnak”, különösen ha ehhez hozzáadjuk, hogy a potenciális károkozók legjobb szándékuk ellenére sem tudnak a szabályzatban meghatározottnál magasabb biztosítási fedezethez jutni.

Nem biztosított a biztosítási összegek ártérítelése sem: az orvosi felelősségbiztosítási szerződésekben pl. a biztosítók hosszú évek óta nem hajlandóak elmozdulni az ötmillió forintos határról.

4. A kártérítési limit és az önrész kikötése mellett a teljes kártérítés elvét sérti az, hogy a biztosítás általában nem, vagy csak kifejezett kikötés esetén külön díjfeltételek mellett terjed ki az elmaradt haszonra, annak ellenére hogy a megtérítését a károsult egyébként a kártérítés általános szabályai szerint követelheti illetve a károkozó azt köteles a károsultnak megtéríteni.

5. Rendkívül aggályos néhány a biztosítási feltételekben alkalmazott tipikus kockázatkizárás.

Nem vállal fedezetet a biztosító például:

- a bűncselekménnyel okozott károkért, holott az minden tekintetben kielégítené a biztosíthatóság kritériumait;

Komoly károkat okozhat pl. az ügyvédi, könyvvizsgálói tevékenység körében az okirat hamisítás, pénz és értékkezeléssel foglalkozók körében a különböző vagyon elleni bűncselekmények, stb. melyek komoly károkat okozhatnak, de biztosítási fedezet hiányában megtérülésükre nem sok esély mutatkozik.

- üzleti titoksértéssel okozott károkért, az összeférhetetlenségi szabályok megsértéséből eredő károkért, pl. vezető tisztségviselők károkozásai, felszámolók felelőssége;

Az ebben a körben okozható károk pedig mondhatni tipikusak, gondoljunk csak a tisztségek halmozódására és az ebből óhatatlanul adódó gondatlan vagy esetleg szándékos károkozásokra.

- orvos-esztétikai beavatkozások körében okozott károkért, annak ellenére, hogy az itt fenyegető - zömmel maradandó és feltűnő személyi sérülések veszélye nagy és meglehetően gyakran fordulnak elő olyan káresemények pl. a tájékoztatási kötelezettség elmulasztása, műtéti eszközök „bennefelejtése” a betegben stb., melyek egyébként egy életmentő műtét esetén kétséget kizáróan megalapozzák a biztosító helytállási kötelezettségét;
- pénz, értékpapír elvesztése, elveszése pl. ügyvédi letétkezelési tevékenység körében, holott ez klasszikusan ügyvédi tevékenység, mely számtalan veszélyt hordoz magában.
- szinte soha nem tartozik a fedezett körbe a jogszabályban előírtnál szigorúbb felelősség vállalása illetve az ebből eredő károk fedezése, holott egyre gyakrabban fordul elő pl. a klasszikusan gondossági jellegű tevékenységek körében az eredményért való felelősségvállalás.

6. Általánosan alkalmazott gyakorlat, hogy a biztosító a kockázatviselést a potenciális károkozók személy szerinti megnevezéséhez köti (pl. vezető tisztségviselők, felügyelő bizottsági tagok, szabadalmi ügyvivői irodák, társaságok tagjai).

Ennek logikája feltehetőleg abban van, hogy utólag pl. a biztosítási esemény bekövetkezését követően ne lehessen újabb személyeket, illetve az általuk okozott károkat „fedezet alá vonni” Ezzel együtt is az a véleményem, hogy az érintett személyi változások a létesítő okiratokkal illetve azok módosításával, egyéb

okiratokkal jól dokumentálhatók, a változásbejelentési kötelezettség pontos és szigorú meghatározásával ezek a problémák kiküszöbölhetők.

7. Rendkívül színes képet mutatnak a szabályzatok a közreműködőért való felelősség kérdését illetően, még azokban az esetekben is, ahol a közreműködő igénybevétele tipikus. Pontatlan a szabályzatokban a közreműködők körének meghatározása.

A fenti kizárások célja nyilvánvalóan az, hogy - az adott kockázat fokozottan kárveszélyes jellegéhez, gyakoriságához képest - ne rójanak túlzott terhet a biztosítókra. Egyre kevésbé igaz viszont a másik indok: a fizetőképes kereslet hiánya.

Akkor azonban, amikor általánosan elismert tény a felelősség objektivizálódása és szigorodása, az elvárhatóság követelménye a mindennapi életviszonyok tömegében már rég nem elégíthető ki a diligens pater familias mércéje szerinti magatarás tanúsításával, nem engedhető meg sem az, hogy a károk társadalmi elosztásának ez a kiváló eszköze a felelősségbiztosítás kiüresedjen sem az hogy a pénzen vett felelőtlenség eszközévé váljon.

Erre tekintettel sürgető feladat a jogalkotás számára a felelősségbiztosítások szabályanyagának körültekintő összefoglalása addig, amíg az a klasszikus magánjogi elvek viszonylagosan tág keretei között a szerződési szabadság és a kötelezés határán megvalósítható és még azt megelőzően, hogy drasztikusabb állami beavatkozás válik szükségessé.

V. A károsulti érdekek védelmének jövője

1. Közjogi (felügyeleti) eszközök

A magánjogi jellegű biztosítási jogviszonyokba történő állami beavatkozásért mindig is a jogosulti oldalon elhelyezkedő gyengébb fél, a biztosított érdekeinek sérelme indukálta.

A sérelem gyökerei abból erednek, hogy a kötelezett pozícióban lévő jelentős vagyoni és szakértői háttérrel rendelkező biztosító „akarva-akaratlanul” erőfölénybe került azáltal, hogy szerződési feltételeit egyoldalúan dolgozhatta ki. Nem is szükséges, hogy a szerződésekben hemzsegiessenek a tisztességtelen, jogellenes kikötések, elegendő csupán az, hogy a bonyolult jogi-pénzügyi szaknyelven fogalmazott, sűrű apró betűkkel szedett szöveg helytálló értelmezése meghaladja az „átlagbiztosított” képességeit.

E visszásságra először a bírói gyakorlat reagált, de nem maradt el sokáig az állami beavatkozás sem, elsőként Svájcban 1885-ben megalakult az első biztosítás-felügyelet.

A biztosítás-felügyeleti rendszerek alapvetően két szempont alapján polarizálódnak. Az egyik végponton az angolszász jogrendszerekben elterjedt ún. szolvencai-típusú felügyeletek helyezkednek el - melyek a biztosítási tevékenység pénzügyi feltételeinek ellenőrzésére helyezik a hangsúlyt, az ellenőrzés a pénzügyi biztonság megteremtésére és folyamatos fenntartására összpontosul - a másikon a német mintára működő materiális felügyeleti rendszerek, melyeknek lényege a kiterjedt engedélyezési

jogkörökben és a jogszabályban meghatározott személyi, tárgyi, pénzügyi feltételek szigorú és állandó vizsgálatában rejlik. Gyakori a két alaptípus ötvözése, melynek következtében - attól függően, hogy melyik végpont kerül túlsúlyba - lesz szigorúbb vagy enyhébb az állami kontroll.

A Bit. hatályba lépése előtti magyar biztosítási közjog⁶⁹ német alapokon a materiális felügyeleti elveket követve, szabályozta a biztosítók felügyeletét és ellenőrzését, meghatározta a szervezeti kereteket, a biztosítók szervezetét, a biztosító intézetek létesítésének hatósági engedélyezését, a szigorú - a biztosítók technikai, pénzügyi alapjainak, teljesítőképességének állandó vizsgálatára kiterjedő - ellenőrzés rendszerét.

A jogharmonizációs kötelezettségünk - és nem kifejezetten a szakmai érvek - nyomán megalkotott Bit. alapvető változást hozott felügyeleti rendszerünkben, melynek lényege, hogy a preventív kontroll határait a törvény lényegesen szűkebben vonta meg, a hangsúly eltolódott a szolvencia-ellenőrzés felé, a pénzügyi szempontok szerepe növekszik, a korábbi materiális típusú ellenőrzés kárára. Európai elvárás a felügyelet körében a materiális szempontok teljes kiiktatása.

Ez a változás a károsultvédelmi szempontokat alapjaiban érintette, hiszen fokozatosan eltörölte a termékengedélyeztetés kötelezettségét. Ez a folyamatos megszüntetés nálunk viszonylag rövid időn belül - 2 év alatt, 1998. december 31-ig - megtörtént.

Így a törvény ugyan a biztosítottak anyagi és jogi

⁶⁹ 1923. évi VIII. törvénycikk, 1979. évi II. törvény az állami pénzügyekről, 56/1986. (XII.10.) MT rendelet.

érdekvédelmét a felügyeleti hatóság kötelességévé teszi, de elveszi tőle azokat az eszközöket, amelyekkel e feladatának eleget tehet, 1998. december 31-ét követően ugyanis a biztosítókat csak bejelentési kötelezettség terheli, a termék bevezetését követően kell azokról a felügyeleti hatóságot.

Ennek alapja a második és harmadik generációs biztosítási irányelvekben keresendő, amelyek - az áruk és szolgáltatások szabad áramlásának biztosíthatósága érdekében - előírják a biztosítási módok engedélyezésének folyamatos megszüntetését.

Az első generációs szabályok alapján a nem-életbiztosítási módoknál mind az általános szerződési feltételeket, mind pedig a díjat engedélyeztetni kellett. Ezt a kötelezettség a második generációs szabályok már csak az ún. tömegkockázatok vonatkozásában tartották fenn azzal, hogy részleges mentesítést adtak néhány sajátos kockázatnál pl. a kötelező gépjármű felelősséggel foglalkozó és egyéb kötelező biztosításoknál.

Általános érvénnyel azonban az került megállapításra, hogy „Az érintett kockázatokra vonatkozó jogi és egyéb előírások betartásának felügyelete miatt csak a feltételek és az egyéb dokumentumok szűrőpróbaszerű (nem-szisztematikus) átadását lehet megkövetelni, anélkül, hogy ez a biztosító számára a tevékenység gyakorlásának előfeltételét jelentené.”

A harmadik generációs szabályok ezt tovább pontosították, amikor előírták: nem lehet „előzetes engedélyezésre vonatkozó olyan előírásokat kiadni, amely az általános és különös szerződési feltételek, a díjak, továbbá a formanyomtatványok és a biztosító és

biztosított közötti kapcsolatban használatos nyomtatványok előzetes engedélyezését vagy rendszeres elemzését követeli meg.”

A Bit. lényegében „túlteljesítette” a második generációs előírásokat, amikor nemcsak a "nagy kockázatokra", hanem lényegében minden vagyonbiztosítási ágra feladta a termékengedélyezést és áttért az utólagos ellenőrzésre.

Meglátásom szerint elhamarkodott lépés volt - a fogyasztóvédelmi szempontú gondolkodásmód és fogyasztóvédelmi garanciák meggyökeresedését megelőzően és azzal ellentétes hatással - a felügyeletnek ezt a hatékony, preventív kontrollt jelentő engedélyezési jogkörét a rendszerből kiiktatni. Különösen akkor, amikor az Európai Unió országaiban is számtalan példa akad az erőteljes ellenőrzési jogkörökre, például Németországban és Svájcban változatlanul a materiális felügyeleti rendszer él, sőt még az angolszász felügyeleti rendszerben is létezik engedélyezési és törvényességi ellenőrzési jogkör.

Jelenleg a Felügyelet a módoszat terjesztésének ellenőrzése során - kizárólag jogszabálysértés észlelése esetén - függesztheti fel a módoszat terjesztését, ezt meghaladóan ugyanis jogosultságai csak az engedélyköteles módoszatok körében voltak - a terjesztés felfüggesztése, és az engedély visszavonása - mindaddig, amíg léteztek engedélyköteles módoszatok.

2. Magánjogi eszközök

Ezen elégtelen közjogi szabályozás mellett felértékelődnek a károsultak védelmét szolgálni hivatott magánjogi eszközök. A magánjogi eszközök tárháza meglehetősen széles:

- különös figyelmet érdemel a fogyasztóvédelem eszközrendszere,
- az értékkövetés a biztosítási szerződésekben,
- és a közvetlen perlés jogintézménye.

2.1. Fogyasztóvédelmi szabályozás

A mint ahogyan azt a dolgozat szerződéstani részében elemeztem biztosítási szolgáltatások tömeges jellege szükségessé teszi a szerződési feltételek bizonyos szintű általánosítását, egységesítését, ami magában hordozza az egyoldalúság, az indokolatlan előnyök alkalmazásának lehetőségét.

A közelmúlt fogyasztóvédelmi jogalkotása előre mutató jelenség ennek megakadályozása útján, s mivel a Bit. értelmében⁷⁰ a biztosítási szabályzatok, mint tömegesen alkalmazott szerződések általános szerződési feltételnek minősülnek, így a Ptk. vonatkozó rendelkezéseinek megfelelően megtámadhatók, sőt ez a védelem az ún. fogyasztói szerződések kategóriájának bevezetésével megilleti az egyedi szerződést kötő fogyasztókat is.

Áttekintve a Magyarországon működő biztosító társaságok szabályzatait, szép számmal találhattunk tisztességtelen, de

⁷⁰ Bit. 155. § (1) bekezdés.

legalábbis aggályos kikötéseket, különösen a kockázatkizárások tekintetében, amelyek a magánjogi korrektív kontroll mellett elsődlegesen közjogi, preventív kontrollért „kiáltának” ez azonban a jogharmonizációs folyamatban durva visszalépés volna, így biztonsággal állítható, hogy a jogalkotás azt nem fogja megtenni.

Valamelyest enyhíteni törekszik ezt az elhamarkodott lépést a Bit. néhány 2001. január 1-től hatályba lépő módosítása, melyek részben szintén az Európai Unió biztosítási jogához való igazodás, részben pedig a biztosító, a biztosítási alkuszok és a biztosítási szaktanácsadók ügyfelei érdekeinek a megóvása jegyében születtek.

1. A Bit. korábban csak a biztosítási alkuszokkal kapcsolatban tilalmazta olyan módszer alkalmazását, amellyel más személyek terhére ígér különleges előnyöket arra az esetre, ha a biztosított vagy a szerződő fél más személyt azonos vagy hasonló biztosítási szerződés megkötésére bír rá, vagy ha az alkuszi tevékenységet folytató gazdasági társaság és biztosítási alkuszi fióktelep a biztosításközvetítés során a megbízótól olyan befektetést igényel, amelyet részben vagy egészben olyan más személyekre hárít át, akiket hasonló vagy azonos biztosítási szerződésre kell rábírnia. A törvény általános jelleggel, a biztosítási piac valamennyi szereplőjével szemben fogalmazza meg a tilalmat, tekintettel a biztosítási termékek sajátosságaira, a különleges fogyasztóvédelmi igényekre és a meghatározott terjesztési módszerekben rejlő veszélyekre.

2. A piac biztonságos működése és átláthatósága, valamint a fogyasztók (a biztosítási piac szereplői által kínált szolgáltatásokat

igénybevevők) érdekei megóvása megköveteli az elnevezés védelme intézményének az érvényesülését. Noha a Bit. már hatályba lépése óta szól az elnevezés védelméről, egyes rendelkezések pontosítása vált szükségessé. A pontosítások mellett a törvény arra is kötelezi a biztosítókat, biztosítási alkuszokat, egyes és többes biztosítási ügynököket (biztosításközvetítőket) és biztosítási szaktanácsadókat, hogy cégnevükben szerepeltessék a végzett tevékenységi formájukat, ezzel mintegy felhívva a figyelmet arra, hogy tevékenységüket fokozott állami kontroll és a Bit. hatálya alatt folytatják.

3. A Bit. 48. §-a határozza meg, hogy egy biztosítási szerződésnek milyen minimális tartalmi követelményeknek kell eleget tennie, minimálisan milyen kérdéseket kell rendezni. Ennek a fogyasztók szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bíró szakasznak a kiegészítését, illetőleg pontosítását hajtja végre a törvény, egyrészt előírva a biztosítási szerződésben alkalmazott kizárások szerepeltetését, másrészt pontosítva a többlethozam visszatérítésével kapcsolatos megfogalmazást és a rendelkezés címét.

4. Az adatvédelmi rendelkezések tiszteletben tartását elősegítendő a törvény kimondja, hogy a biztosítási szerződésnek tartalmaznia kell a személyes adatok kezelésére vonatkozó elvi és gyakorlati tudnivalókat.

5. A Bit. 102. §-a szól a biztosítókat az ügyfelek irányában terhelő tájékoztatási kötelezettségről. A törvény szerint a biztosító a szerződés megkötése előtt köteles beszerezni az ügyfél arra vonatkozó írásbeli nyilatkozatát, hogy a meghatározott tájékoztatást

megkapta. Az elmúlt évek tapasztalatai a fogyasztói érdekek védelmében indokolják annak előírását, hogy a biztosító különálló, csak ezt tartalmazó iraton legyen köteles beszerezni az ügyfél nyilatkozatát, valamint hogy ezen az iraton pontosan kerüljön feltüntetésre, hogy az ügyfél milyen írásbeli dokumentumokat kapott meg a szerződés megkötése előtt.

Szintén az ügyfelek érdekeinek a védelme teszi szükségessé a biztosítók arra történő kötelezését, hogy a biztosítási szerződésre vonatkozó írásbeli tájékoztatóban külön, szembeötlő módon (pl. a nyomtatványok megfelelő szerkesztésével) kell felhívni a figyelmet az ügyfelek számára hátrányos rendelkezésekre.

6. A Bit. 164. §-a szólt a törvény hatálybalépését megelőzően engedélyezett biztosítási módokról (termékekről). Mivel e rendelkezések fenntartása immáron nem indokolt, a törvény hatályon kívül helyezi ezeket. A biztosítási piacon fellelhető biztosítási termékek biztosítási ágazatok szerinti - fogyasztóvédelmi érdekeket is szolgáló - pontos megismerését megteremtendő a törvény előírja, hogy a meghatározott időpont figyelembevételével a biztosító köteles biztosítási termékeit a Bit. 1. és 2. számú mellékletében rögzített ágazatai és kockázati csoportok szerint besorolni és ezt a Felügyeletnek megküldeni. Korábban a Bit. csak a törvény hatálybalépését megelőzően engedélyezett termékekre írt elő hasonló kötelezettséget, az 1996. január 1. után terjeszteni kezdett termékekre nem.

7. A törvény leegyszerűsíti a biztosítási termékekkel kapcsolatban a biztosító részéről teljesítendő bejelentési kötelezettség szabályait. A biztosítási termékek terjesztésének

megkezdéséig a Felügyeletnek benyújtandó adatok körét meghatározva a törvény ugyanakkor - mindenekelőtt fogyasztóvédelmi szempontok alapján - lehetővé teszi, hogy továbbra is ismert legyen, milyen jellegű biztosítási termékek találhatók a magyar biztosítási piacon.

2.2. Értékkövetés a biztosítási szerződésekben

A biztosítási szerződések értékviszonyait vizsgálva megállapíthatjuk, hogy az egyes szerződések önmagukban nem felelnek meg az értékarányosság követelményének, az csak a veszélyközösség egészét illetően áll fenn, hiszen biztosított által fizetett ellenszolgáltatás díj biztosítási esemény elmaradása esetén nyilvánvalóan meghaladja a biztosító által nyújtott szolgáltatást, biztosítási esemény elmaradása esetében azonban annak várhatóan alatta marad. Ez azonban mint a biztosítások fő sajátossága jogszerű „egyensúlyhiány”.⁷¹

A pénz értékének változása súlyos kihatással lehet a biztosító által a biztosítási szerződésben vállalt szolgáltatás reálértékére, az értékvesztés enyhítésére, illetve kivédésére alkalmazott értékkövetés viszont jelentősen meghatározhatja az ügyfeleknek nyújtott szolgáltatás piaci sikerességét. Ezt a biztosítók viszonylag korán felismerték, gyakorlatilag úttörőként kezdték alkalmazni az értékállandóság biztosítását célzó klauzulákat. Az ún. indexálás módszere párhuzamosan valósult meg a biztosítási összeg és a biztosítási díj vonatkozásában valamilyen statisztikai alapon

⁷¹ Bíró György: Az értékállandóság biztosítékai a kötelmi jogviszonyokban (Kandidátusi értekezése Miskolc, 1992.)

felállított viszonyszám (KSH inflációs index, speciális árindexek stb.).

A jelenleg alkalmazott módszerek azonban hagynak némi kívánnivalót maguk után, gondoljunk csak arra a korábban említett tényre, hogy számos szakmai felelősségbiztosításnál évek óta változatlanok a kártérítési limitek, holott az adott tevékenység kárveszélyessége folyamatosan nő.

A biztosítottak érdekeinek védelme és a változó inflációs körülményekhez való rugalmas alkalmazkodás végett a Bit. előírja és külön rendelet szabályozási tárgykörébe utalja az értékkövetés módszerének kidolgozását, egyelőre azonban ez a jogszabály még nem született meg. Ezen előírás nyilvánvaló célja is fogyasztóvédelmi jellegű.

Az értékegyensúly fenntartásában a biztosítási szerződéses gyakorlat széles körűen alkalmazza az indexálás módszerét, döntően a KSH inflációs index figyelembe vételével. Egy felügyeleti tanulmány⁷² szerint ez azonban elégtelen vagy nem megfelelő jogi szabályozás hiányában azt eredményezheti, hogy a biztosítottak tömegeinél jelentős eltéréseket eredményezhet.

A károsult védelme szempontjából helyes, ha az értékállandóság biztosításának eszközei már az egyes szerződésekben szerepelnek, hiszen a peres úton esetleg érvényesíthető bírói szerződésmódosítás a károsultra hátrányos

⁷² Dögei Sándor: Értékkövetés a biztosítási szerződésekben (Elhangzott a Magyar Jogász Egylet regionális tájérkezletén, Sárospatakon)

módon az időtényezőt növeli, ráadásul abba magának a károsultnak - jogviszony hiányában - csekély beleszólása sincs.

2.3. A közvetlen perlés jogintézménye

Végül a károsult védelmét szolgálhatja egy perjogi megoldás, az ún. közvetlen perlés lehetősége, amely jelen pillanatban csak a kötelező gépjármű felelősségbiztosítások körében alkalmazható.

A közvetlen perlés lehetőségének megjelenése - a 40/1970. Mt. rendeletben - annak idején heves vitákat váltott ki a jogirodalomban. Ennek egyrészt dogmatikai alapja volt - miszerint a károsult felelősségbiztosítási jogalanyisága az anyagi jogban nincs elismerve -, másrészt a visszaélési lehetőségekkel érveltek például, hogy a biztosító közvetlen perlése folytán elsikkadnak azok a bizonyítékok, amelyeket a károkozó szolgáltatna és az igény alaptalanságát, vagy eltúlzott voltát támaszthatná alá, de - perfüggőség hiányában - fennáll az eljárásjogi lehetősége annak is, hogy a károsult mind a biztosító, mind a biztosított károkozó ellen pert indít.

Ezeket a félelmeket a gyakorlat nem igazolta, a jogkereső közönség felismerte a közvetlen perlés előnyeit és élt ezzel a lehetőséggel. Így - megfelelően kidolgozott perjogi garanciák mellett - semmi akadályát nem látom - sőt de lege ferenda - az általános érvényű kiterjesztésnek, akár úgy, hogy ennek esetleges többletköltségeit a biztosító a díjban érvényesíti.

Ez a megoldás mind az időtényező szempontjából - a károkozó nem vesz részt az eljárásban (ez egyébként a regresszálható igények kivételével nem is lényeges a számára) -, mind pedig abból a szempontból, hogy a biztosító megfelelő szakmai apparátussal

rendelkezik, alkalmas arra, hogy a kárkötelem jogosultja a kártérítés elsődleges célja szerint teljes vagyoni reparációhoz jusson.

VI. Összefoglalás

A dolgozat elején abból a feltevésből indultam ki, hogy a polgári jogi felelősség és a felelősségbiztosítás célja közös: a vagyoni reparáció, a károsult vagyonában beállott csökkenés helyreállítása. Ez a tétel mind a történeti fejlődés, mind a kétféle jogviszony tételes elemzése során bizonyítást nyert. Különös nyomatékkal jelentkezik ez a tény a kötelező felelősségbiztosítások körében, ahol nem csupán magánjogi szempontok, hanem gazdasági, szociális tényezők is közrehatnak abban, hogy a jogalkotó a károk megtérítésének biztonsága érdekében kötelezően előírja a biztosítási fedezet rendelkezésre állását.

A jogi környezet áttekintése során megállapítást nyert, hogy ezen cél szolgálata hatályos jogunk normáinak igénybe vételével maradéktalanul nem szolgálható, megállapítható, hogy a Ptk. és ezen belül a biztosítási-felelősségbiztosítási joganyag kodifikációja során megfontolandó ezen biztosítási forma önálló, egyedi jellemzőit maradéktalanul szem előtt tartó szabályozása, a kötelező biztosításra vonatkozó szétszórt rendelkezések egységesítése és lehetőség szerint törvényi szintre emelése.

A kodifikációs munka várhatóan nehéz lesz, mivel - a biztosításra vonatkozó szabályok viszonylagos önállósága és a Ptk. rendszeréhez képest mutakozó lényeges eltérései miatt - az ebben a jogi környezetben a biztosítási szakmában hosszú évtizedek alatt meggyökeresedett szakmai szokásokkal és gondolkodásmóddal kell szembeszállni.

Az új szabályozásnak - mely véleményem szerint két szinten valósítható meg - részletesebben kell rendeznie a biztosítási szerződések jogát, különösen akkor, amikor preventív kontroll hiányában a biztosítók a szerződési feltételeket egyoldalúan és lényegében teljesen szabadon állapíthatják meg.

A leglényegesebb rendelkezéseket - a jelenlegi konstrukcióhoz hasonlóan - a Ptk-ban indokolt elhelyezni, oly módon azonban, hogy a felelősségbiztosítás általam is rögzített lényeges vonásai megfelelő súllyal kiemelésre kerülhessenek. A Ptk-ban kell - véleményem szerint - rendezni a kötelező felelősségbiztosítások alapvető szabályait: a fogalom meghatározását, a fenntartási kötelezettség elvi éllel való rögzítését, illetve annak lehetséges szankcióit.

Valamilyen módon szükséges szabályozni a károsult pozícióját, lehetőség szerint úgy, hogy az igényérvényesítés jogi akadályokba ne ütközhessen, hiszen ennek hiányában a felelősségbiztosítás a potenciális károkozók számára pénzen vett felelőtlenység, ami Sólyom László jóslata szerint a felelősség hanyatlásához, majd feloldódásához vezet.

Mivel a felelősségbiztosítási piac az utóbbi időben robbanásszerű fejlődést ért meg, és ezzel együtt rendkívüli módon specializálódott és polarizálódott, a második szabályozási szint feladata az ezeknek a specialitásoknak és eltérőségeknek megfelelő jogi keretek kialakítása. Vannak utalások arra, hogy ennek szükségességét a jogalkotás is felismerte, hiszen számos kötelező biztosítást előíró jogszabály rendelkezik úgy, hogy az adott tevékenység biztosítására vonatkozó részletes szabályokat rendeleti

szinten kell megállapítani, gondoljunk csak a hulladékgazdálkodási tevékenység körében kötendő felelősségbiztosításokra, az orvosi felelősségbiztosításokra, stb. Ezt a feladatát a jogalkotó eddig nagyvonalúan kezelte, tulajdonképpen elhanyagolta.

Ennek a szabályozási szintnek volna a feladata a biztosítási fedezet fenntartására vonatkozó részletes szabályok megállapítása, illetve az ellenőrzési mechanizmus lefektetése.

Ebben a körben mutatkozna lehetőség a biztosítási összeg, biztosítási limitek és önrész megállapítására vonatkozó elvek rögzítésére annak érdekében, hogy a prevenciós szempontokat is figyelembe véve lehetőség legyen az adott tevékenység igényelte fedezet biztosítására. Hangsúlyozom, nem konkrét számok, hanem elvek megállapítására gondolok, valamint arra, hogy a változó igényeknek megfelelően ezek felülvizsgálata rendszeresen megvalósuljon.

A gyakorlat azt mutatja, hogy igény van a kockázatkizárások jogi kereteinek lefektetésére, melyeknek tevékenység specifikus volta miatt szintén ezen a szabályozási szinten volna helye.

Ez a szabályozási javaslat alapvetően a kötelező biztosítások igényeiből indul ki, azonban leglényegesebb mozzanatait az önkéntes biztosításokra is szükséges kiterjeszteni, hiszen végső soron ezeknek is lényege a kártérítés.

Röviden összefoglalva a kodifikációnak abból kell kiindulni, hogy "nem a felelősséget megállapító mindenkori jogszabályok vannak a felelősségbiztosításért, hanem fordítva, a

felelősségbiztosítás van azért, hogy fedezze az e jogszabályokban megállapított felelősség következményeit. Ebből pedig következik, hogy nem a felelősséget szabályozó jogszabályokat kell a szerint megállapítani, ahogyan a biztosítás technikailag berendezhető a célból, hogy a felelősség következményeit fedezhesse, hanem a biztosításnak kell igazodni a helyesnek talált felelősségi szabályokhoz, és a belőlük fakadó szükségletekhez".⁷³

⁷³ Túry Sándor Kornél: A felelősségbiztosítás (Kilián Frigyes Egyetemi Könyvkereskedése Budapest, 1923.) 219. oldal

FÜGGELÉK

**A vagyonsbiztosítási és felelősségbiztosítási jogviszonyok
leglényegesebb eltérései⁷⁴**

<i>Az elhatárolás szempontjai</i>	<i>Vagyonsbiztosítás</i>	<i>Felelősségbiztosítás</i>
<i>A keletkezett kár természete</i>	casus maior, vagyis tipikusan objektíve elháríthatatlan	casus minor, felróható, de minden- képpen jogilag érté- kelhető
<i>A biztosítási esemény</i>	általában a biztosított magatartásától független külső ese- mény (legfeljebb a biztosított enyhén gondatlan magatartás	a biztosított jogelle- nes károkozó maga- tartása, ill. az ennek következtében tá- masztott kárigény
<i>A biztosítási érdek természete</i>	a biztosított vagyóná- ban bekövetkezett csökkenés (lucrum cessans) pótlása	a biztosított vagyoni helyzetében várható csökkenés megakadá- lyozása
<i>A biztosítási jogvi- szony által célzott joghatás</i>	Az eredeti állapot helyreállítása: ha elpusztult vagyón- tárgy pótlása, a sérült kijavítása	meglévő vagyoni helyzet konzerválása a kártérítési fele- lősség átvállalása útján

⁷⁴ [BIZTOSÍTÁSI SZERZŐDÉSEK] 117. oldal

A biztosított	károsult	károkozó
Az elhatárolás szempontjai	Vagyonbiztosítás	Felelősségbiztosítás
A biztosítási esemény hatása	A biztosító helytállási (praestare) kötelezettsége fizetési (dare) kötelezettséggé alakul	A biztosító helytállási kötelezettsége konkretizálódik - meghatározott személy felé irányul
A biztosított jogi helyzetébe lépés	A biztosító saját teljesítése engedmény alapján a biztosított helyzetébe lép	A biztosító teljesítését megelőzően a biztosított pozícióját elfoglalva teljesít, majd abból kilép

2. számú melléklet

A biztosítótársaságok szakmai felelősségbiztosítási kínálata

A felhasznált irodalmak jegyzéke

BALOGH IMRE: Az általános gépjármű biztosítás jogi szabályozásának modellje (BIZTOSÍTÁSI SZEMLE 1976/8. szám)

BAUMANN, H.: Arzhaftung und Versisicherung (Juristen Z 1983. 167. oldal)

BÁRD KÁROLY: Gondolatok Novotni Zoltán „Népgazdasági igények és a biztosítás jogi szabályozása” című cikkéhez (BIZTOSÍTÁSI SZEMLE 1984/4. szám)

BÁRD KÁROLY: Kártérítési felelősség és felelősségbiztosítás (<http://www.pont.hu/collega/2evf/ii4/krtrtsi.htm>)

BENEDEK KÁROLY: A minőségvédelem korszerűsítése polgári jogunkban (MJ és KJSZ 1969/1.)

BENEDEK KÁROLY - VILÁGHY MIKLÓS: A Polgári Törvénykönyv a gyakorlatban (KJK Budapest. 1965.)

BÍRÓ GYÖRGY: Az értékállandóság biztosítékai a kötelmi jogviszonyokban (Kandidátusi értekezés Miskolc, 1992)

BÍRÓ GYÖRGY: A kötelmi jog és a szerződés tan közös szabályai Egyetemi tankönyv (Novotni Kiadó Miskolc, 1999.)

BIHARY TIBOR: Három különböző termékfelelősségi jogi rendszer vázlat (JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY 1984/2. szám)

CSURGÓ OTTÓ: A termékfelelősségi-biztosítások szerződés technikai megoldásai (BIZTOSÍTÁSI SZEMLE 1983/9-10. szám)

DÉVÉNYI GYÖRGY: A munkajogi felelősség és biztosítás (JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY 1972./8. szám)

DÖGEI SÁNDOR: Értékkövetés a biztosítási szerződésekben (MJE Regionális Tájékoztató, Sárospatak 1998.)

EÖRSI GYULA: A jogi felelősség alapproblémái. A polgári jogi felelősség (KJK Budapest. 1961.)

EÖRSI GYULA: A létfenntartás biztosítása közlekedési balesetek károsultjainál (Állam- és Jogtudomány 1966. 357. o.)

EÖRSI GYULA: A szerződésen kívüli felelősség és a Ptk reformja, (JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY, 1972. /2. szám)

EÖRSI GYULA: A szolgáltatások, a regresszus, valamint az engedmény halmozódása a magán- és állami biztosításban, (BIZTOSÍTÁSI SZEMLE 1975/3. szám)

EÖRSI GYULA: Elhatárolási problémák az anyagi felelősség körében (KJK Budapest, 1962.)

FAZEKAS JUDIT: A fogyasztóvédelem újabb eredményei az Európai Gazdasági Közösségben (JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY 1986/10. szám)

FAZEKAS JUDIT: Fogyasztói jogok, fogyasztóvédelem (KJK Budapest, 1995.)

GERGELY EDIT - PÉTERFFY ÉVA: Biztosításszakmai ismeretek. A felelősségbiztosítás (PHARE Budapest, 1998.)

GROSSCHMID BÉNI: Fejezetek kötelmi jogunk köréből (Budapest. 1932.)

HARMATHY ATTILA: Felelősség a közreműködőért (KJK Budapest. 1974.)

HARMATHY ATTILA - LONTAI ENDRE: Vita a minőségvédelem polgári jogi kérdéseiről (Állam és Jogtudomány. 1968/3.)

KECSKÉS LÁSZLÓ - LÁBADY TAMÁS - TAKÁTS PÉTER: A szerződések általános szabályainak érvényesülése a biztosítási szerződések körében I.-II. (BIZTOSÍTÁSI SZEMLE. 1981/6-7. szám)

KISS FERENC: Felelősségi fajták a hazai felelősségbiztosítási módozatokban (BIZTOSÍTÁSI SZEMLE 1973/5. szám)

KOVÁCS ZSOLT: Az Európai Közösség biztosítási irányelvei I-II. (BIZTOSÍTÁSI SZEMLE 1995/1-2)

MARTON GÉZA: A római magánjog alapelemeinek tankönyve ("Méliusz" Könyvkereskedés, Debrecen 1943.)

MARTON GÉZA: A polgári jogi felelősség (TRIORG Kft. Budapest, évszám nélkül)

LÁBADY TAMÁS: A biztosítási jog szerepe és lehetőségei a környezetvédelemben (BIZTOSÍTÁSI SZEMLE 1985/1. szám)

LÁBADY TAMÁS: A biztosítási szerződések egyes érvénytelenségi tényállásai (JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY 1982/7. szám)

LÁBADY TAMÁS: Fejezetek a felelősségbiztosítás köréből (Szikra Nyomda Pécs, 1989.)

NOVOTNI ZOLTÁN: A biztosítási szerződés joga. Alapismeretek, Budapest. 1987. Alapismeretek

NOVOTNI ZOLTÁN: A felelősségbiztosítási jogviszony alapkérdései a magyar jogban, (Kandidátusi értekezés, Miskolc 1981.)

NOVOTNI ZOLTÁN: A kétszemélyes relatív szerkezet szétbomlásának jelei kötelmi jogunkban (JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY 1983/11. szám)

NOVOTNI ZOLTÁN: A szerződésszegés és a szerződésen kívüli károkozás elhatárolása a felelősségbiztosításoknál I.-II. (BIZTOSÍTÁSI SZEMLE 1977/5-6. szám)

NOVOTNI ZOLTÁN: A biztosítási szerződések joga (Jogi Továbbképző Intézet Budapest, 1993)

OLASZ NÁNDOR: A baleseti kártérítési felelősségre, valamint a gépjárművek kötelező felelősségbiztosítására vonatkozó szabályok összefüggései a reparáció és a prevenció szempontjából (MJ és KJSZ 1975/3-4 szám)

SÁNDOR TAMÁS: Elhatárolási viták a szerződéses és deliktuális felelősség határterületein az NSZK-ban (JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY 1981. 847-848. o.)

SÁNDOR TAMÁS: Kártérítés a szerződésszegésért a német jogban (különös tekintettel a hibás teljesítésre) (ÁJ 1981. 405. o.)

SÁRINÉ SIMKÓ ÁGNES szerk.: Szerződési jog - fogyasztóvédelem (HVG ORAC Budapest, 2000.)

SERÉNYI ISTVÁN: A felelősségbiztosítás néhány időszerű kérdése a nemzetközi biztosítási és viszontbiztosítási piacon (BIZTOSÍTÁSI SZEMLE 1987/1)

SÓLYOM LÁSZLÓ: A kártérítési felelősség klasszikus szabálya (ÁJ 1974/2. szám)

SÓLYOM LÁSZLÓ: A polgári jogi felelősség hanyatlása (Akadémiai Kiadó Budapest. 1977.)

SÓLYOM LÁSZLÓ: A szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség biztosítása az NSZK-ban (BIZTOSÍTÁSI SZEMLE 1983/2-3. szám)

SZLADITS KÁROLY (szerk.): Magyar magánjog (Grill Károly Kiadóvállalata Budapest. 1942.)

TAKÁTS PÉTER: A biztosítási szabályzatok és feltételek sajátossági a polgári jogban I.-II. (BIZTOSÍTÁSI SZEMLE 1980/1-2. szám)

TAKÁTS PÉTER: A szocialista együttműködés alapelve és a felek együttműködése a biztosítási jogviszonyokban (BIZTOSÍTÁSI SZEMLE 1979/2. szám)

TÚRY SÁNDOR KORNÉL: A felelősségbiztosítás (Kilián Frigyes Egyetemi Könyvkereskedése Budapest, 1923.)

UJVÁRINÉ ANTAL EDIT: Felelősségtan (Novotni Kiadó Miskolc, 1999.)

UJVÁRINÉ ANTAL EDIT: Európai Unió hatások a magyar biztosítási szerződési jogban (<http://www.pont.hu/collega/2evf/ii4/abiztost.htm>)

VÉKÁS LAJOS: Új irány a gépjármű felelősségbiztosítás bírói gyakorlatában? (MAGYAR JOG 1998/9. szám)

ZAVODNYIK JÓZSEF - PAPP ÁRPÁD: A vállalkozások felelősségbiztosítása (SALDO Budapest, 1996.)

TARTALOMJEGYZÉK

I. Bevezető gondolatok	2
II. A felelősségbiztosítás célja és funkciója	6
1. A felelősség fejlődéstörténete a felelősségbiztosítás megjelenéséig	7
1.1. A kezdetektől a lex Aquiliaig	7
1.2. Az első európai kodifikációk felelősségi rendszere	9
1.1.1. A Code Civil felelősségi rendszere	10
1.1.2. Az ALR, az ABGB és a BGB felelősségi rendszere	11
1.3. A magyar kártérítési jog fejlődése	16
2. A felelősségbiztosítás megjelenése	21
3. A felelősségi jog tovább fejlődésének irányvonalai az Európai Unióban	30
4. Elméleti alapvetés	33
4.1. A kárkötelmi jogviszonyok sajátosságai	33
4.1.1. A kártérítés alapelvei	33
4.1.2. A kárkötelem szerkezete	36
4.1.3. Kártelepítés, kártérítés	38
4.2. A felelősségbiztosítási jogviszonyok sajátosságai	39
4.2.1. A felelősségbiztosítás a biztosítási jogviszonyok rendszerében	42
4.2.2. A felelősségbiztosítás tárgya és a biztosítási esemény	45
4.2.3. A kárkötelem és a felelősségbiztosítási jogviszony összekapcsolódása	46
4. Az alapvetés összegzése	50
III. A felelősségbiztosítás a szabályozás rendszerében	53
1. A közösségi biztosítási jog hatásai belső jogunkra	53
2. A biztosítási tevékenység közjogi környezete hazánkban	56
3. A biztosítási magánjog szabályai, különös tekintettel a felelősségbiztosításra	63
3.1. Az általános szerződési feltételek a biztosítási szerződések jogában	63
3.1.1. Az általános szerződési feltételek jogi szabályozásának kezdetei	64
3.1.2. Az általános szerződési feltételek hatályos szabályai	65
3.1.3. A fogyasztói szerződések megtámadhatósága	68
3.1.4. Az általános szerződési feltételek szabályainak alkalmazhatósága a biztosítási szerződések jogában	69
3.1.5. Egyedi biztosítási szerződések	72
3.2. A felelősségbiztosítási szerződés szabályozása a polgári jogban;	73
IV. A felelősségbiztosítási módozatok tipizálásának lehetséges módjai, a károsulti érdekre koncentrálva;	84
1. A biztosítással fedezett tevékenységi kör jellege	84
1.1. Általános felelősségbiztosítások	85
1.2. Szakmai felelősségbiztosítások	91
1.2.1. Felszámolók szakmai felelősségbiztosítása	93
1.2.2. Biztosítási alkuszok és szaktanácsadók felelősségbiztosítása	96
1.2.3. Vagyonvédelmi (őrző-védő) vállalkozások felelősségbiztosítása	101
1.2.4. Orvosok és egészségügyi szolgáltatók felelősségbiztosítása	104
1.2.5. Az ügyvédi felelősségbiztosítás	107
1.2.6. A közjegyzők felelősségbiztosítása	113
1.2.7. Önálló bírósági végrehajtók felelősségbiztosítása	118
1.2.8. A szabadalmi ügyvivők felelősségbiztosítása	121
1.2.9. Könyvvizsgálók, adótanácsadók, adószakértők felelősségbiztosítása	125

1.2.10. Műszaki tervező irodák felelősségbiztosítása	132
1.2.11. Gazdasági társaságok vezető tisztségviselőinek és a felügyelő bizottság tagjainak felelősségbiztosítása	134
1.3. Fokozott veszéllyel járó tevékenységek biztosítása	137
1.3.1. A kötelező gépjárműfelelősség-biztosítás	138
1.3.2. Környezetszennyezési felelősségbiztosítás	143
1.3.3. Légijármű felelősségbiztosítás	146
1.3.4. Munkáltatói felelősségbiztosítás	148
1.3.5. Termék-felelősségbiztosítás	149
2. Önkéntes vagy kötelező biztosítás	152
3. A biztosítási összeg, mint tipizálási szempont	157
4. Összegzés	159
V. A károsulti érdekek védelmének jövője	164
1. Közjogi (felügyeleti) eszközök	164
2. Magánjogi eszközök	168
2.1. Fogyasztóvédelmi szabályozás	168
2.2. Értékkövetés a biztosítási szerződésekben	172
2.3. A közvetlen perlés jogintézménye	175
VI. Összefoglalás	177
FÜGGELÉK	181
A felhasznált irodalmak jegyzéke	187
TARTALOMJEGYZÉK	191